

Usklađivanje poslovnog i obiteljskog vremena zaposlenih žena i obiteljska politika u Republici Hrvatskoj

Lekić, Emina

Professional thesis / Završni specijalistički

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:188569>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-30**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FAKULTET EKONOMIJE I TURIZMA
«Dr. MIJO MIRKOVIĆ»
PULA

EMINA LEKIĆ

**USKLAĐIVANJE POSLOVNOG I OBITELJSKOG VREMENA
ZAPOSLENIH ŽENA I OBITELJSKA POLITIKA U REPUBLICI
HRVATSKOJ**

POSLIJEDIPLOMSKI SPECIJALISTIČKI RAD

PULA, 2017.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FAKULTET EKONOMIJE I TURIZMA
«Dr. MIJO MIRKOVIĆ»
PULA

**USKLAĐIVANJE POSLOVNOG I OBITELJSKOG VREMENA
ZAPOSLENIH ŽENA I OBITELJSKA POLITIKA U REPUBLICI
HRVATSKOJ**

POSLIJEDIPLOMSKI SPECIJALISTIČKI RAD

*Poslijediplomant: Emina Lekić
Broj indeksa: PDS-RE-5-2009
Studij: Ljudski resursi i društvo znanja*

*Predsjednik komisije: prof.dr.sc. Lorena Mošnja - Škare
Mentor: prof.dr.sc. Marija Bušelić
Član komisije: doc.dr.sc. Kristina Afrić*

Datum obrane: 17.11.2017.

PODACI I INFORMACIJE O POSLIJEDIPLOMANTU

Prezime i ime: Emina Lekić

Datum i mjesto rođenja: 15.01.1980., Banja Luka

Naziv završenog fakulteta i godina diplomiranja: Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“ Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, 2008.

PODACI O POSLIJEDIPLOMSKOM SPECIJALISTIČKOM RADU

- 1. Vrsta studija: Poslijediplomski specijalistički studij**
- 2. Naziv studija: Ljudski resursi i društvo znanja**
- 3. Naslov rada: Usklađivanje poslovnog i obiteljskog vremena zaposlenih žena i obiteljska politika u Republici Hrvatskoj**
- 4. UDK: _____**
- 5. Fakultet na kojem je rad obranjen: Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“**

POVJERENSTVA, OCJENA I OBRANA RADA

1. Povjerenstvo za ocjenu teme:

1. prof.dr.sc. Lorena Mošnja - Škare
2. prof.dr.sc. Marija Bušelić
3. doc.dr.sc. Kristina Afrić

Datum prihvaćanja teme: 15.01.2014.

Mentor: prof.dr.sc. Marija Bušelić

2. Povjerenstvo za ocjenu rada:

1. prof.dr.sc. Lorena Mošnja - Škare
2. prof.dr.sc. Marija Bušelić
3. doc.dr.sc. Kristina Afrić

3. Povjerenstvo za obranu rada:

1. prof.dr.sc. Lorena Mošnja - Škare
2. prof.dr.sc. Marija Bušelić
3. doc.dr.sc. Kristina Afrić

Datum obrane rada: 17.11.2017.

SADRŽAJ:

1. UVOD	str. 1
1.1. Problem istraživanja.....	str. 2
1.2. Hipoteze, svrha i ciljevi istraživanja.....	str. 2
1.3. Ocjena dosadašnjih istraživanja.....	str. 5
1.4. Metode istraživanja.....	str. 6
1.5. Struktura rada.....	str. 6
2. POJMOVNO ODREĐENJE I PODRUČJA SOCIJALNE POLITIKE	str. 8
2.1. PODRUČJA SOCIJALNE POLITIKE.....	str. 8
2.2. SUSTAVI SOCIJALNE POLITIKE.....	str. 9
2.2.1. Mirovinski sustav.....	str. 9
2.2.2. Zdravstvena politika.....	str. 10
2.2.3. Politika zapošljavanja i osiguranje nezaposlenih.....	str. 10
2.2.4. Socijalna pomoć.....	str. 12
2.2.5. Stambena politika.....	str. 13
2.2.6. Obiteljska politika.....	str. 15
2.3. MODELI I INSTRUMENTI OBITELJSKE POLITIKE.....	str. 16
2.3.1. Čvrsti model muškog hranitelja.....	str. 17
2.3.2. Modificirani model muškog hranitelja.....	str. 17
2.3.3. Meki model muškog hranitelja (model dvaju hranitelja).....	str. 18
2.4. MJERE OBITELJSKE POLITIKE.....	str. 19
3. SOCIJALNA POLITIKA NORDIJSKIH ZEMALJA I ORGANIZACIJA NORDIJSKE SOCIJALNE POLITIKE	str. 20
4. OBITELJSKA POLITIKA U NORVEŠKOJ I ODABRANIM OECD-e ZEMLJAMA	str. 34

4.1. OBITELJSKA POLITIKA U ODABRANIM OECD-e ZEMLJAMA.....	str. 36
4.2. OBITELJSKA POLITIKA U NORVEŠKOJ.....	str. 55
4.2.1. Porodni i roditeljski dopusti.....	str. 55
4.2.2. Doplatci za djecu.....	str. 57
4.2.3. Servisi za djecu.....	str. 60
4.2.4. Porezni sustav.....	str. 61
4.3. USPOREDBA OBITELJSKE POLITIKE U NORVEŠKOJ I ODABRANIM OECD-e ZEMLJAMA.....	str. 63
5. OBITELJSKA POLITIKA U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	str. 73
5.1. OBITELJSKA POLITIKA KROZ POVIJEST.....	str. 73
5.1.1. Poboljšanje pristupa ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju.....	str. 79
5.2. EKONOMSKO-SOCIJALNI POKAZATELJI U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	str. 82
5.2.1. Pokazatelji o kretanju stanovništva.....	str. 82
5.2.2. Analiza kretanja bruto nacionalnog proizvoda i potreba praćenja nacionalnih računa za sektor kućanstva (domaćinstava) u sustavu SNA – ESA.....	str. 91
5.2.2.1. Sustav nacionalnih računa – SNA.....	str. 93
5.2.3. Broj i struktura kućanstava u obitelji.....	str. 98
5.2.4. Pokazatelji o formiranju i raspadanju brakova.....	str. 100
5.2.5. Zaposlenost i obitelj.....	str. 101
5.3. OSNOVNE MJERE OBITELJSKE POLITIKE.....	str. 109
5.3.1. Rodiljni (porodni) i roditeljski dopusti i naknade.....	str. 110
5.3.2. Porezni sustav.....	str. 114

5.3.3. Dječji doplatci.....	str. 116
5.3.4. Usluge za obitelj i djecu.....	str. 121

6. USKLADIVANJE POSLOVNOG I OBITELJSKOG ŽIVOTA

ZAPOSLENIH ŽENA.....	str. 128
-----------------------------	-----------------

6.1. ISTRAŽIVANJE O USKLADIVANJU OBITELJSKOGA I POSLOVNOG

VREMENA ZAPOSLENIH MAJKI.....	str. 129
--------------------------------------	-----------------

6.2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	str. 131
---	-----------------

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA – PRIJEDLOZI I PREPORUKE.....	str. 136
--	-----------------

SAŽETAK.....	str.140
---------------------	----------------

SUMMARY.....	str.142
---------------------	----------------

LITERATURA

POPIS TABLICA

POPIS GRAFIKONA

PRILOZI

1. UVOD

Ravnoteža posla i obitelji termin je koji se koristi kada želimo opisati sklad između poslovnih obaveza i obiteljskog života pojedinca. Pritom se pod pojmom posla smatra plaćeno zaposlenje, dok pojam obitelj najčešće uključuje aktivnosti vezane uz dom, bračnog partnera i brigu o djeci, ali i sve druge aktivnosti koje nisu dio radne uloge, a čine osobni život pojedinca. Doživljaj ravnoteže odnosi se na percipirani sklad između posla i privatnog života, a psiholozi ga uglavnom opisuju kao zadovoljstvo i dobro funkcioniranje na poslu i u domu s minimalnim konfliktom.¹

Kada pojedinac na ponašajnoj ili doživljajnoj razini nije u mogućnosti odvojiti posao i privatni život, osjeća da njegovo radno ponašanje ometaju obveze proizašle iz aktivnosti izvan posla ili da zbog poslovnih obaveza nije u mogućnosti ostvariti druge životne uloge tada govorimo o sukobu poslovnog i obiteljskog vremena.

Međutim, prilikom istraživanja, naišli smo na dodatne probleme kod mladih obitelji i općenito stanje sustava socijalne sigurnosti u Hrvatskoj. O stanju sustava ilustriraju podatci o socijalnim troškovima. Prema izvorima Svjetske banke, socijalni troškovi u Hrvatskoj iznosili su 1998. godine 27 % društvenog brutoproizvoda, od toga se na mirovine trošilo 12 %, zdravstvenu zaštitu 7 % i obrazovanje 3 %, dok je preostalih 5 % išlo za druge socijalne potrebe. U posljednje dvije godine porasli su izdatci za mirovine i zdravstvenu zaštitu. Prema jednoj procjeni socijalni troškovi na razini središnje države 2000. godine iznosili su 26 % BDP-a, od toga je 51 % išlo na mirovine, 32 % na zdravstvenu zaštitu, 5 % za socijalnu skrb, 3 % za dječje doplatke itd. Međutim, ako se tome dodaju fiskalne povlastice i davanja braniteljima i stradalnicima rata, izdatci za manje socijalne programe te za obrazovanje, onda socijalni troškovi u širem poimanju riječi dosežu blizu trećine nacionalnog brutoproizvoda²

¹ Jelena Jelušić, Ravnoteža privatnog i poslovnog života zaposlenih majki, <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/165/1/JelenaJelusic.pdf> (pristupljeno 6. 6. 2017.).

² Vlado Puljiz, Reforme sustava socijalne politike u Hrvatskoj, <http://www.rsp.hr/ojs2/index.php/rsp/article/view/216/220>, (pristupljeno 6. 6. 2017.).

1.1. PROBLEM ISTRAŽIVANJA

Problem obiteljske politike u Hrvatskoj vezana je komponenta i s usklađivanjem poslovnoga i obiteljskog vremena zaposlenih žena, osobito kroz dvije mjere – dječji doplatci i servisi za djecu.

Usklađivanje poslovnoga i obiteljskog vremena jedan je od značajnijih čimbenika za sretnu obitelj. Često nailazimo na podatak da je hrvatska obitelj ona koja se drži tradicionalnih vrijednosti, da je žena majka i kućanica. U Hrvatskoj je preduvjet za život da su oba roditelja zaposlena. U tom je preduvjetu ključ promjene strukture obitelji, jer zaposlena žena ne može više bez pomoći partnera sudjelovati u kućanskim poslovima, skrbi o djeci i drugim članovima obitelji, kupovini i slično.

Hrvatska se ubraja među zemlje sa starim stanovništvom, stopa nezaposlenosti je visoka, opća stopa fertiliteta je niska, mjere obiteljske politike su nepopularne, a izdvajanja iz proračuna su sve veća za starije stanovništvo i to je, između ostalog, razlog za nepopularno provođenje mjera obiteljske politike.

Rad će pokušati dokazati postoji li povezanost obiteljskih obilježja te obilježja posla sa sukobom rad – obitelj, postoji li povezanost obiteljskih obilježja te obilježja posla sa sukobom obitelj – rad i postoje li rodne razlike. Potom će pokušati dokazati jesu li i u kojoj mjeri povezane populacijska i obiteljska politika, te je li se izgubila važna socijalno-obiteljska funkcija dječjeg doplatka.

Rezultati istraživanja temeljit će se na analizi ankete o usklađivanju poslovnoga i obiteljskog vremena zaposlenih žena i majki djece jaslíčke dobi (od 6 mjeseci do 3 godine) te analizi obiteljske politike u Hrvatskoj da bismo došli do saznanja o njezinoj ulozi.

1.2. HIPOTEZE, SVRHA I CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Radna hipoteza (temeljna)

Doživljaj ravnoteže odnosi se na percipirani sklad između posla i privatnog života. Kada pojedinac nije u mogućnosti odvojiti posao i privatni život, osjeća da njegovo radno ponašanje ometaju obveze proizašle iz aktivnosti izvan posla ili da zbog poslovnih obveza nije u mogućnosti ostvariti druge životne uloge, tada govorimo o sukobu poslovnoga i obiteljskog vremena.

Ovim će se istraživanjem dokazati:

1. Da postoji usklađenost između poslovnoga i obiteljskog vremena onih obitelji čija su djeca institucionalizirana (smještena u dječje jaslice).
2. Da ne postoji dovoljan broj društvenih institucija za zbrinjavanje djece i zbog toga su definirani dodatni ograničavajući čimbenici za prijam djece u predškolske ustanove.

Pomoćne hipoteze:

1. Postoji veoma značajna veza između obiteljske i populacijske politike.
2. Postoji znatan utjecaj, time i problem, između obiteljske politike i njenog utjecaja na natalitet.
3. Definiran je veoma niski cenzus dohotka koji onemogućava isplaćivanje dječjeg doplatka, napose samohranim majkama.
4. Postoji povezanost obiteljskih obilježja te obilježja posla sa sukobom rad – obitelj, pri čemu se očekuje najveća povezanost obilježja posla (radno vrijeme, vrsta posla, karakteristike radne okoline, zahtjevi na poslu) sa sukobom rad – obitelj.
5. Postoji povezanost obiteljskih obilježja te obilježja posla sa sukobom obitelj – rad, pri čemu se očekuje najveća povezanost obilježja obitelji (prisutnost djece, obavljanje kućanskih poslova i sudjelovanje u obiteljskim obvezama) sa sukobom obitelj– rad.
6. Očekuje se postojanje rodni razlika u sukobu obiteljskih i radnih obveza, pri čemu se očekuje veća povezanost obilježja obitelji (prisutnost djece, učestalost skrbi za djecu i obavljanja kućanskih poslova) sa sukobom obiteljskih i radnih obveza.

Argumenti koji potkrepljuju radnu hipotezu i pomoćne hipoteze su sljedeći:

1. U suvremeno doba, javljaju se problemi oko usklađivanja poslovnoga i obiteljskog vremena zaposlenih žena, poglavito u sudjelovanju u kućanskim obvezama, kao što su: kućanski poslovi, skrb o djeci i drugim članovima obitelji, nedostatku slobodnog vremena za obitelj i prijatelje.
2. Broj je registriranih nezaposlenih 2013. bio ukupno 345.112, od čega 182.042 žene. U 2016. broj je registriranih nezaposlenih bio ukupno 241.860, od čega 133.913 žene.³

³ <http://statistika.hzz.hr/Statistika.aspx?tipIzvjestaja=1>
http://www.hzz.hr/UserDocsImages/HZZ_Godisnjak_2013.pdf;
http://www.hzz.hr/UserDocsImages/HZZ_Godisnjak_2015.pdf (pristupljeno 7. 6. 2017.).

3. Činjenica je da žene preferiraju posao s punim radnim vremenom, ali mora postojati mogućnost rada nepunoga radnog vremena (*part-time jobs*), što u nas ne stoji ni u jednom ugovoru o radu kao mogućnost.
4. Nedostatak mjesta u jaslicama i vrtićima problem je za sve zaposlene roditelje i one koji nemaju mogućnost "baka servisa". Započinje funkcionirati sustav dadilja koji bi mogao olakšati zaposlenim roditeljima u usklađivanju poslovnoga i obiteljskog vremena.
5. Dječji doplatci ne funkcioniraju kao mjere obiteljske politike, već kao ublažavanje nepovoljnoga socijalnog položaja obitelji, odnosno funkcioniraju kao mjera za ublažavanje siromaštva.

Svrha i ciljevi istraživanja

Žene su sve više prisutne na tržištu rada i nužno je utvrditi kako usklađuju obiteljske i poslovne obveze, te da li se rodne razlike smanjuju.

Cilj istraživanja je utvrditi postoji li sukob privatnoga i poslovnog života zaposlenih majki te otkriti individualna, organizacijska i obiteljska stanja kao i dva moguća doživljaja sukoba posla i obitelji – ometanje obiteljskog života zbog posla i ometanje na poslu zbog obiteljskog života. Također je cilj utvrditi:

- postoje li rodne razlike u obiteljima
- jesu li populacijska i obiteljska politika usko vezane politike
- je li Hrvatska zemlja sa starim stanovništvom, niskom stopom nataliteta i fertiliteta, kao i negativnim prirodnim priraštajem, i bez obzira na to da nema dovoljno stimulativnu obiteljsku politiku.

Iz tog razloga nastoji se pojasniti pojmove područja socijalne politike općenito, a obiteljsku politiku detaljnije pojasniti. To su vrlo vezane komponente jednog društva, poglavito kad se javljaju problemi na socijalnoj razini i kad zemlja spada u zemlju sa starim stanovništvom. Tada je potrebno reagirati mjerama obiteljske politike, jer je u Hrvatskoj koeficijent starosti 26,2 %.⁴ Da bi se stanovništvo obnovilo u istom broju jedna žena treba roditi 2,1 dijete. U Hrvatskoj se stanovništvo već više od četiri desetljeća generacijski ne obnavlja jer je totalna stopa fertiliteta (TFR) pala ispod razine od 2,1 djeteta po ženi, nužnog za jednostavnu reprodukciju. Danas je u Hrvatskoj totalna stopa fertiliteta 1,48. Usto, Hrvatska od 1991. do kraja 2013. ima za 181.000

⁴ http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1468.pdf (pristupljeno 7. 6. 2017.).

veći broj umrlih nego živorođenih.⁵ Zbog izrazito nepovoljne obiteljske politike u radu se iznose primjeri skandinavskih zemalja i nekih OECD zemalja i na koji način one imaju riješen sustav mjera obiteljske politike.

1.3. OCJENA DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA

Dosadašnja istraživanja pokazala su kako je usklađivanje poslovnih i obiteljskih obveza teško i da zaposlene majke imaju problem oko usklađivanja svojih poslovnih i obiteljskih obveza, da postoje rodne razlike. Čak su neki autori mišljenja da je fertilitet povezan sa zaposlenošću žena, odnosno da žene koje su prisutne na tržištu rada imaju jedno ili čak niti jedno dijete i da se ne žele odreći svog statusa zaposlenosti.

Rodne razlike se sve više smanjuju kako vrijeme ide naprijed. Struktura se obitelji mijenja iz tradicionalnog tipa u dvohraniteljski tip što je vrlo značajno za buduće zaposlene žene koje će biti majke.

Postavljene hipoteze i ciljevi istraživanja aktualni su i relevantni s aspekta prepoznavanja stvarnog stanja infrastrukture za pružanje usluga čuvanja djece, koja olakšava usklađivanje poslovnoga i obiteljskog vremena zaposlenih žena. Također, istraživanje će doprinijeti razvoju svijesti o problemima obiteljske politike i uske povezanosti s populacijskom politikom te usmjeravanju mjera obiteljske politike da one zaista budu u cilju poticanja nataliteta i to na primjerima skandinavskih zemalja.

Dosta prijedloga je bilo na temu mjera obiteljske i populacijske politike, ali se dosad nisu mogle provesti, najčešće zbog financijskih razloga i stanja države.

Od dostupne stručne literature vezane za odabranu problematiku ističu se Vlado Puljiz, Anđelko Akrap, Stjepan Baloban, Siniša Zrinščak sa suradnicima.

V. Puljiz, G. Bežovan, Z. Šućur i S. Zrinščak u knjizi "Socijalna politika, povijest, sustavi, pojmovnik" (2005) obrađuju pojmove socijalne politike općenito te područja i mjere socijalne politike. Socijalna politika prikazana je kroz povijest i kako se razvijala u nekim zemljama, npr. Njemačkoj, Francuskoj, skandinavskim zemljama, Velikoj Britaniji i SAD-u. U drugom dijelu objašnjeni su i prikazani sustavi socijalne politike.

⁵ <http://www.hkv.hr/razgovori/18571-demograf-prof-dr-sc-andelko-akrap-hrvatska-izumire.html> (pristupljeno 7. 6. 2017.).

V. Puljiz, G. Bežovan, T. Matković, Z. Šućur i S. Zrinščak u knjizi "Socijalna politika Hrvatske" (2008.) prikazuju socijalnu politiku, područja i mjere socijalne politike kroz povijest Hrvatske i kako se ona razvijala.

A. Akrap i I. Čipin u knjizi "Zaposlenost žena i fertilitet u Hrvatskoj" (2011.) bave se problematikom fertiliteta i zaposlenosti žena te načine kako uskladiti poslovne i obiteljske obveze. Osim toga, istražili su i utjecaj stupnja obrazovanja zaposlenih žena na fertilitet i zanimanja žena na fertilitet.

1.4. METODE ISTRAŽIVANJA

Kako bi ovo istraživanje dalo doprinos struci i društvu primijenit će se neke od stručnih i znanstvenih metoda koje će omogućiti stvaranje novih znanstvenih spoznaja i pridonijeti unapređenju dosadašnjih znanja i prakse. Metoda analize pomoći će da se ukupna problematika koja će se obrađivati raščlani na manje jednostavnije dijelove kako bi se pojedine teme mogle bolje pratiti i objasniti. Metoda sinteze također je neophodna jer će se njome pojedinačne pojave i procesi obuhvatiti u cjelinu. Radi što boljeg razumijevanja određenih pokazatelja koristit će se statistička i matematička metoda, metoda komparacije kada će se uspoređivati određeni podatci. Uz navedene metode koristit će se metode indukcije i dedukcije te metoda anketiranja.

1.5. STRUKTURA RADA

Rad se sastoji od sedam cjelina.

U prvome, uvodnom dijelu, pojmovno se definira pojam ravnoteža posla i obitelji, problematika obiteljske politike. Definira se predmet istraživanja i iznose temeljni argumenti te se navode cilj i motiv za obradu teme i struktura rada.

Drugi dio, "Socijalna politika i područja", odnosi se na pojam socijalne politike općenito i prikazana su i kratko pojašnjena koja su to područja i sustavi socijalne politike. Također su pojašnjeni modeli i mjere obiteljske politike.

U trećem se dijelu govori o nordijskim zemljama i organizaciji nordijske socijalne politike gdje je kratko prikazana organizacija socijalne politike kroz Dansku, Finsku, Island, Švedsku i Norvešku.

Treći dio, naslovljen "Obiteljska politika u Norveškoj i odabranim OECD zemljama", prikazuje norvešku obiteljsku politiku i obiteljsku politiku odabranih OECD zemalja. Ovdje su prikazane obiteljska politika i mjere obiteljske politike u Norveškoj i na koji način funkcionira norveški sustav obiteljske politike da bismo kasnije mogli usporediti hrvatsku obiteljsku politiku. Također su prikazane mjere obiteljske politike u odabranim zemljama OECD-a da bi se prikazale prednosti i nedostaci te da dobijemo sliku kako se obiteljska politika, tj. mjere obiteljske politike razlikuju od zemlje do zemlje.

U petom dijelu pojašnjava se obiteljska politika u Republici Hrvatskoj kroz povijest, prikazuju se ekonomsko-socijalni pokazatelji i njihovo pojašnjenje, zatim mjere obiteljske politike i prijedlozi rješenja.

U šestom dijelu naslovljenom "Usklađivanje poslovnog i obiteljskog vremena" objašnjen je pojam usklađivanja obiteljskoga i poslovnog vremena, obrađena je anketa o usklađivanju obiteljskoga i poslovnog vremena zaposlenih majki, tablično su prikazani i objašnjeni dobiveni podatci.

Zaključak predstavlja sintetičku sliku proučene problematike čime se ukazuje na potrebu za daljnjim djelovanjem radi što skorijeg reagiranja na uvođenje promjena u mjerama obiteljske politike i pronalaženja rješenja da bi se te promjene što brže sprovele i time utjecalo na povećanje nataliteta.

2. POJMOVNO ODREĐENJE I PODRUČJA SOCIJALNE POLITIKE

Sam je pojam socijalne politike vrlo složen s obzirom na to da se nasljeđe i praksa socijalne politike znatno razlikuju od jedne do druge zemlje pa se tako razlikuju i termini kojima se označavaju sadržaji koje socijalna politika pokriva.

Socijalna je politika organizirana djelatnost države i drugih društvenih čimbenika kojoj je cilj prevladavanje socijalnih rizika, pomoć siromašnim i isključenim pojedincima i socijalnim skupinama, ujednačavanje životnih šansi te, općenito, unapređivanje socijalne dobrobiti građana. Socijalna politika u svom djelovanju polazi od društvenih vrijednosti kao što su solidarnost, socijalna pravda, jednakost, socijalna sigurnost, socijalna kohezija. Instrumenti su socijalne politike zakoni i drugi propisi, kao i razni programi i mjere za njenu praktičnu primjenu⁶.

2.1. PODRUČJA SOCIJALNE POLITIKE

Različita su mišljenja o granicama i područjima djelovanja socijalne politike. Pojednostavljeno bi se moglo reći da se djelovanje socijalne politike koncentrira oko tzv. sekundarne distribucije dohotka, bilo posredne bilo neposredne.⁷ Govorilo se o transferima koje država prikuplja putem doprinosa i poreza, a potom ih raspodjeljuje građanima, međutim socijalna se politika ne može svesti samo na transfere, ona se može pojaviti u obliku usluga i drugih oblika pomoći. Može se reći da su glavni instrumenti socijalne politike transferi, usluge te pravna regulativa.

Pri namjeni javnih davanja korisno je upozoriti na klasifikaciju C. Jones koja govori o naknadi kao protučinidbi za radni doprinos (*reward*), prevenciji odnosno kompenzaciji (*prevention/compensation*) i pomoći (*relief*).⁸

Naknada je davanje koje stječu zaposlenici u slučaju nastupa osiguranog rizika bolesti, invalidnosti, starosti, smrti hranitelja, nezaposlenosti, temeljem uplate doprinosa u fondove socijalnog osiguranja. Radi se o raznim vrstama mirovina, naknadama za nezaposlenost, bolovanje, nesreću na poslu, invalidnost i sl.

⁶ Puljiz, V.; Bežovan, G.; Šućur, Z.; Zrinščak, S. (2011:13).

⁷ Ibidem (2011:13).

⁸ Ibidem (2011:13).

Davanjem temeljem prevencije i/ili kompenzacije nastoji se spriječiti nastupanje nepovoljne socijalne situacije zbog nekog događaja u životu građana, kao npr. dječji i drugi obiteljski doplatci, univerzalne temeljne mirovine, davanja hendikepiranima i slično. Pravni temelj za stjecanje socijalnih davanja nije zaposlenost i plaćanje doprinosa, nego građanski status ili pak pripadnost posebnoj socijalnoj skupini korisnika kojem država u određenim prilikama mora pomoći u svladavanju nepovoljne životne situacije.

Javna socijalna pomoć dodjeljuje se onim građanima koji po drugim osnovama ne mogu ostvariti potrebna sredstva i uvjete za život, pa im je država dužna dati materijalnu potporu.

Osim neposrednim transferima, socijalna se politika realizira uslugama npr. zdravstvena zaštita, obrazovanje, institucionalna skrb, zbrinjavanje djece.

Kao područja socijalne politike mogli bi se navesti zdravstvena zaštita, koja se sastoji od zdravstvenih usluga i naknada u slučaju bolesti, stambena politika, politika zapošljavanja i tržište rada, obrazovanje, osobna socijalna skrb. Ta se područja isprepliću sa sustavima javne politike, ekonomske politike te obrazovnim sustavom.

2.2. SUSTAVI SOCIJALNE POLITIKE

Glavni su sustavi socijalne politike:

- mirovinski sustav
- zdravstvena politika
- politika zapošljavanja i osiguranje nezaposlenih
- obiteljska politika
- socijalna pomoć
- stambena politika.

2.2.1. Mirovinski sustav

Mirovinski sustav definiramo kao skup pravnih normi, administrativnih i financijskih aranžmana kojima se regulira osiguranje starosti, invaliditeta, gubitka hranitelja.⁹ Mirovine su vezane uz plaće, odnosno doprinose koje osiguranici plaćaju tijekom radnog vijeka, a za visinu

⁹ Ibidem (2011:15).

mirovina važna je dužina vremena u kojem su doprinosi plaćani, kao i visina plaća. Mirovinsko osiguranje obvezno je za sve zaposlene.

U Republici Hrvatskoj sustav mirovinskog osiguranja ima tri stupa. Prvi stup ili obvezno javno mirovinsko osiguranje koje se zasniva na međugeneracijskoj solidarnosti, pod kontrolom je HZMO i u njega se uplaćuje 15 % brutoplaće. Zatim imamo drugi stup ili obvezno privatno mirovinsko osiguranje koje se zasniva na obveznoj kapitaliziranoj štednji, a pružatelji usluga su obvezni mirovinski fondovi u nedržavnom vlasništvu. Za drugi stup izdvaja se 5 % brutoplaće. I treći stup ili dobrovoljno mirovinsko osiguranje koje se zasniva na dobrovoljnoj individualnoj kapitaliziranoj štednji. Pružatelji usluga su dobrovoljni mirovinski fondovi u nedržavnom vlasništvu te se u njih uplaćuje prethodno dogovoreni iznos.

2.2.2. Zdravstvena politika

Sustavi zdravstvene politike u središtu su interesa javnosti pogotovo jer je riječ o području života i smrti. Bolest je, kao jedan od životnih, ali i socijalnih rizika područje posebne socijalne brige države. Ta je briga najčešće izražena u kompleksnim državno nadziranima sustavima zdravstvenog osiguranja te državnoj brizi oko cjelokupne organizacije zdravstvene zaštite.

Cilj je zdravstvene politike očuvanje i unapređenje zdravlja te produljenje trajanja i kvalitete života populacije i pojedinaca. Zdravlje je bitan čimbenik kvalitete života i prosperiteta društva te ulaganje u zdravlje treba postati ključna investicijska strategija.

2.2.3. Politika zapošljavanja i osiguranje nezaposlenih

Definiranje i mjerenje nezaposlenosti nije jednostavno. Ipak, postoji suglasnost oko tri temeljna kriterija nezaposlenosti:

- nezaposlen je onaj čovjek koji je bez plaćenog rada
- koji je spreman raditi i
- koji se nastoji zaposliti unutar određenoga referentnog vremenskog razdoblja.¹⁰

Nezaposlenost je stanje u kojemu se dio radno sposobnih članova društva ne može zaposliti primjereno svojim sposobnostima i kvalifikacijama, uz uobičajenu plaću. U nezaposlene se ubrajaju i svi članovi društva koji su djelomično zaposleni, ali njihova radna snaga nije u punoj

¹⁰ Ibidem (2011:240).

mjeri iskorištena, ne rade puno radno vrijeme i nemaju primanja dostatna za normalno uzdržavanje. Nezaposlenost može biti otvorena i prikrivena.

Većina zemalja provodi pasivne i aktivne mjere za ublažavanje nezaposlenosti i poboljšanje položaja stanovništva bez posla. Pasivne se mjere ponajviše odnose na materijalno osiguranje za vrijeme nezaposlenosti, koje se obično sastoji od više vrsta prava. U Hrvatskoj se materijalno osiguranje sastoji od prava na novčanu naknadu, prava na novčanu pomoć i naknadu troškova za vrijeme obrazovanja, prava na jednokratnu novčanu pomoć i naknadu putnih i selidbenih troškova te prava na mirovinsko i zdravstveno osiguranje.

Postoje i drugi oblici pomoći pa se tako u Hrvatskoj odobravaju novčane pomoći i naknade troškova za vrijeme obrazovanja. Za vrijeme obrazovanja nezaposlena osoba ima pravo na naknadu troškova prijevoza sredstvima javnog prijevoza, troškova za obvezne udžbenike, troškova prehrane i troškova propisane zaštitne odjeće, obuće te drugih pomagala. U Hrvatskoj, ako Zavod za zapošljavanje nije u mogućnosti nezaposlenoj osobi osigurati zaposlenje u mjestu prebivališta, a osoba sama ili posredovanjem Zavoda nađe zaposlenje u drugome mjestu, Zavod joj je dužan isplatiti jednokratnu novčanu pomoć, naknadu selidbenih troškova za nju, bračnog druga i djecu od mjesta prebivališta do mjesta zaposlenja.

Katkad nezaposleni ili neke skupine nezaposlenih ostvaruju pravo na mirovinsko osiguranje. U Hrvatskoj to pravo imaju nezaposlene osobe koje su ostvarile pravo na novčanu naknadu, koje ispunjavaju uvjet o godinama života za starosnu mirovinu, a nedostaje im najviše pet godina mirovinskog staža za starosnu mirovinu. To pravo ima i žena koja u trenutku prestanka radnog odnosa ima dijete mlađe od godinu dana.

Nezaposleni ostvaruju i druga prava pa tako u Hrvatskoj mogu dobiti socijalnu pomoć (pomoć za uzdržavanje, pomoć u plaćanju troškova stanovanja, jednokratne pomoći); oslobođenje od plaćanja participacije u zdravstvu; doplatak za djecu; porezne olakšice; oslobođenje od plaćanja sudskih pristojbi; produženo mirovinsko osiguranje; stan u najam od jedinica lokalne uprave i samouprave; besplatne školske knjige za djecu te prehranu u školi; subvencije za plaćanje dijela troškova u vrtiću i dr.

Aktivna politika zapošljavanja ili aktivna politika tržišta rada obuhvaća niz mjera čiji je cilj izravno zapošljavanje nezaposlenih ili povećanje njihove zapošljivosti. Aktivnim mjerama politike zapošljavanja – obrazovanjem, prekvalifikacijom, dokvalifikacijom, stručnim

osposobljavanjem poboljšava se kvalifikacijska struktura tražilaca posla, čime se poboljšava i njihova profesionalna pokretljivost te mogućnosti zapošljavanja. Prikladnim obrazovnim programima pokušava se spriječiti moguća nezaposlenost, odnosno dodatno uskladiti ponuda i potražnja posla. Osim profesionalnog usavršavanja, u mnogim se zemljama poduzimaju i raznovrsne socijalno-psihološke mjere da bi se smanjile teškoće koje uzrokuje dugotrajna nezaposlenost koja je posebno opasna jer često uvjetuje siromaštvo i socijalnu isključenost.

2.2.4. Socijalna pomoć

Razlika između socijalnog osiguranja i socijalne pomoći na razini ciljeva sastoji se u tome da je cilj socijalnog osiguranja kompenzacija dohotka, a socijalne pomoći zaštita od apsolutnog siromaštva.¹¹ Svrha je socijalne pomoći održati razinu potrošnje kućanstva u slučajevima gubitka prihoda te pomoći pojedincima ili kućanstvima da izađu na kraj s opasnostima siromaštva i socijalne marginalizacije.¹² Možemo reći da iz toga proizlazi da socijalna pomoć ima dvije osnovne funkcije:

- izbjeći stanje krajnje materijalne oskudice
- spriječiti marginalizaciju i socijalnu isključenost.

Kada je u pitanju prva funkcija, možemo reći da sve zemlje imaju neke programe kojima se nastoji izbjeći stanje krajnje materijalne oskudice. Međutim, glavni problem je kako definirati minimalnu razinu financijskih sredstava koja bi bila zajamčena svima i koja bi spriječila ekstremno siromaštvo. Koja će razina dohotka odražavati egzistencijalni minimum ovisi o utvrđenoj službenoj liniji siromaštva. U Republici Hrvatskoj osnovni odbitak u 2012. godini je za siječanj i veljaču iznosio po 1.800 kuna, a za ostale mjesece po 2.200 kuna, od siječnja 2015. godine iznosio je 2.600 kuna, te je od siječnja 2017. povećan na 3.800 kuna s tim da je uvećanje egzistencijalnog minimuma moguće na osnovi uzdržavanih članova obitelji. Kao i uvijek, propisan je faktor osobnog odbitka te se zbraja faktor za svakog uzdržavanog člana. Sve korisnike socijalne pomoći ne možemo nazvati siromašnima, jer u modernim sustavima socijalne pomoći korištenje pomoći nije vezano s niskim prihodima, već s visokim troškovima, kao npr. kod institucionalnih tretmana koji zahtijevaju dugotrajnu skrb, dodatci za podizanje djece ne smatraju se prihodom prilikom provjere resursa kućanstva. U takvim i sličnim

¹¹ Ibidem (2011:284).

¹² Ibidem (2011:284).

slučajevima, socijalna pomoć ima ulogu poboljšanja materijalnog standarda, a ne osiguranja životnog minimuma.

Druga funkcija socijalne pomoći može imati i pozitivan, ali i negativan aspekt. U pozitivnom smislu trebalo bi poduzeti mjere radi olakšavanja i poticanja individualnog razvoja korisnika i njihovoga socijalnog uključivanja. Materijalna pomoć nije sama sebi cilj već bi trebala povećavati potencijal samopomoći svakog korisnika da bi mogao živjeti bez nje. U negativnom smislu, socijalna pomoć bi trebala minimizirati gubitak inicijative u traženju plaćenog zaposlenja te gubitak osjećaja individualne ili obiteljske odgovornosti.

Socijalna pomoć može se dodjeljivati u novčanom obliku i nenovčanom obliku, odnosno u vidu konkretnih materijalnih dobara, savjeta ili usluga.

2.2.5. Stambena politika

Stanovanje je osnovna čovjekova potreba. Stan je najveća materijalna i simbolična vrijednost svakog kućanstva, a podmirivanje stambenih potreba složen je proces koji ovisi o političkim, socijalnim i gospodarskim prilikama u pojedinoj zemlji. Intervencija države u stambenoj politici zapravo znači početak razvoja stambene politike uopće.¹³ Tako stambena politika postaje sastavnim dijelom socijalne politike s kojom se zaokružuje koncept socijalnih država, te je ona najmlađa politika u okviru programa socijalnih politika.

Socijalno stanovanje ima tri aspekta:

- stambena opskrba
- subvencije
- propisi kojima se uređuje tržište stanova i stambena politika općenito.¹⁴

Pod pojmom stambena opskrba podrazumijeva se gradnja socijalnih stanova za određene ciljane skupine stanovnika. Socijalni stanovi dijele se na osnovi provjere prihoda i imovine pojedine obitelji. To su stanovi jeftinije gradnje od onih stanova na tržištu, a sama gradnja socijalnih stanova redovito se planira određeno vremensko razdoblje, a pokazatelji za te planove jesu ankete koje se kontinuirano provode radi uvida u kvalitetu života.

¹³ Ibidem (2011:353).

¹⁴ Ibidem (2011:354).

Subvencije se odnose na određene ciljane skupine kada im država subvencionira troškove stanovanja, također na osnovi provjere primanja i imovinskog stanja. Najčešće se radi o subvencioniranju najamnina u stanovima koji mogu biti socijalni stanovi ili iznajmljeni stanovi u privatnom vlasništvu, a ugroženim skupinama subvencioniraju se i troškovi komunalija.

U pojašnjenju trećeg aspekta socijalnog stanovanja država određuje visinu stanarine u privatnim stanovima za iznajmljivanje. To je neizravna mjera socijalne politike u stanovanju. Također, država zakonima uređuje subvencioniranje kamata na stambene kredite ili davanje premija za stambenu štednju i daje porezne povlastice prilikom plaćanja poreza na dohodak obiteljima koje kupuju stan ili kuću.

Hrvatska nema nacionalnu stambenu strategiju, odnosno ne poznaje ustavnu odgovornost za stambeno zbrinjavanje građana u smislu gradnje stanova, a čak ne postoji pojam socijalno stanovanje. Stambena kriza najizraženija je u Zagrebu i većim gradovima gdje je i većina biološki reproduktivnog stanovništva. Stoga su mlade obitelji na početku karijere, koje ne pripadaju u socijalnu kategoriju, jedna od ranjivijih skupina jer po svojim prihodima ne mogu ostvariti pravo na socijalni stan, a ne mogu ga ni kupiti na tržištu pa su prisiljeni na podstanarstvo. Upravo njima bi trebali biti namijenjeni stanovi za javni najam, a cijena najma u tim stanovima bi trebala biti viša nego u socijalnim stanovima, a manja nego u podstanarstvu i stanovima na slobodnom tržištu, kao i manja od iznosa mjesečne rate kredita. Stanovi bi se mogli dati u najam na pet godina, što je dovoljno vremena za planiranje karijere i obitelji te osjećaja ugodnog života. Pomaka ima u nekim gradovima koji ulažu u gradnju socijalnih stanova i dodjeljuju ih na temelju socijalnih kriterija, ali to je još nedovoljno da bi se moglo reći da država ima riješeno pitanje stambene politike.

Od srpnja 2017. godine donesen je Zakon o subvencioniranju stambenih kredita prema kojem će država prve četiri godine plaćati pola rate kredita. S bankama je dogovoreno da za vrijeme državne subvencije kamata ne bude veća od 3,75 %, a stan ne smije biti skuplji od 100.000 eura. Uz plaćanje polovice mjesečne rate prve četiri godine, država nudi mlađima od 45 godina i produljenje subvencije od dvije godine za svako rođeno dijete u tom razdoblju, a godinu dana duže sufinancirat će se i one obitelji čiji članovi imaju invaliditet veći od 50 %.

2.2.6. Obiteljska politika

Obiteljsku politiku tretiramo kao dio socijalne politike, mada se ona ponekad izdvaja kao posebna politika. Ona je javna politika jer je država ta koja je odgovorna za provođenje obiteljske politike, kao što je odgovorna i za provođenje svih drugih politika kao što su ekonomska, porezna, stambena, itd. Zato se ona definira kao javna politika kojom se djeluje na obiteljske resurse radi poboljšanja položaja, pogotovo ugroženih obitelji. Obiteljska je politika cjelovit i sustavan skup mjera koje djeluju u korist obitelji, prije svega u korist obitelji s djecom. Te im mjere pomažu u problematičnim situacijama ekonomskoga, socijalnog, zdravstvenog, stambenog i sličnog karaktera, ublažavaju financijski teret što ga predstavljaju djeca, omogućavaju usklađivanje obiteljskih i radnih obveza, štite trudnice i djecu.¹⁵

Bitno je razlikovati populacijsku od obiteljske politike, jer je populacijska politika ponajprije usmjerena k postizanju određenih demografskih ciljeva, kao npr. povećanje broja stanovnika, poboljšanje demografske strukture. Populacijska politika utječe na kvantitativne i kvalitativne promjene u stanovništvu, a obiteljska je politika usmjerena na poboljšanje kvalitete života obitelji, odnosno njenih članova. No bez obzira na to što se razlikuju, ipak možemo reći da su te dvije politike usko povezane i u velikoj se mjeri preklapaju. Najznačajnije mjere obiteljske politike, kao što su dječji doplatci, porezne olakšice, potpore majkama, usluge za djecu i obitelj, mogu se smatrati i mjerama populacijske politike.¹⁶

Nekoliko je mogućih ciljeva obiteljske politike. Tako ona može biti usredotočena na prevladavanje dječjeg siromaštva čemu služi definiranje zajamčenoga minimalnog dohotka s obzirom na broj djece i veličinu obitelji. Također, jedan od ciljeva može biti i jednakost muškaraca i žena na tržištu rada i u obitelji, a to se postiže porođnim i roditeljskim dopustima, razvijenim obiteljskim servisima, stabilnom zaposlenošću i fleksibilnošću, primjerenom socijalnom zaštitom poglavito majki i djece.

Mjere obiteljske politike raznovrsne su i variraju od jedne do druge zemlje. Tu pripadaju:

- troškovi za djecu
- dječji doplatci i porezne olakšice
- porođni i roditeljski dopusti
- usluge djeci i obitelji.

¹⁵ Ibidem (2011:317).

¹⁶ Ibidem (2011:318).

2.3. MODELI I INSTRUMENTI OBITELJSKE POLITIKE

Povezanost obiteljske i socijalne politike uočava se iz analize različitih sustava socijalne politike. U današnje vrijeme najutjecajnija je Esping-Andersenova tipologija, mada je mnogi osporavaju iz tog razloga što najviše zanemaruje ulogu žena i obitelji u društvu, koja razlikuje tri osnovna tipa socijalnih režima:

- liberalni
- konzervativno-korporativni
- socijaldemokratski.¹⁷

Liberalni socijalni režim

U liberalnim socijalnim državama naglasak je na tržištu i samoosiguranju, dakle skromnim univerzalnim transferima i skromnim planovima socijalnog osiguranja te na niskim socijalnim potporama siromašnima koje se najčešće daju na osnovi procjene imovinskog stanja. Riječ je uglavnom o anglosaksonskim zemljama.

Konzervativno-korporativni režim

U konzervativno-korporativnim državama naglasak je na socijalnom osiguranju zaposlenih i pravima koja proizlaze iz statusa zaposlenih pa su stoga socijalna prava usko vezana uz klasu i status. Riječ je uglavnom o zemljama kontinentalne Europe.

Socijaldemokratski režim

U socijaldemokratskim državama socijalna politika je univerzalna i redistributivna, što znači da se socijalna prava u najmanjoj mjeri kupuju na tržištu. Ovdje je riječ uglavnom o skandinavskim zemljama.

Nešto drugačiju i, mogli bismo reći, najpoznatiju tipologiju obiteljskih politika stavljajući u središte ulogu hranitelja, napravila je ugledna britanska autorica J. Lewis. Ona razlikuje tri modela obiteljske politike s obzirom na status hranitelja.¹⁸

¹⁷ Bouillet, D.; Brečić-Ružić, G.; Zrinščak, S. (2002:10).

¹⁸ Ibidem (2011:331).

2.3.1. Čvrsti model muškog hranitelja

Ovaj model naglašava ekonomsku ulogu muškarca u prehranjivanju obitelji, dok se žena smatra suprugom i majkom te skrbi za ovisne članove obitelji, djecu i starije članove. Prepreka zapošljavanju žena bio je brak. Udate žene koje su se zaposlile imale su niska primanja, nepovoljan tretman u poreznom sustavu, slabu potporu institucija javne skrbi za djecu, primale su nižu socijalnu naknadu i nisu imale pravo na pomoć u slučaju nezaposlenosti. Takav se model nalazi u Irskoj i Velikoj Britaniji. U Velikoj Britaniji žene su se smatrale suprugama i majkama te članicama obitelji koje su ovisne o muževoj plaći. Žene se zapošljavaju u Velikoj Britaniji uglavnom na *part-time* poslovima, ali treba naglasiti da to nije stabilna zaposlenost *part-time* kao u skandinavskim zemljama. Znatan broj majki s djecom do školskog uzrasta uopće ne radi, što se može objasniti relativno niskom razinom javnih usluga obitelji, ali i manjim pravima žene po osnovi porodništva i roditeljstva.

2.3.2. Modificirani model muškog hranitelja

Ovaj tip nalazimo u Francuskoj gdje je priroda sudjelovanja žena na tržištu rada bila povijesno jače izražena. Plaćeni majčinski dopust uveden je 1913.¹⁹

Ovdje se radilo pretežno o zaposlenjima s punim radnim vremenom, a žene su koristile, mada posredno, sustav socijalne sigurnosti koji je davao prednost horizontalnoj preraspodjeli između obitelji s i bez djece, u odnosu na vertikalnu preraspodjelu između bogatih i siromašnih. Dvaput više sredstava utrošeno je na obiteljske naknade negoli na socijalno osiguranje. Te naknade omogućile su francuskoj četveročlanoj obitelji da udvostruči svoj dohodak. Primarni je cilj sustava francuske socijalne sigurnosti kompenzacija roditeljima za troškove djece. Utoliko je taj sustav spolno neutralan.²⁰

Tako je francuski model priznao utemeljenost zahtjeva žena i kao majki i kao radnica. Kako se stopa udjela udatih žena u radnoj snazi povećavala, tako su se dokumenti socijalne politike prilagođavali realnosti promjena u ponašanju ženskog tržišta rada i njihovim implikacijama na obiteljsku politiku.²¹

Žena ima realne pretpostavke za izbor hoće li ostati u kući ili se zaposliti na vanjskim plaćenim poslovima. Način plaćanja obiteljskih naknada privilegirao je majke i žene.

¹⁹ Lewis 1994: 205.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem.

To je djelomice zbog toga što se naknada prethodno provjeravala posredstvom materijalnog stanja potencijalnog korisnika u skladu s novim prioritetom koji je dat vertikalnoj preraspodjeli. Postotak francuskih žena zaposlenih na *part-time* osnovi značajno se povećavao zahvaljujući svjesnim nastojanjima da se restrukturira tržište rada.²²

Postoji poreska olakšica za skrb djeteta, a pogodnosti javne dječje skrbi su među najboljima u Europi.

Međutim, u novije vrijeme zbog fiskalne krize države i drugih promjena u društvu, obiteljske naknade su revidirane i prioritet se daje provjeri materijalnog stanja i vertikalnoj preraspodjeli dohotka.

2.3.3. Meki model muškog hranitelja (model dvaju hranitelja)

Možemo reći da ovakav model pronalazimo u Švedskoj. Švedske su socijaldemokratske vlade tijekom 60-ih i 70-ih godina zahvaljujući masovnom zapošljavanju žena, oživotvorile ideju dvaju hranitelja obitelji. Tako se žena preobrazila od ovisnoga do punopravnog člana obitelji. Meki model muškog hranitelja daje jednaka socijalna prava odraslima koji ovise o tržištu rada. Unatoč svemu, žene ipak nisu ostvarile punu ravnopravnost s muškarcima, jer su uglavnom zaposlene u skrbničkim i uslužnim poslovima izvan kuće. Taj je transfer ženskog rada izvan obitelji, kao i roditeljski dopusti, kojima se više koriste žene nego muškarci, doprinio segregaciji spolova u domeni plaćenog rada.

Dva su elementa koji određuju položaj žene u današnjem sustavu, a to su vrednovanje neplaćenog rada i zaposlenosti. Francuska daje znatnu naknadu za materinstvo i na taj način omogućuje izbor između vanjskog rada i rada u kući. Skandinavska je socijalna država povećala samostalnost žena i njihovo samopouzdanje i emancipaciju, ali nije uspjela prevladati spolnu segregaciju kod zapošljavanja i u raspodjeli kućnih obveza.

²² Ibidem.

2.4. MJERE OBITELJSKE POLITIKE

Mjere obiteljske politike raznovrsne su i variraju od zemlje do zemlje. Međutim, u osnovi se mogu razlikovati tri ključna instrumenta kojima država i društvo mogu pomoći obitelji. Pa tako razlikujemo tri ključna instrumenta:

- **NOVAC** – razne naknade koje se daju obiteljima (dječji doplatci, porezne olakšice, naknade za vrijeme porodnih ili roditeljskih dopusta)
- **VRIJEME** – dopusti kojima se roditelji, a najčešće majke, koriste za skrb o djeci (porodni i roditeljski dopusti, odsutnost s posla radi njege bolesnog djeteta)
- **USLUGE** – država omogućuje organiziranu skrb o djeci (jaslice, vrtići, dodatni boravak u školi).²³

²³ Puljiz, V.; Bežovan G.; Šućur, Z.; Zrinščak, S. (2011:339).

3. SOCIJALNA POLITIKA NORDIJSKIH ZEMALJA I ORGANIZACIJA NORDIJSKE SOCIJALNE POLITIKE

Pod pojmom nordijske zemlje, podrazumijevamo Dansku, Island, Finsku, Norvešku i Švedsku. Nordijska socijalna država bitno je različita od ostalih europskih socijalnih država, jer su te zemlje razvile veoma specifičan i kvalitetan model te sustav socijalne zaštite i socijalne politike koji se odlikuje visokim izdvajanjima za socijalnu sigurnost, pretežno financiran iz poreza. One su razvile poseban tip socijalne države i socijalne politike koji je poznat i pod nazivom skandinavski, nordijski ili socijaldemokratski model države blagostanja. Oni su duboko ukorijenjeni u njihovom povijesnom razvitku, tradiciji i kulturi. Sustavi socijalne zaštite u nordijskim zemljama obuhvaćaju mnogobrojne programe pomoći i usluge obiteljima i djeci, nezaposlenima, usluge zdravstvene zaštite, usluge bolesnima, starima i invalidnima, obiteljske i ostale mirovine, kvalitetne programe stambene politike i ostale socijalne potpore. Posebni nordijski, a poglavito švedski model ostvaren je tek na temelju zaokreta prema aktivnoj politici tržišta radne snage, širenja socijalnih službi i izjednačavanja spolova tijekom sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetog stoljeća.²⁴

Dominantan problem nordijskih zemalja sredinom devedesetih godina prošlog stoljeća bila je visoka stopa nezaposlenosti i kao takva predstavljala je osnovni faktor u intervencijama države. Rastuća visoka nezaposlenost stavila je pred nordijski model tržišta rada brojne izazove rješavanju problema na tržištu rada. Značajna je prijevka potreba smanjivati nezaposlenost, da bi se izbjegla zamka dugotrajne nezaposlenosti koja povećava strukturnu nezaposlenost, povećati udio starijih dobnih skupina u zaposlenom stanovništvu, smanjiti rast broja umirovljenika, prilagoditi se međunarodnom tržištu rada i mogućim međunarodnim migracijama, a sve u skladu s održavanjem tradicionalne nordijske socijalne i ekonomske sigurnosti i jednakosti²⁵.

Posljedice su takve strategije, kako pozitivne, tako i negativne. Na pozitivnoj strani one omogućuju ženama da usklade karijeru i rađanje djece, pri čemu je stopa fertiliteta stvarno

²⁴ Esping-Andersen, Gesta: Nakon zlatnog doba: budućnost socijalne države u novom svjetskom poretku. www.hrcak.srce.hr/file/46939 (pristupljeno 7. 6. 2017.).

²⁵ Krtalić, Sandra: Kakva će biti nordijska socijalna država u 21. stoljeću. www.hrcak.srce.hr/file/22585 (pristupljeno 7. 6. 2017.).

porasla. Strategija je također dovela do jednakosti i razlike u primanjima muškaraca i žena nestaju velikom brzinom, kućanstvo u kojemu dva člana zarađuju i imaju karijere postalo je pravilom. S obzirom na to da veliki udio stanovništva radi za plaću, socijalna država osigurala je više porezne prihode i niže razine ovisnosti²⁶. Na negativnoj strani izuzetno je visok stupanj segregacije spolova gdje su žene koncentrirane u poslovima u javnom sektoru za koje je tipično da su na određeno vrijeme, a muškarci u privatnom sektoru. Iako ovo može djelomično odražavati želju žena za fleksibilnijim uvjetima rada u javnoj službi, visoki socijalni troškovi, stope izostanaka s posla i prekidi proizvodnje povezani sa zapošljavanjem žena s djecom navele su privatne poslodavce da radije zapošljavaju muškarce.²⁷ Druga, manje primjetna posljedica je veoma visoki udio nisko kvalificiranih, premda dobro plaćenih poslova, koje proizvodi strategija koja se temelji na socijalnim uslugama.

Između 1995. i 1998. u nordijskim su socijalnim državama nastupile određene promjene koje se mogu sagledati u sljedećem:

- relativno visok rast gospodarstva nakon nekoliko godina recesije i rastuće nezaposlenosti
- osobito smanjenje dugoročne stope nezaposlenosti i stope nezaposlenosti mladih
- pokretanje mjera u socijalnoj politici i politici tržišta rada koje su jače usmjerene na aktivnu politiku na tržištu rada
- socijalni su troškovi smanjeni najvećim dijelom rezanjem troškova za mirovine i podizanjem dobne granice za umirovljenje
- povećanje nematerijalnih poticaja za rad kroz sustav obrazovanja u tijeku rada
- povećanje subvencija lokalnim vlastima (poslije 1998.) za izgradnju smještajnih jedinica i domova za dugoročno bolesne i invalidne članove zajednice
- promjene u korištenju dječjeg doplatka i
- po prvi se put javljaju određene privatne inicijative, kao npr. privatna osiguranja, komercijalizacija socijalnih programa.²⁸

²⁶ Esping-Andersen, Gesta: Nakon zlatnog doba: budućnost socijalne države u novom svjetskom poretku. www.hrcak.srce.hr/file/46939 (pristupljeno 7. 6. 2017.).

²⁷ Ibidem (pristupljeno 7. 6. 2017.).

²⁸ Krtalić, Sandra: Kakva će biti nordijska socijalna država u 21. stoljeću. www.hrcak.srce.hr/file/22585 (pristupljeno 7. 6. 2017.).

Socijalna je politika javna, sveobuhvatna te obuhvaća socijalnu sigurnost, socijalne službe, zdravstvo, obrazovanje i osposobljavanje, stanovanje, zapošljavanje i sl., s ciljem zadovoljavanja najosnovnijih potreba.

Univerzalizam

Nordijski sustav socijalne skrbi temelji se na visokom stupnju univerzalizma, što znači da svi građani imaju pravo na osnovnu socijalnu sigurnost i usluge bez obzira na čimbenike kao što su dohodak i imovina. Jedna od glavnih razlika između ostalih modela socijalne skrbi jest ta da prava ne ovise o doprinosima (npr. nacionalnom osiguranju) koji su nastali u prošlosti ili statusu na tržištu rada. Taj univerzalizam ujedno doprinosi širokoj javnoj potpori socijalnoj politici. Drugi je ključni cilj sigurnosne mreže održavanje razumnih i pristojnih životnih standarda. Kao rezultat toga, osnovne razine koristi su više nego u drugim zemljama.²⁹

Organizacija

U praksi se sigurnosna mreža sastoji od niza sustava povezanih s različitim životnim događajima i situacijama. Glavni elementi uključuju zdravstveno osiguranje, osiguranje od nezaposlenosti, socijalne naknade, prijevremene mirovine i starosne mirovine. Beneficije se isplaćuju ovisno o okolnostima. Može se reći da je nordijski model socijalne skrbi opći oblik osiguranja održavanja dohotka uvjetovan životnim događajima.

Često se kaže da su socijalna sigurnost i mirovine ključni elementi sigurnosne mreže, jer predstavljaju konačan oblik osiguranja za osobe u radnoj dobi i šire.³⁰

Opći ciljevi mogu biti isti, ali postoje velike razlike između sustava socijalne skrbi u nordijskim zemljama. Na primjer, osiguranje za slučaj nezaposlenosti dobrovoljno je u Danskoj, Finskoj i Švedskoj, ali obvezno u Norveškoj i Islandu, a razdoblje maksimalnog prava varira između 200 dana u Švedskoj i tri godine u Danskoj.³¹

Kvalifikacije i proaktivna politika zapošljavanja

Cilj politike "zapošljavanje za sve" također znači da su politika raspodjele dohotka i socijalna politika neodvojivo povezane s obrazovanjem i politikom zapošljavanja. Nordijske zemlje dijele aktivne politike tržišta rada kao dio socijalnoga ekonomskog modela koji bi trebao

²⁹ <http://www.norden.org/en/fakta-om-norden-1/social-policy-and-welfare> (pristupljeno 7. 6. 2017.).

³⁰ Ibidem (pristupljeno 7. 6. 2017.).

³¹ Ibidem (pristupljeno 7. 6. 2017.).

smanjiti sukob između rada i interesa kapitala. Takav sustav je najviše izražen u Švedskoj i Norveškoj, gdje poslodavci i radnički predstavnici često pregovaraju na nacionalnoj razini uz posredovanje Vlade.³²

Na tržištu rada intervencije su usmjerene na pružanje mogućnosti radnicima da se prekvalificiraju za bolji posao, odnosno posao koji oni žele, pa čak i preseljenje. Ukoliko je radnik u radnom odnosu, sav trošak snosi isključivo poslodavac. Nordijsko tržište rada je fleksibilno, sa zakonima koji omogućuje poslodavcima lako i brzo zapošljavanje kao i otpuštanje radnika, odnosno uvođenje novih tehnologija u radne procese. Radi ublažavanja negativnih utjecaja na radnike, vladine politike na tržištu rada su osmišljene tako da pružaju velikodušnu socijalnu skrb, prekvalifikacije za drugi posao i preseljenje kako bi se ograničili mogući sukobi između kapitala i rada koji bi mogli nastati iz ovog procesa. Postojanje sigurnosne mreže predstavlja posebne izazove za tržište rada i politiku zapošljavanja. Pojedinci su osigurani u slučaju gubitka posla ili sposobnosti za rad, ali je i politički cilj osigurati da najveći mogući broj ljudi ima jednak pristup poslovima. Visoka razina zaposlenosti također je preduvjet za financiranje sveobuhvatnog sustava socijalne skrbi iz porezne osnovice. Sigurnosna mreža s relativno visokim isplata naknada utječe na tržište rada – podiže razinu plaća, kao i prag vrijednosti poslova za koje ljudi smatraju da su prihvatljivi. Drugi je ključni politički cilj izbjegavanje postojanja siromašnih radnika, tj. ciljevi zapošljavanja ne smiju se temeljiti na prisiljavanju ljudi da prihvate slabo plaćena radna mjesta.³³ Dva temeljna stupa nordijskog modela – obrazovanje/kvalifikacije i proaktivna politika zapošljavanja – omogućuju kombiniranje tih zahtjeva s potrebom za visokom razinom zaposlenosti.

Obrazovnom politikom nastoji se obučiti što je moguće više ljudi za tržište rada. Općenito, visoke plaće znače da poslodavci zahtijevaju visoko kvalificiranu radnu snagu. Politika zapošljavanja obično postavlja zahtjeve i pruža pomoć nezaposlenim osobama koje moraju prihvatiti te zahtjeve kako bi imale pravo na naknadu. Tečajevi i obuke koriste se za poboljšanje kvalifikacija radne snage, a nezaposleni se moraju usredotočiti na traženje posla, što znači da socijalna zaštitna mreža nije pasivna u smislu da svi mogu slobodno odabrati hoće li raditi ili ne. S jedne strane, ona jamči dohodak, ali samo ako se primatelji bave aktivnim nastojanjima da se vrate na radno mjesto.

³² <http://regijadalmacija.blogspot.hr/2016/09/nordijski-model-kao-model-buducnosti.html> Karlo Morosin (pristupljeno 7. 6. 2017.).

³³ <http://www.norden.org/en/fakta-om-norden-1/social-policy-and-welfare> (pristupljeno 7. 6. 2017.).

Ostale socijalne usluge, npr. pružanje skrbi o djeci, također pomažu ljudima da se vrate na radna mjesta. Dobro razvijen sustav skrbi za djecu izravno koristi obiteljima, pomaže socijalizaciji djece i promovira ravnopravnost spolova na tržištu rada.

Nordijske zemlje mogu se okarakterizirati kao davatelji usluga gdje lokalne zajednice imaju veliku ulogu, jer se socijalne i zdravstvene usluge financiraju porezom. Često se zbog kombinacije visokog životnog standarda, ravnopravnosti i velikoga javnog sektora nordijske zemlje prikazuju u međunarodnim usporedbama.

Deset činjenica o nordijskoj regiji i nordijskoj suradnji:

1. Imaju jedan od najstarijih i najširih oblika regionalne političke suradnje i žele biti najintegriraniji dio svijeta.
2. Jednako su najveće gospodarstvo na svijetu; uspješno su prilagodili svoj model socijalne skrbi kako bi djelovali u globalnoj ekonomiji.
3. Imaju otvoreno i besplatno tržište rada; posljednjih šest desetljeća ljudi su uživali potpunu slobodu kretanja u regiji.
4. Prihvaćaju međunarodnu odgovornost, predani su međunarodnom angažmanu, radeći s velikim brojem međunarodnih organizacija i sa susjedima, npr. borba protiv trgovine ljudima i zaštite okoliša u Baltičkom moru i na Arktiku.
5. Usredotočeni su na mogućnosti za djecu i mlade ljude, npr. financiraju studije na visokoškolskim ustanovama u cijeloj nordijskoj regiji.
6. Svjesni su sve većega globalnog interesa za nordijsku arhitekturu, film, hranu, modu i glazbu te žele podupirati nordijsku kulturu kako unutar tako i izvan granica regije, kao što je dodjeljivanje nagrada Nordijskog vijeća.
7. Imaju raznolik prirodni krajobraz i obilje prirodnih resursa koje su zaštitili, ali ih rabe i za održivu proizvodnju energije; nordijska regija je inovativna, zajedno sudjeluju na pronalaženju novih, pametnih rješenja za bioekonomiju.
8. Imaju jednu od najobrazovanijih populacija na svijetu; odlučni su zajednički raditi na istraživanju i unutar regije i s međunarodnim partnerima, npr. borba protiv posljedica klimatskih promjena.
9. Nordijski premijeri pokrenuli su šest novih projekata, koji se temelje na konsolidaciji nordijskih položaja snage. Glavni projekti su: nordijska klimatska rješenja, nordijska rješenja za energiju, nordijski održivi gradovi, nordijska rješenja za dobrobit, nordijsko tržište hrane i nordijska rodni učinak na poslu.

10. Vodeći su u svijetu po transparentnosti, povjerenju, brizi prema okolišu, jednakosti spolova i sreći.³⁴

Organizacija nordijske socijalne politike³⁵

Financiranje i odgovornosti lokalnih vlasti u nordijskim zemljama vrlo je slično. Osim za Island, lokalni javni sektor predstavlja 15 – 20 % BDP-a, najvećega i većinu decentraliziranoga javnog sektora na svijetu.³⁶ Taj volumen financiranja može se nastaviti samo tako što će lokalne vlasti biti dio nacionalnih poreznih sustava.

Porez na dohodak glavni je izvor prihoda, uz sveobuhvatni sustav bespovratnih sredstava. No, u strukturi lokalne uprave postoje razlike. Finska i Island imaju dvije razine struktura s općinama koje rješavaju mnoge regionalne zadaće. Finska ima 444 općina, dok Island ima 104. Ostale zemlje imaju tri razine, lokalnu i regionalnu razinu. Švedska ima 290 općina i 21 županiju, Norveška ima 434 općine i 19 županija, dok Danska ima 271 općinu i 14 županija.

Veličina lokalne samouprave varira između zemalja, ali i unutar samih zemalja. Heterogenost veličine unutar zemalja važna je za oblikovanje poreza i porezno izjednačavanje, budući da su pitanja distribucije glavni čimbenik motiviranja nacionalnog okvira za decentralizaciju.

Standardni model preuzima lokalnu javnu dobit, mobilnost i oporezivanje dobiti.

Nordijci se razlikuju u sve tri karakteristike:

- lokalni javni sektor odgovoran je za socijalne usluge s jakim redistributivnim obilježjima, a lokalna javna dobra imaju samo mali dio lokalne potrošnje
- mobilnost stanovništva je niska, a lokalna je nadležnost heterogena u odnosu na sklonost socijalnim uslugama i lokalnim javnim dobrima
- financiranje je centralizirano i dominira reguliranim dijeljenjem prihoda od poreza na dohodak i državnim potporama.³⁷

Opće smjernice čine osnovu za široku procjenu tri glavna poreza primijenjena u nordijskim zemljama:

- porez na imovinu
- porez na dohodak
- porez na dobit poduzeća

³⁴ <http://www.norden.org/en/fakta-om-norden-1/social-policy-and-welfare> (pristupljeno 7. 6. 2017.).

³⁵ http://nsfr.dk/uf/90000_99999/92226/f5b12cbca1ad246aa063299513511923.pdf (pristupljeno 8. 6. 2017.).

³⁶ Ibidem (pristupljeno 8. 6. 2017.).

³⁷ Ibidem (pristupljeno 8. 6. 2017.).

- ostale lokalne poreze.³⁸

Lokalni porezi koji se primjenjuju u nordijskim zemljama su sljedeći:

- porez na dohodak za pojedince, sve zemlje
- porez na imovinu, sve zemlje osim Švedske
- porez na dobit, Danska i Finska
- porez na bogatstvo pojedinaca, Norveška
- ostalo: mirovinsko financiranje u Danskoj, porez na prirodne resurse u Norveškoj.

Promjene u nordijskoj socijalnoj politici 2014. i 2015.³⁹

DANSKA

U području ekonomije u 2013. godini rast je bio negativan -0,5 %. U 2014. bio je pozitivan 1,1 %. Prema Nacionalnoj banci, rast stope od 2,0 % očekuje se u 2015. i 2016. godini.

Stopa zaposlenosti povećana je za 21.700 ljudi između 2013. i 2014. godine, što odgovara povećanju od 0,8 %. Očekuje se nastavak rasta stope zaposlenosti u nadolazećim godinama i to porast zaposlenih uglavnom u privatnom sektoru. Stopa nezaposlenosti za radnu snagu pala je s 5,8 % u 2013. na 5,0 % u 2014. godini.

Deficit javnih financija u 2013. iznosio je 20 milijardi DKK. Međutim, 2014. pretvoren je u višak od 34,6 mlrd. DKK. Višak u 2014. trebao bi se vidjeti u svezi s izvanrednom dobiti od 33 milijarde DKK kao posljedica promjene sheme kapitalne mirovine. Inflacija se smanjila s 0,8 % u 2013. na 0,6 %. Očekivalo se da će inflacija ostati niska i u 2015. godini.

Socijalna politika / politika socijalne skrbi

U razdoblju od 2013. do 2014. dogodile su se promjene u socijalnim politikama i politikama zapošljavanja. Kao dio državnog budžeta za 2013. i 2014. usvojen je niz socioekonomskih promjena. Na primjer, došlo je do izmjena *Zakona o dječjem doplatku* te *Zakona o dječjem doplatku i doplatku za mladež*. Te su izmjene omogućile da djeca samohranih roditelja, koji samostalno uzdržavaju djecu po vlastitom izboru, imaju pravo na poseban dodatak po istim uvjetima kao i djeca drugih samohranih roditelja, bez obzira na to je li ta uloga svojevoljna.

³⁸ http://nsfr.dk/uf/90000_99999/92226/f5b12cbca1ad246aa063299513511923.pdf (pristupljeno 8. 6. 2017.).

³⁹ Social Protection in the Nordic Countries 2013/2014 Scope, Expenditure and Financing Version 60:2015 © Nordic Social Statistical Committee 2015 Published by the Nordic Social Statistical Committee (NOSOSCO) Ørestads Boulevard 5, DK-2300 Copenhagen S (pristupljeno 8. 6. 2017.).

Osim toga, princip akumulacije prava na dječji doplatak, doplatak za mladež i dodatke izmijenjen je u siječnju 2013. Time su izuzete izbjeglice od principa akumulacije, te je omogućeno da se razdoblja boravka ili zaposlenja u Grenlandu i Farskim otocima računaju kao razdoblja boravka i zaposlenja u samoj Danskoj prema principu akumulacije. Također je uveden veći doplatak za stomatološku skrb za one s ograničenim sredstvima i potpora za stanarinu za stanare koji su pod rizikom iseljenja. Međutim, potpora za iznajmljivanje strogo je privremena i ne predstavlja stalnu subvenciju za najamninu. Kao dio nacionalnog sporazuma o proračunu za 2014., većina u Danskom parlamentu izdvojila je 1 milijardu DKK godišnje za trajno poboljšanje skrbi za starije od strane lokalnih vlasti. 280 milijuna DKK za razdoblje 2014. – 2017. bilo je namijenjeno preventivnim inicijativama kako bi se osigurala rana i ciljana intervencija za djecu i mlade ljude koji rastu u ranjivim obiteljima (siromaštvo, samohrani roditelji, nezaposlenost, problemi vezani uz odnos, depresija, uporaba droga i alkohola te socijalna izolacija). Osim toga, za razdoblje 2014. – 2017. osigurano je 36 milijuna DKK za poticanje postojećih programa za sprječavanje nasilja u obitelji i kućanstvu. U lipnju 2013. Sabor je usvojio Zakon o socijalnom nadzoru koji je stupio na snagu 1. siječnja 2014. s ciljem poboljšanja kvalitete stambenih lokacija, stambenih jedinica i drugih socijalnih stambenih jedinica za ranjive obitelji, djecu i odrasle s invaliditetom. Pet lokalnih vlasti nadgledaju program i imaju ovlasti odobriti udomiteljske obitelji i aktivnosti u socijalnom sektoru, kao i nadzor svakodnevnih operacija. Zakonom se Nacionalnom odboru za zdravstvo i socijalnu skrb daje posebna funkcija revizije kojoj je cilj osigurati da nadzorna tijela vlasti obavljaju svoje dužnosti u skladu s ciljevima akta.

Dana 1. siječnja 2013. izvršeno je nekoliko izmjena i dopuna *Zakona o aktivnom zapošljavanju*, akta o odgovornosti i kontroli aktivnog poticanja zapošljavanja, akta o aktivnoj socijalnoj politici, akta o socijalnoj mirovini i nekoliko drugih akata. Prema novim pravilima, invalidsku mirovinu više se neće moći dodjeljivati osobama mlađim od 40 godina. Također su promijenjena i pravila o fleksibilnim poslovima, što znači da se osobe s ograničenom sposobnošću za rad mogu uputiti na fleksibilne poslove umjesto da primaju invalidsku mirovinu. Nova reforma novčane pomoći stupila je na snagu 1. siječnja 2014. Reforma se vidi kao jedan od načina da se što više nezaposlenih osoba educira i zaposli. Osim toga, mladi ljudi do 30 godina bez obrazovanja u budućnosti će dobiti pomoć u obrazovanju, što odgovara državnom obrazovnom darovanju, a ne novčanoj pomoći, kako bi ih se uključilo u obrazovanje i osposobljavanje.

Organizacijske promjene:

Dana 1. srpnja 2013. stupila je na snagu nova upravna struktura. Pet postojećih regionalnih uprava zatvoreno je, socijalne zajednice i odbori za zapošljavanje također su raspušteni. Sve pritužbe o odlukama lokalnih vlasti sada su u nadležnosti Nacionalnog odbora za socijalnu skrb.

FINSKA

Recesija koja je počela 2012. nastavljena je. Ukupni BDP smanjen je za 0,4 % u 2014. godini. Ukupne investicije bilježe pad za 5,1 % u 2014., a realni raspoloživi dohodak stanovništva smanjen je za 0,8 % (iako su realne plaće porasle za 0,4 % u usporedbi s 2,1 % u protekloj godini). Inflacija je iznosila 1,0 % u 2014. i očekuje se da će ostati na ovoj razini u narednim godinama.

Stopa zaposlenosti u 2014. bila je 0,5 % veća (67,4 %) nego u 2013. godini. Radna snaga porasla je za 33.000, ali je broj nezaposlenih povećan za 27.000. To je rezultiralo godišnjom stopom nezaposlenosti od 8,7 % u odnosu na prethodnu godinu. Stopa nezaposlenosti među mladima u dobi od 15. do 24. godine porasla je još više, s godišnjim prosjekom od 21,9 %. Izdatci za socijalna davanja u 2014. godini iznosili su 66,1 milijardu eura, što je 3,4 % više nego prethodne godine.

Socijalna politika / politika socijalne skrbi

Ministarstvo za socijalna pitanja i zdravstvo provodilo je nacionalni program KASTE prethodne vlade. U 2014. godini glavni fokus bio je podupiranje razvoja socijalnog rada i brige o djeci i odraslima, promicanje novih koncepata u uslugama za starije osobe i poboljšanje postupaka skrbi za dugotrajnu bolest. Ukupno je izdvojeno 13,3 milijuna eura na lokalne vlasti i zajedničke projekte lokalnih vlasti povezanih s tim temama. Provedba Direktive o pacijentima EU-a započela je 1. siječnja 2014., kada je stupio na snagu novi *Zakon o prekograničnoj zdravstvenoj zaštiti*.

Time je pacijentima omogućeno korištenje zdravstvenih usluga u drugim državama članicama EU. Trošak usluga nadoknađuje se prema istim načelima koji se primjenjuju na zdravstvenu zaštitu u Finskoj. To je također značilo proširenje prava pacijenata na izbor u svezi sa zdravstvenim uslugama u Finskoj. Fleksibilnost u zaštiti dohotka za nezaposlene poboljšana je u siječnju 2014. kada je usklađena naknada za nezaposlenost stupila na snagu. Cilj je ojačati jednakost i pravnu zaštitu klijenata te unaprijediti kvalitetu usluga i pristup uslugama na

vrijeme. Zbog sve većeg opterećenja duga i proračunskog manjka, prethodna je vlada odlučila u kolovozu 2013. pokrenuti veliki program strukturne politike. Ministarstvo za socijalna pitanja i zdravlje imalo je važnu ulogu u provedbi ovog programa, jer je bilo potrebno novo zakonodavstvo kako bi se postiglo postizanje ciljeva kao što je produljenje radnog vijeka, povećanje učinkovitosti u socijalnim i zdravstvenim uslugama te smanjenje broja službi na lokalnoj razini.

Iz tog razloga, u 2014. godini dogovorena je nova mirovinska reforma, a novi mirovinski zakon stupio je na snagu 1. siječnja 2017. Cilj je postupno povećavati minimalnu dob za umirovljenje sa 63 na 65 godina, te također stabilizirati udio mirovina na 24,4 % plaće u budućnosti.

ISLAND

U 2014. godini rast je bio manji nego u 2013. godini, 1,8 % u usporedbi s 3,3 % u 2013. godini. U 2011. i 2012. stopa rasta bila je veća nakon znatnog smanjenja nakon krize u 2008. godini. Inflacija je iznosila 4,3 % u 2014. u usporedbi s 4,4 % u 2013. godini.

Stopa nezaposlenosti tradicionalno je bila vrlo niska na Islandu, čak i u usporedbi s ostalim nordijskim zemljama. Stopa nezaposlenosti drastično se povećala nakon krizne 2008., s 1,0 % ili niže na 8,0 % u 2009. godini. Otada se ta stopa nastavlja smanjivati, na 4,4 % u 2013. i na 4,3 % u 2014. godini, ali je i dalje visoka u odnosu na prethodne stope u zemlji. Nezaposlenost je i dalje najviša u dobnoj skupini od 24 godine i mlađe, ali čak je ovdje bila niža za 1,1 % u odnosu na 2013. godinu. Stopa nezaposlenosti kod muškaraca iznosila je 5,1 % u 2014. godini, u usporedbi s 3,4 % žena. Stopa nezaposlenosti veća je u Reykjaviku i okolici nego u drugim dijelovima zemlje. Najviša stopa je među onima bez daljnjeg obrazovanja. U suradnji sa zajednicama, sindikatima i udrugama poslodavaca pokrenut je niz projekata i obrazovnih programa za nezaposlene osobe.

Socijalna politika / politika socijalne skrbi

Welfare Watch osnovan je nakon krize u 2008. Njezin je specifičan fokus na onu djecu i obitelji koje su najteže pogođene, kako financijski tako i socijalno. Godine 2011. *Welfare Watch* objavio je "socijalne pokazatelje" koji djeluju kao barometar zdravlja i socijalne dobrobiti. Socijalni pokazatelji služe kao politički alat i redovito se objavljuju uz ekonomske pokazatelje. Druge nordijske zemlje sada sudjeluju u trogodišnjem programu nordijskog skrbništva, koji je uveden kada je Island održao Predsjedništvo nordijskog vijeća ministara 2014. godine. Cilj je

programa utvrditi koliko su nordijske zemlje dobro pripremljene za situacije kao što je financijska kriza iz 2008., posebice s obzirom na društvene čimbenike.

U 2013. godini vlada je uvela planove za olakšavanje tereta duga pojedinaca i obitelji nakon financijske krize. U 2014. godini vlada je primila 69.000 zahtjeva za njihov program duga, čija je svrha bila smanjiti opterećenje indeksiranih hipoteka. Program je također omogućio obitelji da se koriste privatnom mirovinom za smanjenje kapitala hipoteke. Otplata duga, isplaćena u tri zasebne isplate tijekom jedne godine, smanjila je kapital hipoteke za ukupno 150 milijardi ISK. U 2014. godini ukupno je prihvaćeno 56.000 zahtjeva za olakšanje duga. Mnogi podnositelji prijave već su primali pomoć iz drugih programa za ublažavanje dugova i stoga nisu bili kvalificirani. Svrha programa bila je smanjiti teret hipoteka, povećati privatnu potrošnju i time ubrzati gospodarski oporavak.

Troškovi života povećavaju se posljednjih godina, dok je kupovna moć porasla za 2,0 % između 2012. i 2013. i za 3,7 % između 2013. i 2014.

U 2014. godini sve socijalne naknade povećane su za 3,6 % kako bi odrazile povećanje indeksa cijena. U siječnju 2014. smanjenje doprinosa na dohodak od plaćanja socijalne mirovine smanjilo se s 45,0 % na 38,35 %.

NORVEŠKA

Norveška ima otvoreno gospodarstvo, visokoobrazovanu populaciju i obilje prirodnih resursa. Pad cijena nafte, od 110 dolara po barelu u ljeto 2014. do oko 65 dolara po barelu, dovodi do potrebe za poboljšanjem norveškoga gospodarstva.

Očekuje se da će stopa zapošljavanja umjereno porasti tijekom narednih nekoliko godina. Razina nezaposlenosti će i dalje biti niska prema međunarodnim standardima, ali ne više od prosjeka zadnjih 25 godina.

Socijalna politika / politika socijalne skrbi

Norveška ima visoku stopu zaposlenosti, ali nisko prosječno radno vrijeme. To znači da količina posla po glavi stanovnika nije veća od prosjeka EU. Udio stanovništva izvan tržišta rada zbog bolesti ili smanjene sposobnosti za rad veći je u Norveškoj nego u mnogim drugim zemljama. Starenje stanovništva također će rezultirati znatno višim izdatcima za mirovine i zdravstvenu zaštitu. Samo mali dio povećanih izdataka može se financirati prihodima mirovinskog fonda. Mirovinska reforma, koja ima za cilj stvaranje znatnih dugoročnih ušteda i

povećanje broja radnih mjesta, nedostatna je za dugoročno zatvaranje jaza između državnih rashoda i prihoda. Visoka stopa zaposlenosti i niska stopa nezaposlenosti ključni su ciljevi.

Organizacijske promjene

Od listopada 2015. Norveška ima 426 lokalnih vlasti, od kojih su mnoge vrlo male. Započeta je reforma kojoj je cilj smanjenje njihova broja. Veće lokalne vlasti imat će više snage i sposobnosti da se suoče s izazovima budućnosti vezanim uz demografiju, dobrobit i kompetenciju.

ŠVEDSKA

U Švedskoj je zabilježen ekonomski porast za 2,3 % u 2014., u usporedbi s 1,2 % u 2013. godini. Najveći doprinos dolazi iz brutoinvesticija u fiksni kapital, koji je porastao za 7,6 %. Najveće povećanje (19,8 %) proizlazi iz ulaganja u stanovanje. Rashodi za krajnju potrošnju kućanstava također su nastavili rasti, za 2,2 %. Najveće povećanje bilježi se u potrošnji na namještaj, opremu kućanstva i potrošnju u inozemstvu. Švedsko gospodarstvo uvelike ovisi o izvozu koji je u 2014. porastao za 3,5 %. Međutim, u istom je razdoblju uvoz rastao još brže, što je rezultiralo negativnim neto izvozom.

Porast broja zaposlenih osoba bio je nešto veći među muškarcima nego među ženama. Stopa nezaposlenosti iznosila je 7,9 % u 2014., što nije statistički značajna razlika u odnosu na 2013. godinu. Stopa nezaposlenosti bila je nešto veća kod muškaraca nego među ženama, te među ljudima rođenim u inozemstvu, nego među ljudima rođenima u Švedskoj. Oko 32 % nezaposlenih bilo je dugotrajno nezaposleno, tj. nezaposleno najmanje šest mjeseci.

Socijalna politika / politika socijalne skrbi

U 2014. godini broj "punoljetnih osoba" koji su primali socijalnu pomoć i naknade kao što su naknade za bolovanje, naknadu zbog bolesti, potpore na tržištu rada i financijske potpore pao je za 1,2 %.

Organizacijske promjene

Švedska agencija za e-zdravstvo osnovana je 1. siječnja 2014. Agencija nastoji doprinijeti poboljšanju zdravstvene zaštite i zdravlju nacije razvijanjem nacionalne e-zdravstvene infrastrukture. Program je usmjeren na promicanje uključivanja javnosti i pružanje podrške stručnjacima i donositeljima odluka.

Tablica br. 1: Socijalne naknade prema namjeni u 2013. kao % ukupnih socijalnih naknada (TSB) i kao % BDP-a u 2013. godini

NAMJENA	DANSKA		FINSKA		ISLAND		NORVEŠKA		ŠVEDSKA	
	% of TSBP	% of GDP	% of TSBP	% of GDP	% of TSBP	% of GDP	% of TSBP	% of GDP	% of TSBP	% of GDP
Naknade starim osobama	41,8	14,4	40,3	13,2	26,0	6,5	34,6	8,8	42,8	13,3
Naknade za bolovanje/ zdravstvena zaštita	19,9	6,9	24,0	7,8	33,7	8,5	29,6	7,5	25,0	7,8
Naknade invalidnim osobama	11,8	4,1	10,9	3,6	16,1	4,1	16,1	4,1	12,0	3,7
Naknade obitelji i djeci	11,6	4,0	10,4	3,4	10,8	2,7	12,1	3,1	10,4	3,4
Naknade nezaposlenima	5,3	1,8	7,3	2,4	5,4	1,4	2,3	0,6	4,2	1,3
Naknade za stanovanje i socijalnu isključenost	5,2	1,8	4,5	1,5	7,0	1,8	3,2	0,8	3,9	1,2

Izvor: Autorska izrada prema podacima Eurostat http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Social_protection_benefits_by_function_group,_by_country,_2013.png (pristupljeno 7. 6. 2017.)

U tablici br. 1, 2013. godine izdatci za naknade prema namjeni izraženi su kao postotak ukupnih rashoda za socijalne naknade (% TSB) gdje je prikazana struktura rashoda za socijalnu zaštitu, a u drugom stupcu prikazani su rashodi za naknade kao postotak BDP-a (% BDP-a). Općenito, rashodi za naknade unutar starosnih i obiteljskih skupina i bolesti te zdravstvene skrbi su najviši. I u nordijskim zemljama najveći udio u troškovima odnosi se na troškove za pomoć starim osobama, a tu Švedska najviše izdvaja za ovu namjenu, čak 42,8 % od ukupnih troškova, slijede je Danska i Finska. Na drugom je mjestu trošak zdravstvene zaštite, gdje Island izdvaja najviše svojih prihoda za pokriće toga troška (33,7 %), a najmanje Danska (19,9 %). Unutar izdvajanja naknada za obitelj i djecu Norveška najviše izdvaja (12,1 %).

Tablica br. 2: Izdatci za socijalnu zaštitu u nordijskim zemljama 2004. – 2013. (% BDP)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
DANSKA	29,9	29,5	28,4	29,1	28,9	32,8	32,8	32,3	32,2	33,0
FINSKA	25,6	25,6	25,4	24,4	25,1	29,0	29,2	28,8	30,1	31,2
ŠVEDSKA	29,8	29,5	28,6	27,4	27,7	30,1	28,6	28,2	29,3	30,0
ISLAND	21,9	21,1	20,7	20,6	21,1	23,9	23,3	23,9	23,7	23,6
NORVEŠKA	25,3	23,3	22,0	22,1	21,7	25,4	25,1	24,7	24,5	25,0

Izvor: Autorska izrada prema podacima [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Expenditure_on_social_protection,_2003 %E2 %80 %9313_\(%25_of_GDP\)_YB16.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Expenditure_on_social_protection,_2003_%E2%80%93%25_of_GDP_YB16.png) (pristupljeno 7. 6. 2017.)

Iz tablice br. 2 vidimo da je u svim zemljama zabilježen porast izdataka za socijalnu zaštitu u odnosu na njihov BDP. Sve veći problem starenja stanovništva iziskuje i veća socijalna davanja za mirovine i zdravstveno osiguranje. To je jedan od razloga za povećanjem dobne granice radnog vijeka u prosjeku na 65 godina za muškarce i 60 godina za žene. Najveći porast izdataka za socijalnu zaštitu zabilježen je u Danskoj u 2013. godini 33 %, a Island izdvaja najmanje 23,6 %.

4. OBITELJSKA POLITIKA U NORVEŠKOJ I ODABRANIM OECD ZEMLJAMA

Većina mjera obiteljske politike razvila se kao posljedica nekih izrazitih promjena u društvu kao što je, na primjer, zapošljavanje žena i opadanja fertiliteta. Francuska je bila prva država na svijetu koja je 1932. godine zakonski regulirala cjelovitu obiteljsku politiku (*Council of Europe*, 1993.).⁴⁰ Obiteljske politike razvijale su se neovisno jedna o drugoj i u različitim smjerovima, ovisno o potrebama, kulturnim tradicijama, ciljevima, financijskim mogućnostima, a i zbog različitog poimanja obitelji i uzdržavanih obiteljskih članova. Obiteljsku politiku najčešće sačinjavaju pojedinačne izolirane mjere različitih drugih politika, koje vode poboljšanju položaja obitelji i kvalitete njihova života.

Djeca predstavljaju veliku vrijednost jer o njima ovisi budućnost naroda i životni standard društva, a društvo mora biti svjesno svog interesa za kontinuirano vlastito obnavljanje. Stoga možemo reći za obiteljsku politiku da je i posredna populacijska politika.⁴¹

Gøsta Esping-Andersen (1990.) u svojoj poznatoj publikaciji „Tri svjetska društva kapitalizma“, grupirao je socijalne države kako bi olakšao sustavne usporedbe između njih. Analizirao je socijalnu politiku u 18 zemalja i iskoristio pokazatelje dekomodifikacije, društvene stratifikacije i međusobne povezanosti države, tržišta i obitelji u socijalnoj skrbi.⁴²

Rezultat je bila poznata trostruka tipologija: liberalni, konzervativni i socijaldemokratski režim socijalne države.

Kada se eksplicitno poduzimaju obiteljske intervencije države, obično ih pokreću jedan ili više sljedećih motiva :

- institucionalni motivi
- demografski motivi
- ekonomski motivi
- socijalno-politički motivi
- motivi ravnopravnosti spolova

⁴⁰ (Stropnik 1996: 105) (hrcak.srce.hr/file/46965, pristupljeno 8. 6. 2017.).

⁴¹ https://www.researchgate.net/publication/277172217_Wellbeing_of_Families_in_Future_Europe, str. 71, (pristupljeno 8. 6. 2017.).

⁴² Ibidem (pristupljeno 8. 6. 2017.).

- dječji motivi socijalne skrbi.⁴³

U mnogim europskim zemljama obiteljske politike postale su glavno područje reforme. Međutim, institucije, norme i regulatorni okviri znatno ograničavaju opseg djelovanja kreatora politike i oblikovanje budućih politika. Propisi Europske unije također su u skladu s nacionalnim obiteljskim politikama.

U radu “Wellbeing of families in future Europe” istaknuto je pet skupina zemalja prema obiteljskoj politici. To su:

- nordijske zemlje
- zemlje kontinentalne Europe
- anglo-američke zemlje
- mediteranske zemlje te
- post-socijalističke zemlje.⁴⁴

U *nordijske zemlje* ulaze Švedska, Finska, Danska, Norveška i Island. Kod razvoja obiteljske politike u navedenim zemljama veliki je utjecaj imala “lijevo” orijentirana vlada i protestantska crkva. Veliki je naglasak na ravnopravnosti spolova, posebice u domeni integracije žena na tržište rada kroz obiteljske politike. Glavno obilježje obiteljske politike ovih zemalja jest da se ona fokusira na svakog pojedinca zasebno, a ne na obitelj kao grupu. Prema *Obiteljskom zakonu*, prava izvanbračne zajednice izjednačena su s pravima bračne zajednice, a povećavaju se i prava istospolnih zajednica. Mjere koje se ostvaruju kroz obiteljsku politiku uglavnom se financiraju putem poreza. U razvoj i provođenje prava iz domene obiteljske politike uključene su i vlada i nevladine organizacije.

U *zemlje kontinentalne Europe* ulaze zemlje kao što su Austrija, Njemačka, Francuska i Belgija. Kod razvoja obiteljske politike utjecaj je imala Katolička Crkva, dok je temelj provođenja politike načelo supsidijarnosti. U tim zemljama izražen je oblik muškog hranitelja obiteljske politike. Naglasak se daje na tradicionalnu obitelj pa se prava djece i žena koje žive u izvanbračnoj zajednici često ograničavaju u odnosu na žene koje žive u bračnoj zajednici što je osobito prisutno u Austriji i Njemačkoj. Kod razvoja i provođenja obiteljske politike, također je važna uloga nevladinih organizacija koje surađuju s vladom.

Anglo-američke zemlje kao što su Irska, Malta i Velika Britanija, poznate su po slaboj intervenciji države u domeni obiteljske politike. Veliki naglasak je na tržištu, za koji se smatra

⁴³Ibidem (pristupljeno 8. 6. 2017.).

⁴⁴Ibidem (pristupljeno 8. 6. 2017.).

da će riješiti probleme. Malta i Irska imaju snažnije obiteljske tradicije od Velike Britanije. Irska propisuje zaštitu obitelji u svom *Ustavu* i ima određeno ministarstvo za obiteljske politike, a što se tiče obiteljskog prava, razvod je legaliziran u Irskoj tek 1996., a još uvijek je ilegalan na Malti. No, ipak, obiteljska politika i obiteljski odnosi nisu striktno regulirani, ni od strane države, ni od strane tržišta. Zbog toga se obitelji moraju oslanjati na privatno tržište koje može određivati različite uvjete za različite usluge. Obiteljska politika te davanja vezana uz nju pripadaju samo socijalno ugroženim obiteljima. U tim zemljama suradnja između vlade i nevladinih organizacija je slabija.

U *mediteranske zemlje* ili *zemlje jugoistočne Europe* spadaju Italija, Grčka i Španjolska. One imaju sličnosti s kontinentalnim zemljama, posebice u odnosima u obitelji, gdje je naglasak na muškome hranitelju i katoličkoj tradiciji. Obiteljska politika na razini države često nije organizirana, već njome upravljaju lokalne i regionalne samouprave. Zbog takve organizacije došlo je do većih regionalnih razlika. Davanja u sklopu obiteljske politike su na niskoj razini. Posljednja grupa zemalja jesu *post-socijalističke zemlje* u koje ulaze Mađarska, Poljska, Slovačka, Latvija, Estonija, Češka, Slovenija. Zbog tranzicijskoga procesa te su zemlje zanemarile obiteljsku politiku, pa ona često nije razvijena. Davanja za obitelji niska su, a suradnja između vlade i nevladinih organizacija veoma je slaba. Međutim, nastoji se ostvariti bolja suradnja.

4.1. OBITELJSKA POLITIKA U ODABRANIM OECD-e ZEMLJAMA

U nastavku prikazujemo odabrane europske zemlje prema tipu i profilu obiteljske politike. To su: Švedska, Francuska, Njemačka, Ujedinjeno Kraljevstvo, Italija i Poljska, a Norvešku zasebno obrađujemo.

ŠVEDSKA

Švedska je poznata po svojoj izdašnoj obiteljskoj politici koja je usmjerena na potporu pomirenju rada i obiteljskog života te dobrobiti djece. Švedska obiteljska politika organizirana je oko ciljeva poput obiteljske ekonomske sigurnosti i fizičke dobrobiti, prava djece i ravnopravnosti spolova. Prava ekspanzija obiteljske politike dogodila se sedamdesetih godina.

Švedska troši malo više od tri posto BDP-a na naknade vezane uz djecu i obitelj, što je jedan od najviših udjela u EU.⁴⁵ Pored tih financijskih koristi, postoji velika predanost pružanju usluga obiteljima kao što su visoko subvencionirana skrb o djeci, besplatna zdravstvena i stomatološka skrb, knjižnične usluge itd. Vodeći principi za obiteljsku politiku u skladu su s ideologijom koja podupire švedsku socijalnu državu, tj. univerzalnu dobrobit, opća prava, koja se pružaju u gotovini ili putem usluga. Treba napomenuti da smanjenje poreza nikada nije bilo značajka švedskoga socijalnog osiguranja. S obzirom na progresivnu stopu oporezivanja, takav bi sustav nerazmjerno bio u korist obiteljima s višim prihodima i to očito nije cilj redistributivne socijalne politike.

Švedska se često vidi kao arhetip nordijskog modela socijalne države. Ona je bila u prvom planu na međunarodnoj razini kada je u pitanju aktivna obiteljska politika i ravnopravnost spolova kroz dugogodišnju orijentaciju usmjerenu na politike rada i obitelji usmjerene na muškarce i žene. Ambiciozna obiteljska politika obično se smatra glavnim razlogom snažnog položaja žena na tržištu rada (među najvišim stopama sudjelovanja radne snage u EU), ali i zbog relativno visoke stope fertiliteta (gotovo na zamjenskoj razini) i najniže stope siromaštva među djecom (među najnižima u EU).⁴⁶ Izdašna davanja za obiteljske beneficije, fleksibilan dopust i fleksibilno radno vrijeme za roditelje s malom djecom te pristupačna i kvalitetna briga o djeci smatraju se glavnim čimbenicima uspjeha.

Švedska je bila prva zemlja na svijetu koja je 1974. godine uvela plaćeni roditeljski dopust i očevima.⁴⁷ Otad je politika kontinuirano reformirana kako bi se ojačala dimenzija spolne ravnopravnosti. Švedska obiteljska politika temelji se na modelu dvojnog hranitelja te nalaže ista prava i obveze vezane za obitelj i rad na tržištu rada i za žene i muškarce. Potpora za dvojno uposlene je prihodovno povezana i individualna, što zajedno s individualnim oporezivanjem pruža poticaje za obitelj da imaju dva dohotka umjesto jednoga.

Pružanje usluga brige o djeci

Godine 1943. švedska je vlada uvela subvencioniranu brigu o djeci, iako je javno pružena usluga brige za djecu bila u malim razmjerima u početku i uglavnom je bila dopuna već postojećim dječjim jaslicama koje su vodile dobrotvorne organizacije i dječji vrtići, koji su uglavnom služili kao škola za igru za višu klasu. Tijekom pedesetih godina broj ustanova za

⁴⁵ <http://www.perfar.eu/policy/family-children/sweden> (pristupljeno 8. 6. 2017.).

⁴⁶ Ibidem (pristupljeno 8. 6. 2017.).

⁴⁷ Ibidem (pristupljeno 8. 6. 2017.).

dnevnu skrb se proširio. Širenje javno dane dnevne brige počelo je sve do šezdesetih godina prošlog stoljeća i ubrzano je u sedamdesetim godinama kada je postalo političko pitanje visokog prioriteta i vidljivo kao važan preduvjet povećanja zapošljavanja žena s malom djecom i osnivanja dvohraniteljske obitelji. No, daleko najčešći razlog širenja javne skrbi bila je potražnja za radom i na koji način bi javne mjere mogle povećati ponudu radne snage. Zbrinjavanje djece zajamčeno je svim roditeljima i to kroz cjelodnevni boravak, a odgoj djece je odgovornost svake općine. Usluge za djecu su u Švedskoj dostupne roditeljima zbog organizacije prema načelu univerzalne dostupnosti. Vrtiće i jaslice mogu pohađati djeca od 1. do 5. godine. U 2012. godini 84 % djece u dobi od 1 do 5 godina bilo je u dječjim vrtićima ili jaslicama, koje javno financiraju gradovi i općine. Roditelji mjesečno plaćaju samo od 3 % do 1 % ukupnih prihoda kućanstva, odnosno 3 % za jedno dijete, 2 % za drugo dijete te 1 % za treće i svako sljedeće dijete.

Roditeljski dopust (uključujući zaštitu majki)

Prva zakonska odredba zaštite majki donesena je 1900. godine. Uključivala je zabranu rada žena koje su obavljale teže fizičke poslove tijekom dva tjedna nakon poroda, ali nisu smjele dobiti isplatu plaće. Švedska obiteljska politika, u sadašnjem obliku, počela se razvijati krajem šezdesetih godina. Prije toga, roditeljska i obiteljska odgovornost uglavnom su bile briga pojedinca. Pravo roditeljskog dopusta bilo je dano svim roditeljima pokrivenim nacionalnim zdravstvenim osiguranjem najmanje 180 dana prije rođenja djeteta. Dopust može trajati 480 dana, od kojih 60 dana mogu roditelji koristiti zajedno, dok se ostali dio dopusta roditelji dogovorom izjasne koji će dalje ostati na dopustu. Štoviše, novčana naknada je poboljšana, na temelju prihoda i uspostavljena na istoj razini kao i naknada za bolovanje, što je za većinu ljudi značilo 90 % bruto plaće. Roditeljske naknade isplaćuju se za 480 dana (oko 16 mjeseci) za jedno dijete. Prvih 180 dana mora biti isplaćeno na razini naknade za bolovanje. Do 390. dana roditeljskog dopusta, roditeljima se isplaćuje naknada koja iznosi 80 % ukupnih mjesečnih prihoda koje zarade. Privremeni obiteljski dopust mogu koristiti roditelji ukoliko im je dijete bolesno što znači da na godišnjoj razini mogu iskoristiti 120 dana. Očevi dani se omogućavaju očevima u trajanju od 10 dana prilikom rođenja djeteta i tijekom korištenja tih dana njima se isplaćuje naknada. Bonus za ravnopravnost spolova omogućuje se roditeljima koji dijele prihode i roditeljski dopust. Zapravo se bonus isplaćuje oslobođenjem određenog iznosa poreza na način da roditeljski dopust u većem dijelu iskoristi roditelj koji ima veća primanja.

Samohrani roditelji ili roditelji s isključivim skrbništvom nad djetetom imaju pravo na svih 480 dana.

Obiteljske naknade

Najvažnije obiteljske naknade u Švedskoj odnose se na obiteljsku politiku i sustav socijalnog osiguranja. Uključuju različite oblike beneficija koje se razlikuju od važnosti za obiteljsko gospodarstvo: roditeljske naknade, doplatak za djecu, pomoć u učenju, pomoć za uzdržavanje, stambeni dodatak i obiteljski doplatak za vrijeme vojne službe. Različiti oblici obiteljskih doplataka pridonose stvaranju dobroga ekonomskog standarda života i povećanju slobode izbora za obitelji s djecom i promicanju mogućnosti roditeljima da kombiniraju rad i obiteljski život. Svim pogodnostima, osim studijske pomoći, upravlja Švedska agencija za socijalno osiguranje. Švedsko socijalno osiguranje obuhvaća sve osobe koje žive ili rade u Švedskoj i osiguravaju financijsku zaštitu obiteljima i djeci, osobama s invalidnošću, ozljedama na radu, bolesti i starosne dobi. Švedska agencija za socijalno osiguranje osigurava da se različiti propisi primjenjuju ravnomjerno i pravedno u cijeloj zemlji. Najznačajnije zakonodavstvo za obiteljske naknade i dandanas je *Zakon o socijalnom osiguranju* koji je uveden 1962. godine. Postoje tri područja obiteljskih doplataka: opće naknade kao što su dječji doplatak; sheme osiguranja kao što su roditeljske naknade i privremena roditeljska naknada te sredstva kao što su stambeni dodatak i doplatak za brigu o djeci s teškoćama u razvoju. Dodatak za ravnopravnost spolova i općinsku naknadu za uzdržavanje također su primjeri financijske potpore obiteljima. Dječji se doplatak isplaćuje svakom djetetu do 16-te godine. Obiteljske naknade se prilagođavaju redovitim intervalima, a neke se i godišnje mijenjaju, uzimajući u obzir promjene u iznosu osnovice. To je namijenjeno usklađivanju vrijednosti kvota s troškovima života. Kada je riječ o stambenim naknadama i dječjoj pomoći, naknade se mogu povećati ili smanjivati ovisno o dohotku kućanstva.

FRANCUSKA

Obiteljska politika ima dugu povijest u Francuskoj, a stopa fertiliteta je tradicionalno bila politička zabrinutost. Javna podrška još je uvijek prvenstveno namijenjena ublažavanju utjecaja djece na životni standard kućanstava, a time i koristi svim obiteljima, uključujući i one bogatije. Međutim, sve veća briga o pitanjima kao što su zapošljavanje, ravnopravnost spolova i dječje siromaštvo, progresivno je preoblikovala opseg i sadržaj obiteljskih politika s ciljem da pomogne roditeljima uskladiti poslovni i obiteljski život. Tako Francuska troši 1,1 % BDP-a na

usluge ranog obrazovanja, više od prosjeka OECD-a od 0,7 % BDP-a. U posljednjim desetljećima mjere pružanja podrške obiteljima oblikovale su cilj dvostrukog izbora: pružanje roditeljima s djecom predškolske dobi mogućnost boravka kod kuće ili odlaska na posao te pružanje niza izbora institucija za brigu o djeci predškolske dobi. Zaposleni roditelji s malom djecom imaju koristi od javne potpore u obliku novca i usluga, ali i ograničenu podršku od svog poslodavca.

Pitanje usklađivanja posla i obiteljskog života postalo je sve veće tijekom sedamdesetih i osamdesetih godina.

Pružanje usluga brige o djeci

Razvoj politika vezanih uz brigu o djeci u Francuskoj može se podijeliti u četiri glavna razdoblja:

1) *Prije 1970-ih*: Politike su poticale model muškog hranitelja, u kojem su muškarci radili a žene su ostajale kod kuće. Ove su mjere uključivale smanjenje poreza za obitelji i (od 1946. do 1972.) jednokratni doplatk za kućanstva s jednom zaposlenom osobom.

2) *Sedamdesetih i osamdesetih godina*: Politike su postupno dodatno podržavale sudjelovanje majki na tržištu rada, uz progresivno ukidanje jednokratne naknade, uvođenje doplatka za brigu o djeci kućanstvima u kojima je majka uposlena. Međutim, 1985. godine uvedena je naknada za roditeljski odgoj za žene s troje ili više djece koje su napustile zaposlenje kako bi se brinule za svoju djecu. Taj doplatk namijenjen isključivo velikim obiteljima bio je jedinstven u Europi.

3) *Devedesetih godina prošlog stoljeća*: Politike su promicale diversifikaciju skrbi o djeci s razvojem javnih subvencija za kolektivne i pojedinačne usluge koje se temelje na kućanstvu. Roditelji koji zapošljavaju registriranu dadilju kod kuće za čuvanje djece dobili su doplatk koji pokriva plaćanje socijalnih davanja za svog zaposlenika, troškovi skrbi za djecu također se mogu odbiti od oporezivog dohotka. Međutim, doplatk za roditeljski odgoj proširen je na majke s dvoje djece 1994. i majkama s jednim djetetom 2004. godine (ali samo za šest mjeseci). Dakle, postojao je dualizam u politikama dječje skrbi koji su imali nejednako djelovanje u kućanstvima.

4) *Od sredine 2000. do danas*: Politike su više naglasak stavile na različite potrebe obitelji. Nedavne inicijative politike uključuju sljedeće:

- razvoj usluga za zaposlene roditelje s nestandardnim satima postavljen je kao glavni cilj ponude
- posebni centri s medicinskom i socijalnom pomoći razvijeni su od 1976., a poboljšane su usluge za obitelji s djecom s teškoćama u razvoju ili teškim bolestima
- zadovoljavanje potreba obitelji s niskim primanjima i djece s nepovoljnim položajima (osobito djeca siromašnih obitelji i / ili obitelji migranata) ponovno je potvrđeno kao prioritet politike. Godine 2006. donesen je zakon koji je povećavao dostupnost usluga skrbi o djeci obiteljima koje primaju socijalnu pomoć tako što od općina zahtijevaju pružanje mjesta za skrb o djeci tih obitelji koje već nisu pohađale školu. Ti su ciljevi ponovno potvrđeni *Zakonom o socijalnoj pomoći* iz 2009., koji je također pružao prioritet u pristupu skrbi o djeci s roditeljima koji su trenutno u procesu socijalne uključenosti (bez obzira na to dobivaju li naknade). Konačno, konferencija o siromaštvu 2012. postavila je cilj pružanja više mjesta za skrb o djeci iz siromašnih obitelji, od kojih se očekuje da predstavljaju najmanje 10 % djece u kolektivnim centrima.
- u Francuskoj postoji mnogo različitih vrsta pružanja skrbi o djeci koja nude široku paletu usluga, od individualnih (kućnih) do kolektivnih (središnjih) skrbi. Upravljanje dostupnosti i kvalitetom skrbi o djeci uključuje razne aktere, od općina do središnje vlasti. Provedene su reforme upravljačke strukture kako bi se potaknula diversifikacija usluga (tj. potaknuo razvoj usluga za roditelje s nestandardnim radnim vremenom, omogućio pristup siromašnim i/ili migrantskim obiteljima te pružale usluge djeci s invalidnosti ili ozbiljnim bolestima).⁴⁸

Usluge su za djecu razvijene, no nedovoljne. Postoji velika potražnja, posebice za jaslice kojih ima malo. Sve usluge, bile privatne ili javne, kontrolira država. Pružanje usluga brige za djecu mogu biti:

- jaslice, koje obuhvaćaju djecu do 3. godine
- obiteljske jaslice, koje podrazumijevaju obiteljsko čuvanje djece
- vrtići, koji obuhvaćaju djecu od 3. do 6. godine
- dječji kutak, koji podrazumijeva povremeno pohađanje.

⁴⁸ <http://www.perfar.eu/policy/family-children/france> (pristupljeno 8. 6. 2017.).

Roditeljski dopust (uključujući zaštitu majki)

Pravo na rodiljni dopust imaju zaposlene trudnice ukupno 16 tjedana. Zaposlenici na dopustu primaju 100 % svoje plaće, do visine maksimalno od 3.129 eura mjesečno. U javnom sektoru, dopust je u cijelosti plaćen, tj. ne postoji maksimalna visina. U privatnom sektoru neki poslodavci, osobito veće tvrtke plaćaju u cijelosti dopust, dok drugi ne.

Rodiljni dopust financira zdravstveno osiguranje, što se pak financira kroz doprinose zaposlenika i poslodavaca. Ukupni iznos toga doprinosa iznosi 15,45 % brutoplaće, uključujući sve socijalne doprinose, sa zaposlenicima koji sudjeluju s 2,35 % i poslodavcima 13,10 %. Očevi imaju pravo na rodiljni dopust do dva tjedna (11 radnih dana). Struktura financiranja i plaćanja rodiljnog dopusta za očeve ista je kao i za rodiljni dopust majki. Roditeljski dopust dopušta se zaposlenicima nakon poroda sve dok dijete ne navrš tri godine života. Odlazak je individualno pravo, tj. i majka i otac mogu uzeti dopuštenje dok dijete ne navrš tri godine. Svi zaposlenici imaju pravo na roditeljski dopust ako su radili najmanje godinu dana za svog poslodavca prije rođenja djeteta.

Obiteljske naknade

Doplatak za brigu o djeci, dostupan je svim obiteljima koje ispunjavaju uvjete, bez obzira jesu li roditelji na rodiljnom dopustu. Ovo je jedinstvena isplata od 572,81 eura mjesečno, osim ako roditelj radi skraćeno radno vrijeme, onda se taj iznos smanjuje. Za roditelje s dvoje ili više djece, dječji doplatak se plaća dok dijete ne navrš tri godine. Za roditelje s jednim djetetom, dječji doplatak se plaća samo do šest mjeseci nakon završetka rodiljnog dopusta. Obitelji s barem troje djece imaju pravo na isplatu od 819,14 eura, ali pod uvjetom da jedan roditelj prestane raditi u potpunosti. Međutim, ta korist traje samo godinu dana.

Novčane naknade u obliku obiteljskih mirovina čine kamen temeljac obiteljske politike u Francuskoj. Roditelji automatski dobivaju obiteljski doplatak nakon rođenja drugoga uzdržavanog djeteta i dok dijete ne navrš 20 godina. Mjesečni iznos doplatka varira ovisno o broju uzdržavane djece u obitelji.

Velike obitelji također imaju koristi od značajnih poreznih olakšica. Poseban princip francuskoga poreznog zakona pogoduje obiteljima s najmanje troje djece. Porezna jedinica nije pojedinac nego kućanstvo. Ipak, preveliki se naglasak daje na velike obitelji, s troje ili više djece, čime se pri poreznim olakšicama i nekim davanjima diskriminiraju obitelji s manje djece.

ITALIJA

Povijest obiteljske politike u Italiji počinje krajem 19. stoljeća, iako se ta politika sastojala uglavnom od niza neusklađenih normi i običaja koji su preuzeti još iz antičkoga rimskog prava. Prva konsolidirana odredba javne dobrobiti od dvadesetih godina XX. stoljeća, bila je namijenjena pružanju pomoći zaposlenim majkama dajući im ekonomske subvencije, sobe za dojenje i usluge skrbi o djeci, zabranom rada tijekom posljednjeg mjeseca trudnoće i do jednog i pol mjeseca nakon rođenja djeteta. Ekonomska pomoć pružena je i velikim obiteljima i obiteljima s niskim prihodima kroz gotovinske transfere i porezne odbitke. Od druge polovice devedesetih godina prošlog stoljeća talijanska vlada počela se decentralizirati, te je time prebacila odgovornosti na regije i općine. To je bio početak nove faze promocije i podrške obitelji. Lokalne intervencije uključivale su pružanje usluga brige o djeci, javnog obrazovanja, socijalne skrbi i zaštite majčinstva.

U Italiji, većinu formalne skrbi o djeci pružaju javne službe prema nacionalnim zakonima i dostupna je u lokalnim općinama. Općenito govoreći, briga o djeci u Italiji je visoke kvalitete zbog strogih nacionalnih i strukturnih smjernica za ustanove za brigu o djeci i zbog posebnog osoblja za obuku. U usporedbi s drugim europskim zemljama, broj mjesta dostupnih za djecu mlađu od tri godine u Italiji prilično je nizak, iako se taj broj s vremenom povećavao, dok je rast sudjelovanja žena u radnoj snazi porastao.

Pružanje usluga brige za djecu

Postoji nekoliko različitih vrsta usluga čuvanja djece u Italiji koje se razlikuju prema dobi djece koju služe, njihovim sredstvima financiranja i njihovoj razini fleksibilnosti. Institucionalizirana skrb za djecu od tri mjeseca do tri godine uglavnom osiguravaju jaslice, koje mogu biti javne i kojima upravljaju općine ili privatne i djeluju putem ugovora s lokalnom upravom, tj. općine zadržavaju određeni broj mjesta u privatnim jaslicama, i plaćaju dio pristojbi i/ili određuju pravila za pristup. Pristup jaslicama ograničen je i određen lokalitetima. Prioritet se daje obiteljima u nepovoljnom položaju na temelju čimbenika kao što su invalidnost djeteta ili roditelja, nova trudnoća majke, raspored rada oba roditelja (npr. udaljenost između kuće i posla ili radnog vremena), prisutnost sposobnih baka i djedova te broj djece.

Obitelji su dužne platiti mjesečnu naknadu za usluge čuvanja djece, što ovisi o prihodima kućanstva i odabranom rasporedu. Neke općine pružaju besplatan ili vrlo jeftin pristup javnim ustanovama dječjih vrtića za obitelji s dohotkom ispod određenog praga.

Nakon treće godine, djeca imaju pristup vrtiću koji je gotovo svima dostupan u Italiji (OECD, 2007).

Sadašnja norma pruža obvezna razdoblja odsutnosti s posla za žene registrirane u sustavu socijalne sigurnosti. Majke koje pripadaju sljedećim radnim kategorijama imaju pravo na plaćeni rodiljni dopust: zaposlene u privatnom ili javnom sektoru, samozaposlene, registrirane u zasebnom sustavu doprinosa te zaposlene u poljoprivredi i ribarstvu.⁴⁹

Roditeljski dopust (uključujući zaštitu majki)

Talijanski zakon jamči razdoblje dopusta koje počinje dva mjeseca prije očekivanog datuma porođaja i završava tri mjeseca nakon datuma porođaja, pri čemu se ženama isplaćuje 80 % njihove plaće. Zakon također pruža financijsku pomoć pri rođenju majkama s niskim dohotkom koje nemaju pravo na naknade od rodiljnog doprinosa. Rodiljni dopust za žene u preostalim radnim kategorijama reguliran je posebnim ugovorima.

Majke i očevi zaposleni u privatnom ili javnom sektoru, samozaposlene majke te majke i očevi registrirani u posebnom sustavu doprinosa imaju pravo na roditeljski dopust. Država jamči razdoblje od šest mjeseci za svakog roditelja, a najviše 10 mjeseci po djetetu. Ako je otac kontinuirano odsutan s posla najmanje tri mjeseca, ukupni dopust produžuje se na 11 mjeseci. Roditeljski dopust u Italiji osigurava kvalificiranim radnicima 30 % mjesečne plaće u prve tri godine života djeteta. Doprinos izravno plaća poslodavac radnicima s ugovorima o radu ili institutom za socijalno osiguranje nezavisnim radnicima i onima koji su upisani u zasebni sustav doprinosa. Sadašnje zakonodavstvo roditeljima dopušta da se koriste zajedno ili odvojeno dopustom do djetetove osme godine. Nažalost, udio muškaraca u Italiji koji uzimaju roditeljski dopust i dalje je relativno nizak (8,6 % u 2010.), iako postoje naznake da se očevi sve više uključuju u brigu o djeci.⁵⁰

⁴⁹ <http://www.perfar.eu/policy/family-children/italy> (pristupljeno 8. 6. 2017.).

⁵⁰ Ibidem (pristupljeno 8. 6. 2017.).

Obiteljske naknade

Iznos novčane naknade temelji se na obiteljskom dohotku i broju članova obitelji. Veća je za jednoroditeljske obitelji s najmanje tri člana, kao i za obitelji s invaliditetom. Pored toga, majke koje imaju pravo na roditeljski dopust (zaposlene majke i registrirani u posebnom sustavu doprinosa) dobivaju “*baby-sitting voucher*” od 300 eura mjesečno na kraju rodiljnog dopusta koji mogu iskoristiti tijekom sljedećih 11 mjeseci kao alternativu uzimanju dopusta. *Voucher* se može potrošiti na usluge čuvanja djece, javnih ili privatnih usluga brige za dojenčad.

NJEMAČKA

Obiteljska politika u Njemačkoj trenutačno je u tranzicijskom razdoblju. Već je desetljećima njemačka vlada uložila relativno velike iznose novaca u brak i obitelj, ali problemi s kojima su suočeni roditelji u uravnoteženju posla i obiteljskog života ostali su i dalje prisutni.

Današnja jedinstvena nacionalna država Njemačke bila je prije 1990. godine sastavljena od konzervativne socijalne države na Zapadu i socijalističkog sustava na Istoku.

Na Istoku su podržavali zapošljavanje oba roditelja – model dvaju hranitelja. U Zapadnoj Njemačkoj, političari su slijedili model muškog hranitelja, koji je podržavao brak i tradicionalnu podjelu rada između muža i žene.⁵¹

Na temelju načela “održive obiteljske politike”, koja je uvedena 2002. godine, njemačka vlada nastoji povećati fertilitet i smanjiti siromaštvo djece.

Pružanje usluga brige za djecu

Od 1996., djeca u Njemačkoj u dobi od tri godine do polaska u školu imaju zakonsko pravo na mjesto u vrtiću. U 2013. godini pravo na skrb o djeci bilo je prošireno na djecu od jedne godine. Skrb o djeci pružaju neprofitni pružatelji usluga, uglavnom organizacije Protestantske ili Katoličke Crkve, kao i samih općina. Osim javno financiranih ustanova za brigu o djeci, kao što su jaslice i dječji vrtići, obiteljska briga o djeci sve je popularnija i često je subvencionira država. Naknade za roditelje moraju se razlikovati ovisno o veličini i prihodu obitelji. U usporedbi s drugim zemljama, troškovi zbrinjavanja djece su niski. Doprinosi roditelja određuju općine pa postoje znatne regionalne razlike. Za mlađu djecu pružanje usluga brige o

⁵¹ <http://www.perfar.eu/policy/family-children/germany> (pristupljeno 8. 6. 2017.).

djeci u istočnim i zapadnim dijelovima zemlje slijede dva različita obrasca, iako se je njemačko ujedinjenje dogodilo prije više od 20 godina. Istok je imao dugu tradiciju institucionalne skrbi za djecu mlađu od tri godine, što se ogleda u širokoj primjeni formalne skrbi za ovu dobnu skupinu (52 % u 2014. godini). Na zapadu, međutim, briga o djeci tradicionalno se usredotočila na djecu u dobi od tri godine do polaska u školu.

Roditeljski dopust (uključujući zaštitu majki)

U Istočnoj i Zapadnoj Njemačkoj, prvi oblik roditeljskog dopusta koji je uveden sedamdesetih godina bio je produženi roditeljski dopust. Roditelji mogu uzeti dopuštenje do djetetova trećeg rođendana. Mjesečna naknada ne može biti veća od 1.800 eura. Nezaposleni primaju minimalnu iznos od 300 eura, a za primatelje socijalne pomoći, naknada za roditeljski dopust se plaća, ali se tretira kao prihod pa se odbija od socijalne naknade.

Zaštita majčinstva ima dugu tradiciju u Njemačkoj; datira iz 1878. godine. U to vrijeme poslodavci nisu smjeli zaposliti radnice prva tri tjedna nakon poroda. Polugodišnja naknada za roditeljski dopust u iznosu od polovice prosječne plaće uvedena je zajedno s obveznim zdravstvenim osiguranjem 1883. godine. Rodiljni dopust i naknada za roditeljski dopust razvijaju se tijekom vremena, a danas zaposlene žene imaju pravo na šest tjedana odmora prije poroda i osam tjedana odsutnosti nakon poroda. Rodiljni dopust obvezno se produžuje za četiri tjedna u slučaju prijevremenoga ili višestrukog rođenja. Trenutačno žene dobivaju naknadu u visini 100 % prosječnog dohotka tijekom 13 tjedana (ili tri mjeseca). Naknadu isplaćuju zdravstveno osiguranje i poslodavac.

Tijekom trudnoće i do četiri mjeseca nakon porođaja, zapošljavanje žena ne može biti prekinuto, osim ako ugovor na određeno vrijeme istječe. Zabranjeno je raditi tijekom osam tjedana nakon porođaja. Također *Zakonom o radu* zaštićene su trudnice u fizički zahtjevnim poslovima i majke koje doje.

Obiteljske naknade

Prvi jedinstveni sustav poreza na dohodak Njemačkog Carstva, koji je uveden 1920. godine, već uključuje propise koji omogućuju porezne olakšice prema broju djece u obitelji.

Trenutačno, Njemačka ima mješoviti sustav dječjih naknada i poreznih olakšica koji redistribuira sredstva od obitelji bez djece do obitelji s djecom, te od obitelji s višim dohotkom do socijalno ugroženih obitelji. Doplatka za djecu gotovo je univerzalan i plaća se kao mjesečna

pašalna davanja po djetetu u iznosima koji variraju ovisno o broju djece u obitelji (2014. – 184 eura za prvo i drugo dijete, 190 eura za treće dijete te 215 eura za četvrto i svako sljedeće dijete).⁵² Doplatak se općenito plaća dok dijete ne navrší 18 godina, odnosno 25 godina ako se dijete školuje. Postoje posebne pogodnosti za samohrane roditelje. Oni mogu potraživati dodatnu poreznu olakšicu od 1.308 eura po djetetu.

UJEDINJENO KRALJEVSTVO

Povijesno gledano, obiteljske politike u Ujedinjenom Kraljevstvu su bazirane na „liberalnom“ konceptu države blagostanja. To znači da su obiteljski doplatci relativno ograničeni i da je pružanje usluga brige za djecu bazirano na tržišnim osnovama. Rano zakonodavstvo u području braka i razvoda je bilo primarno usmjereno na olakšavanje postojećih procedura i ispravljanje nedostataka, a povijesna emancipiranost od crkve je značila da su ti zakoni bili liberalniji od zakona u većini drugih europskih država.⁵³

Nakon rata, dodjela socijalne pomoći bila je bazirana na modelu obitelji s izraženim rodnom razlikama, prema kojem su muškarci bili smatrani radnicima s punim radnim vremenom, a žene njegovateljicama. U tom kontekstu, briga za djecu se uglavnom smatrala privatnom stvari, te se nije ubrajala među osnovne potrebe građana. Od 1960-ih naovamo, demografske i socijalne promjene, uključujući masovnu mobilizaciju žena u radni kontingent, dovele su do promjena u obiteljskom modelu. Posebice je došlo do promjena u viđenju muškarca kao jedinog hranitelja obitelji i žene kao kućanice. Ta promjena je predstavljala važnu tranziciju u britanskoj socijalnoj pomoći koja je dodijelila obitelji središnju ulogu u socioekonomskom razvoju te je učinila državu odgovornom za njeno podupiranje. Novi su laburisti također podupirali zapošljavanje žena pružanjem usluga brige za djecu i roditeljskog dopusta. Ipak, unatoč tim promjenama, od žena se i dalje očekivalo da podnesu većinu tereta brige za djecu i njihova odgoja.

Od 2010., izborom koalicijske vlade i implementacijom mjera štednje kao odgovor na proračunsku krizu, stvoreno je novo okruženje za obiteljske politike. Koalicijski “Program za vladu” kombinira elemente načela Konzervativaca pod geslom „manja država, veće društvo“ sa zahtjevima Liberalnih demokrata za građanskim slobodama, reformom javne uprave i

⁵² <http://www.perfar.eu/policy/family-children/germany> (pristupljeno 8. 6. 2017.).

⁵³ <http://www.perfar.eu/policy/family-children/uk> (pristupljeno 8. 6. 2017.).

društvenom mobilnošću (Vlada Njenog Veličanstva, 2010.). Tri su glavna područja ovih nedavnih političkih promjena: smanjenje obiteljskih potpora, udaljavanje od principa “progresivnog univerzalizma” prema ciljanoj potpori obiteljima u nepovoljnom položaju i mladima te nova era restrukturiranja države blagostanja.

Reforme socijalne pomoći koalicijske vlade ponovno su uvele pristup obiteljskoj potpori i dječjem blagostanju kao teretu za javne financije. S jedne strane, restrukturiranje je dovelo do nekih pozitivnih pomaka, uključujući više razine efikasnosti i redistribucije unutar novouvedenog Univerzalnog kredita. Međutim, rezovi i promoviranje veće uloge privatnog sektora u društvenim ulaganjima izazivaju zabrinutost oko društvene pravednosti i blagostanja.

Pružanje usluga brige za djecu

Prve porezne olakšice za brigu za djecu u Ujedinjenom Kraljevstvu uvedene su 1994. Te su olakšice uvedene kao odgovor na povećanu potražnju za uslugama brige za djecu, posebice zbog povećane zaposlenosti žena. Otad se sustav brige za djecu brzo razvijao, s velikim porastom pokrivenosti. Između 2012. i 2013., 78 % svih obitelji s djecom u dobi do 14 godina koristilo se nekim oblikom usluga brige za djecu, a većina (63 %) formalnim oblicima brige za djecu i obrazovanja u ranoj dobi.

Glavni su oblici brige za djecu izvan same obitelji jaslice, dadilje i dječji vrtići, a svi su oni uglavnom privatni. Državna se potpora brige za djecu uglavnom pruža tijekom ranog obrazovanja. Taj se oblik obrazovanja pruža 15 sati tjedno, 38 tjedana godišnje za svu djecu u dobi od 3 i 4 godine te za djecu u dobi od 2 godine koji potječu iz siromašnih područja. Drugi oblici državne potpore uključuju vaučere u iznosu do 55 funti na tjedan za porezne obveznike osnovne porezne stope te pokrivanje do 70 % troškova brige za djecu za zaposlene roditelje. Lokalne su vlasti također financirane kako bi osigurale adekvatno pružanje usluga brige za djecu, uz centre za djecu iz siromašnih područja. Općenito gledano, financiranje brige za djecu predstavlja mješavinu javnih sredstava ponude i troškova koje snose roditelji.

Reforme sustava brige za djecu tijekom proteklog desetljeća bile su bazirane na Nacionalnoj strategiji brige za djecu iz 2004. Ta desetogodišnja strategija stavlja naglasak na fleksibilnost i odabir roditelja, kao i na dostupnost, kvalitetu i povoljnost usluga brige za djecu. Ona je dovela do više razine uključenosti javnosti, posebice lokalnih vlasti. Osim toga, ta je strategija dovela do značajnih poboljšanja u kvaliteti pruženih usluga: procjene Ministarstva obrazovanja dovele

su do zaključka da je Ujedinjeno Kraljevstvo na razini ili čak i bolje od drugih usporedivih europskih država prema 4 od 5 indikatora kvalitete brige za djecu.

Unatoč tomu, i dalje postoji zabrinutost oko dostupnosti sustava. Primjerice, pokazalo se da korištenje formalnih oblika brige za djecu raste s prihodima kućanstva i radnim vremenom. Među onima koji se koriste uslugom brige za djecu zbog posla, dvostruko je veći broj roditelja izjavio da im je teško pokrivati troškove (48 %) u odnosu na one kojima je to lako ili veoma lako. Problem je i ograničen broj dostupnih sati besplatne brige za djecu što smanjuje fleksibilnost zaposlenih roditelja.

Izazov budućnosti je usklađivanje visoke kvalitete skrbi s njenom dostupnošću. Među promjenama koje je predložila koalicijska vlada (koju čine Konzervativci i Liberalni demokrati) su povećanje potpore za brigu za djecu sa 70 % na 85 % te stvaranje neoporezive sheme brige za djecu. Ta bi shema omogućila roditeljima da imaju pristup računu za djecu, u kojem bi 20 % bilo nadodano na sredstva koja sami uplaćuju, a do 2.000 funti na godinu za svako dijete. Iako bi ove mjere mogle učiniti usluge brige za djecu dostupnijima, s obzirom na to da su one dostupne samo zaposlenim roditeljima koji plaćaju poreze, i dalje bi postojale barijere za obitelji s niskim prihodima.

Roditeljski dopust (uključujući zaštitu majki)

U Ujedinjenom Kraljevstvu zaštita zaposlenja tijekom brige za novorođeno (ili netom posvojeno) dijete dostupna je za oba roditelja (ili usvojitelja) u obliku porodiljnog dopusta i plaće, očinskog dopusta i plaće te, od 2015., zajedničkoga roditeljskog dopusta.

Shemama porodiljnoga, očinskog i zajedničkoga dopusta upravlja Ministarstvo poslovanja, inovacija i vještina.

Što se tiče zaštite majki, zakonom propisano trajanje porodiljnog dopusta je 52 tjedna, od kojih 26 tjedana redovitog i 26 tjedana dodatnog dopusta tijekom kojeg je zaštićeno zaposlenje. Porodiljni dopust se plaća do 39 tjedana u iznosu od 90 % prosječne tjedne zarade za prvih 6 tjedana. Za preostala 33 tjedna porodiljni se dopust plaća u iznosu od 138,18 funti tjedno ili 90 % tjedne zarade, ovisno o tome koji je iznos niži. Osim toga, država pruža jednokratnu isplatu u iznosu od 500 funti kako bi pomogla u pokrivanju troškova prvorodenog djeteta. *Zakonom o radu i obiteljima* iz 2006. produženo je zakonom određeno trajanje porodiljnog dopusta i naknade s 26 na 39 tjedana, što se pokazalo uspješnim u povećanju medijskog trajanja

porodiljnog dopusta. Međutim, istraživanja pokazuju da se preostalim periodom neplaćenog dopusta koristi samo 45 % majki.

Zakonom je određeni očinski dopust plaćen za dva tjedna u iznosu od 138,18 funti tjedno ili 90 % od prosječne tjedne zarade, ovisno o tome koji je iznos niži. Može se uzeti isključivo nakon 20 tjedana od rođenja ili posvojenja djeteta te se ne može uzeti nakon prvog rođendana ili 52. tjedna od posvajanja djeteta. Dodatni očinski dopust neplaćen je te se može iskoristiti u trajanju od 26 tjedana. Anketni podatci pokazuju da je u 2010. godini 91 % očeva uzelo slobodno vrijeme u periodu oko rođenja svog djeteta, uglavnom u obliku zakonom određenoga plaćenoga očinskog dopusta. Tu opciju su iskoristili samostalno ili u kombinaciji s drugim oblicima plaćenog dopusta.

Za djecu rođenu ili posvojenu 5. travnja 2015. ili kasnije, roditelji mogu uzeti zajednički roditeljski dopust, što je propisano *Zakonom o djeci i obiteljima* iz 2014. Toj je novoj shemi cilj omogućiti veću fleksibilnost u odabiru oblika roditeljskog dopusta, budući da će majke zadržati pravo na zakonom određeni porodiljni dopust i plaću, ali će imati mogućnost da prekinu svoj dopust ranije kako bi mogle podijeliti pravo s ocem ili partnerom, supružnikom ili suposvojiteljem, i to istodobno ili u smjenama.

Osim što pruža veću fleksibilnost roditeljima, cilj zajedničkoga roditeljskog dopusta je promijeniti činjenicu da samo 0,6 % očeva uzima dodatni očinski dopust nakon zakonom određenog dopusta u trajanju od 2 tjedna te da teret odgajanja djece i dalje pada uglavnom na žene. Unatoč tomu, poticaji su za očeve i dalje slabi.

Ograničenje trajanja roditeljskog dopusta za svakog roditelja po djetetu u godini iznosi 4 tjedna, a zaposlenici imaju pravo na to samo ako su zaposleni u poduzeću duže od godinu dana.

Obiteljski doplatci

U Ujedinjenom Kraljevstvu, pristup socijalnoj sigurnosti može se okarakterizirati na način da je fokusiran na "osnovnu sigurnost", s relativno ograničenim davanjima koja su ili odvojena od prethodnih zarada (paušalna stopa) ili vezana za zarade s propisanim maksimalnim iznosom za obitelji s niskim primanjima. Neki obiteljski doplatci ovise o obiteljskom prihodu, dok drugi nisu vezani za dohodak.

Davanja zasnovana na obiteljskom prihodu uključuju potporu za zaposlene. Osobe koje rade minimalno 30 sati tjedno (ili 16 sati za samohrane roditelje i osobe s invaliditetom) te imaju

niske obiteljske prihode imaju pravo na pomoć, iako iznos koji primaju ovisi o specifičnim obiteljskim okolnostima. Osobe s niskim obiteljskim prihodima od kojih se ne očekuje da aktivno traže posao, kao što su samohrani roditelji s djecom mlađom od 5 godina, trudnice, teško bolesne osobe te osobe s invaliditetom, imaju pravo na prihodovnu potporu, a iznos koji dobivaju i u ovom slučaju ovisi o njihovim osobnim i obiteljskim okolnostima.

Zakon o reformi socijalne pomoći iz 2012. uveo je Univerzalni kredit, kojem je cilj zamijeniti sva davanja socijalne pomoći na temelju obiteljskog dohotka te ih integrirati u jedinstveni program. Univerzalni se kredit uvodi u stadijima; postepeno se uvodi od listopada 2013. Struktura Univerzalnog kredita slična je negativnom porezu na dohodak koji se daje na obiteljskoj razini: svaka obitelj dobiva određeni iznos s dodatnim iznosima za djecu i osobe s invaliditetom. Cilj je Univerzalnog kredita pojednostaviti procedure za potraživanje socijalne pomoći, učiniti koristi transparentnijima te smanjiti gubitke uslijed pogrešaka i prijevara.

Od Univerzalnog se kredita očekuje da promijeni strukturu sustava socijalne pomoći bez značajnog povećanja troškova, stoga bi mogao dovesti do redistribucije u dužem roku. Brewer sa suradnicima (2012.) otkrio je da će pod novom shemom više obitelji osjetiti povećanje socijalnih davanja nego što će obitelji osjetiti smanjenje.⁵⁴ Osim toga, očekuje se da će obitelji s niskim primanjima imati više koristi od obitelji s visokim primanjima, a parovi će imati više koristi u odnosu na pojedince i samohrane roditelje.

Još je jedna redistributivna mjera politike obiteljskog doplatka – pristojbe na porezne olakšice za djecu obitelji s visokim primanjima. Ona je uvedena u *Zakonu o financijama iz 2012.*, a tom su mjerom smanjene porezne olakšice za djecu osoba koje zarađuju više od 50.000 funti godišnje.

Glavni je oblik obiteljskog doplatka koji je neovisan o obiteljskim prihodima dječji doplatak na koji obitelji imaju pravo za svako dijete mlađe od 16 godina, ili mlađe od 19 godina ukoliko dijete sudjeluje u obrazovnom procesu ili neplaćenoj obuci. U 2014. obitelji su dobivale 20,5 funti na tjedan za prvorodeno dijete, a 13,55 funti na tjedan za svako dodatno dijete. S obzirom na to da je dječji doplatak neovisan o obiteljskom prihodu, na njega ne utječe uvođenje Univerzalnog kredita.

⁵⁴ <http://www.perfar.eu/policy/family-children/uk> (pristupljeno 8. 6. 2017.).

POLJSKA

Nakon političke i gospodarske preobrazbe 1989. godine mnogi propisi koji se odnose na obitelji naslijedili su se iz socijalističkog režima. Međutim, daljnje izmjene bile su pod utjecajem uglavnom nove ideologije. Filozofija stvaranja nove obiteljske politike bila je početkom 90-ih godina temeljena na “roditeljskim pravima za podizanje i obrazovanje djece”, što je u praksi značilo da obitelji budu odgovorne za njihovu dobrobit i da se ograničavaju odgovornosti službenih institucija. Nadalje, odgovornosti vezane uz socijalnu i obiteljsku politiku prenesene su na lokalne samouprave koje nisu imale dovoljno sredstava za nastavak financiranja postojećih propisa. Kao rezultat toga, smanjena je financijska potpora za obitelji, financiranje ustanova za brigu o djeci bilo je ograničeno što je dovelo do zatvaranja predškolskih ustanova i vrtića ili povećanja njihova plaćanja za brigu o djeci. Osim toga, kao rezultat gospodarskih poteškoća, tržišne nestabilnosti i procesa privatizacije u tijeku, uloga radnih institucija bila je uglavnom ograničena. Prije 1989. imali su predškolske ustanove, ustanove za njegu, rekreativne ustanove ili sportske objekte, većina njih je privatizirana ili komercijalizirana. To je rezultiralo da se roditelji više nisu mogli koristiti takvim uslugama.

Teška ekonomska situacija u zemlji, zajedno s povećanjem nezaposlenosti, hiperinflacijom i krizom javnih financija dovela je do smanjenja dobrobiti i kvalitete života mnogih obitelji. Sustav obiteljske politike nije reagirao na potrebe obitelji i nove rizike. Prva promjena u obiteljskim politikama može se vidjeti nakon 1994. godine kada je vlada, koja se bavila proučavanjem pogoršanja obiteljskih situacija i širenjem siromaštva, počela raditi na novom programu obiteljske politike koji je trebao štiti siromašnije obitelji. Međutim, novi prijedlozi za obiteljsku politiku bili su snažno ukorijenjeni u ideološkim stavovima „desničarske“ vlasti tvrdeći da je to privatna sfera ovisna o individualnim preferencijama. Kada je “ljevičarska” stranka preuzela Parlament, više su bili usredotočeni na pomaganje obiteljima u obavljanju svojih osnovnih funkcija.

Takva se situacija nastavila do 2001. godine. Od 2001. do 2002. organiziran je prvi demografski kongres Poljske koji raspravlja o demografskim promjenama u Poljskoj na pragu XXI. stoljeća. Razgovori su rezultirali proglašavanjem deklaracije u kojoj su se članovi Kongresa okrenuli političkim snagama, javnim i civilnim institucijama, kao i Katoličkoj Crkvi i drugim vjerskim organizacijama koje su tražile aktivno suprotstavljanje negativnim demografskim

promjenama.⁵⁵ Kao posljedica toga, Vlada je 2003. godine najavila novu shemu propisa o obiteljskoj politici. Nakon 2003. godine nove izmjene i dopune sustava obiteljske politike usmjerene su na pomaganje obiteljima i skrbi o djeci: povećanje sredstava za predškolske ustanove, nove oblike usluga skrbi za djecu mlađu od dvije godine i promjene u kodeksu rada koje roditeljima dopuštaju duže radno vrijeme i uvođenje očinskog dopusta. Promjene nakon 2003. mogu se obilježiti kao veliki korak prema boljoj financijskoj potpori i pomaganju obiteljima u kojima su oboje roditelja zaposleni te promicanju ravnomjernije raspodjele odgovornosti za skrb o djeci među partnerima. Najveće promjene posljednjih godina dogodile su se tek početkom 2013. kada su zaposleni roditelji zajedno dobili 54 tjedna obiteljskog odmora.

Pružanje usluga brige za djecu

U svom sadašnjem obliku, brigu o djeci osiguravaju i javni i privatni subjekti. Međutim, većinom ustanova za brigu o djeci (95 % vrtića i 85 % predškolskih ustanova) upravlja vlada i subvencioniraju općine. Djeca u dobi od 20 tjedana do tri godine obično pohađaju vrtiće, od tri do pet godina pohađaju predškolske ustanove. Za šestogodišnjake obvezatan je predškolski odgoj ("razina nula").

I javni i privatni pružatelji usluga suočavaju se s pravnim preprekama za povećanje broja mjesta za djecu. Trenutačno su, u javnom i privatnom sektoru, liste čekanja duge. U 2012. je samo 3,8 % djece mlađe od tri godine bilo u vrtićima.

Ograničeni pristup uslugama skrbi o djeci, uz sve veći udio troškova koje roditelji moraju pokriti (do 78 % do 94 % minimalnog osnovnog dohotka u privatnim objektima, bez naknade za obroke i produžene nastave), žene su primorane birati između brige za djecu i sudjelovanja na tržištu rada. Malo se žena može osloniti na članove obitelji za pružanje pomoći oko brige za djecu ili imaju sredstva za unajmljivanje privatne dadilje.

Roditeljski dopust (uključujući zaštitu majki)

Reforme porodiljskog dopusta nakon 1989. imale su učinak poticanja mnogih majki da ostanu kod kuće dulje vrijeme. Sadašnji rodiljni dopust nudi 20 tjedana dopusta koji se može produžiti do šest dodatnih tjedana uz 100 % naknadu i do 26 tjedana (obiteljski dopust) sa 60 % naknade. Roditelji dobivaju ukupno 28 punih tjedana dopusta (rodiljni dopust, dodatni roditeljski dopust,

⁵⁵ <http://www.perfar.eu/policy/family-children/poland> (pristupljeno 8. 6. 2017.).

roditeljski dopust za oca) i 26 tjedana dopusta sa 60 % plaće. Treba napomenuti da je tijekom komunističkog razdoblja majkama bilo potpuno plaćeno 16 tjedana dopusta.

Poljska je napravila korak naprijed kada se odobrio i roditeljski dopust za očeve. Postotak muškaraca koji rabe roditeljski dopust i dalje je nizak, jer većina poslodavaca ne želi prihvatiti pravo na roditeljski dopust u praksi i obeshrabruju muške zaposlenike da se koriste roditeljskim dopustom.

U posljednjih nekoliko godina uvođenje obiteljskog dopusta (26 tjedana, uz naknadu jednako 60 % plaće) izazvalo je rasprave u medijima i u društvu. S jedne strane, nastoji se omogućiti roditeljima da se brinu za svoje dijete ako nema mjesta u jaslicama i vrtićima dok, s druge strane, novi sustav još uvijek potiče samo majke da ostanu na dopustu, što dovodi do smanjenja potražnje za ženskom radnom snagom, a to vodi do smanjenja ženske radne snage na tržištu rada. U većini slučajeva samo jedan roditelj uzima dopust (uglavnom žene, budući da su njihovi prihodi obično niži od prihoda muškaraca. Nedavno je također postavljeno pitanje o negativnim stavovima poslodavaca prema roditeljskom dopustu. Poslodavci su općenito protiv odlazaka roditelja na roditeljski dopust: svaka peta žena koja nije uzela dopust pripisuje odluku negativnom odnosu njezina poslodavca prema njezinu boravku kod kuće. Stoga ne čudi da se 2004. i 2005. godine samo 2 % očeva koristilo roditeljskim dopustom, u usporedbi s 50 % majki, te da je naknada uglavnom plaćena majkama u ruralnim područjima i onima s nižim stupnjem obrazovanja.

Obiteljski doplatci

Dječji doplatak, čak i ako je u kombinaciji s doplatkom za njegovatelja (rezerviran za djecu s teškoćama u razvoju) i novorođenim doplatkom (od 2013. godine također ograničeno na obitelji s dohotkom po glavi stanovnika nižoj od 1.922 PLN, cca 3.344 kn), teško pruža podršku obiteljima u Poljskoj. Sustav financijske pomoći u zemlji ne tretira obitelj kao dio zaštićene skupine. Velika smanjenja dječjih doplataka znatno su smanjila podršku zaposlenih roditelja u nastojanjima da uravnoteže obiteljsko i poslovno vrijeme nego što je to bilo prije prijelaza iz komunizma u tržišno gospodarstvo iz 1989. godine. Dječji doplatak se smatra sredstvom sprečavanja siromaštva, a ne sustav koji podržava obitelji. Međutim, čak i uz ovu pomoć, Središnji statistički ured procjenjuje da oko 1/3 djece mlađe od 18 godina živi u obiteljima ugroženim siromaštvom.

4.2. OBITELJSKA POLITIKA U NORVEŠKOJ

Ukupno je 60.300 djece rođeno u Norveškoj tijekom 2012, gotovo jednako kao i prethodne godine.⁵⁶ U 2016. godini rođeno je ukupno 58.900 djece, gotovo jednako kao i 2015. To daje ukupnu stopu fertiliteta (TRF) za žene od 1,71, što je pad u usporedbi s 2015. godinom. U 2009. ukupna stopa fertiliteta bila je 1,98. Otad se stopa fertiliteta smanjila.

Odgovarajuća stopa fertiliteta je 1,85 i to je treća godina u kojoj je ukupna stopa fertiliteta smanjena, nakon što je dosegla vrhunac u 2009 s 1,98.

Poslijeratni *baby boom* trajao je sve do sredine šezdesetih godina prošlog stoljeća, nakon čega je uslijedio pad početkom osamdesetih godina. Plodnost se potom ponovno povećava, stabilizirajući na oko 1,9 djece po ženi. A sada je ponovno pala na 1,7 djece po ženi. Bez migracije, ukupna stopa plodnosti u bilo kojoj zemlji mora biti oko 2,1, kako bi se spriječilo dugoročno opadanje stanovništva.⁵⁷ Mladi i doseljenici u opasnosti su od niskog dohotka.⁵⁸ Norveška je jedna od najbogatijih zemalja na svijetu. U usporedbi s drugim zemljama, uvelike su uspjeli održati ravnomjernu raspodjelu dohotka, s relativno malim razlikama u životnim uvjetima. Gospodarski rast u posljednjih je nekoliko godina bio veći nego u većini zemalja, a udio stanovnika s niskim prihodima relativno je mali. Većina norveških stanovnika također je posljednjih godina doživjela pozitivan razvoj njihova realnog dohotka. To je zbog dugotrajnoga visokog zaposlenja i niske stope nezaposlenosti, kao i zbog činjenice da porezni sustav, programi socijalne skrbi i suradnja na politici dohotka i dalje pridonose raspodjeli dohotka koji rezultira manjim razlikama od ostalih zemalja.

4.2.1. Porodni i roditeljski dopusti

U europskoj komparativnoj perspektivi program norveške obiteljske politike vrlo je izdašan i zapošljavanje majki je visoko.

Dostupnost dugih roditeljskih dopusta i subvencionirani vrtići olakšavaju ženama da ostanu prisutne na tržištu rada kada postanu majke.

⁵⁶ <https://www.ssb.no/en/befolkning/nokkeltall/population> (pristupljeno 10. 6. 2017.).

⁵⁷ [https://www.ssb.no/en/befolkning/nokkeltall/population, https://data.oecd.org/pop/fertility-rates.htm](https://www.ssb.no/en/befolkning/nokkeltall/population,https://data.oecd.org/pop/fertility-rates.htm) (pristupljeno 10. 6. 2017.).

⁵⁸ <https://www.nav.no/en/Home/About+NAV/Publications>, str. 41 (pristupljeno 15. 6. 2017.).

Otac može podijeliti većinu dopusta osim tri tjedna prije rođenja, a šest tjedana nakon poroda koji su rezervirani za majku. Osim toga, očevi imaju pravo na dva tjedna neplaćenog očinstva odmah nakon rođenja djeteta.

Roditelji mogu uzeti ukupno do tri godine dopusta nakon djetetova rođenja. U početku roditelji dobivaju 54 tjedna, od plaćenog zaposlenja zajamčeni dopust, koji se može podijeliti između roditeljskog i roditeljskog dopusta u skladu s njihovim potrebama. Očevi imaju pravo na još dva tjedna neplaćenog očinskog dopusta. Dok se posljednje dvije godine smatraju neplaćenim dopustom, roditelji primaju 3.657 NOK (cca. 3.300,00 kn) mjesečno tijekom tog razdoblja, ako njihovo dijete nije upisano u jaslice ili vrtić. U Norveškoj roditelji imaju značajnu fleksibilnost u odnosu na vrijeme trajanja roditeljskog i roditeljskog dopusta: imaju podjelu plaćenog dopusta po obitelji, koje mogu podijeliti između roditeljskog i roditeljskog dopusta kako smatraju prikladnim. Samohrane majke mogu u cijelosti iskoristiti 44 ili 54 tjedna, uključujući i očev dio.

Da bi se kvalificirali za plaćeni roditeljski ili roditeljski dopust, roditelj mora raditi najmanje šest do deset mjeseci neposredno prije odsutnosti. Tijekom ovog 10-mjesečnog razdoblja, roditelji moraju također imati zaradu najmanje polovicu od Državnog osiguranja osnovnoga godišnjeg iznosa, odnosno 30.350 NOK (cca 27.450 kn).

Žene koje ispunjavaju uvjete za plaćeni dopust dobivaju jednokratnu isplatu u iznosu od 33.584 NOK (cca 30.380 kn). Također, poslodavci moraju omogućiti dojiljama 30 minutne pauze ili plaćeni dopust od jednog sata dnevno. Zanimljivo je napomenuti da je Norveška među zemljama koje imaju najvišu stopu dojenja u Europi.

Očevi, bilo da imaju uvjete za plaćeni dopust ili ne, imaju dva tjedna neplaćenoga roditeljskog dopusta, pod uvjetom da žive sa svojim djetetom. Ukoliko ne žive s djetetom, netko drugi tko živi s djetetom može uzeti dopust za pomoć u brizi za djecu.

Roditelji djece mlađe od tri godine, koji se ne koriste javnom skrbi o djetetu, primaju novčanu naknadu od 3.657 NOK (cca 3.300 kn) mjesečno za skrb o djetetu. Dakle, iako je neplaćeni dopust, roditelji ipak dobivaju financijsku potporu za vrijeme provedeno kod kuće s malom djecom.

Posvojitelji se mogu koristiti istim plaćenim roditeljskim i roditeljskim dopustom kao i biološki roditelji. Ipak, ukupno vrijeme koje imaju na raspolaganju smanjeno je za tri tjedna, što

odgovara postnatalnom dopustu bioloških roditelja. Posvojitelji imaju kvotu od šest tjedana svaki, a ostatak vremena mogu podijeliti kako žele. Neplaćeni jednogodišnji roditeljski dopust rabi posvojitelji, pod uvjetom da je usvojeno dijete mlađe od 15 godina.

Konačno, norveški roditelji imaju veliku fleksibilnost na radnom mjestu, što im omogućuje da produlje roditeljski dopust do djetetova desetog rođendana. Roditeljski se dopust može kombinirati s nepunim radnim vremenom (50, 60, 75, 80 ili 90 posto od uobičajenih sati) kako bi se omogućilo da roditelji dobivaju preraspodijeljene beneficije za duže vremensko razdoblje. Drugo, svi roditelji imaju pravo na smanjenje radnih sati do djetetova desetog rođendana.

Za djecu rođenu na dan ili nakon 1. srpnja 2013., razdoblje roditeljskog dopusta povećano je na 49 tjedana sa 100 % primanjem zarađenog dohotka ili 59 tjedana s 80 % dohotka. Uvedena je tripartitna podjela perioda roditeljskog dopusta, što znači da svaki roditelj ima pravo na deset tjedana poslije djetetova rođenja. Roditelji zatim odlučuju o ostatku dopusta od 26 ili 36 tjedana, ovisno o izboru. Od 1. srpnja 2014. kvota roditeljskog dopusta za očeve smanjena je s 14 na 10 tjedana.

4.2.2. Doplacaci za djecu

Dnevne novčane naknade

U svim nordijskim zemljama, naknada se odobrava za pokrivanje bilo kakvog gubitka prihoda tijekom posljednjih nekoliko tjedana prije i barem prvih mjeseci nakon poroda, slična naknada plaća se i prilikom usvajanja. Iznos doplatka ovisi o svim ranijim primanjima, ali i o duljini dopusta. Zaposleni također mogu primiti plaću u cijelosti u skladu s kolektivnim ugovorima.

Dječji doplatak

Dječji se doplatak financira iz proračuna. Isplaćuje se za svu djecu mlađu od 18 godina koja žive u Norveškoj. Svrha dječjeg doplatka je pomoć za pokrivanje troškova podizanja djece. Samohrani roditelji imaju pravo na prošireni doplatak za djecu.

Na dječji doplatak imaju pravo majka ili otac, a ukoliko djetetovi roditelji imaju dvojno prebivalište i dogovor oko djeteta, doplatak se za djecu može podijeliti jednako između njih. Udomitelji, skrbnik ili institucija za brigu o djeci također mogu dobiti doplatak u korist djeteta, ako dijete živi s njima trajno dulje od tri mjeseca.

Za primanje dječjeg doplatka, dijete mora živjeti u Norveškoj najmanje 12 uzastopnih mjeseci, ali postoje i iznimke od tog pravila.

Na prošireni dječji doplatak roditelji imaju pravo ako žive sami s djetetom i ako žive odvojeno, razvedeni ili udovci, neoženjeni, ako je bračni ili izvanbračni partner na odsluženju bezuvjetne zatvorske kazne u trajanju od najmanje šest mjeseci ili je bio u pritvoru u trajanju od najmanje šest mjeseci te ako se bračni ili izvanbračni partner vodi kao nestala osoba najmanje šest mjeseci.

Dječji doplatok odobrava se mjesec dana nakon rođenja djeteta ili mjesec dana nakon što majka i dijete dođu u Norvešku. Ukoliko je dijete rođeno u Norveškoj, nakon što je registrirano u registrima stanovništva, dječji doplatok će kao opće pravilo, biti odobren automatski.

Ukoliko se majka sama brine o djetetu može, pod određenim uvjetima, dobiti dodatni dječji doplatok.

Dječji se doplatok isplaćuje djeci sve do mjesec dana prije navršavanja osamnaeste godine. Naknada za dječji doplatok iznosi 970 NOK, što je cca 920,00 kn, po djetetu mjesečno.

Pregled trenutnih stopa za mjesečni dječji doplatok po djetetu u NOK⁵⁹:

dječji doplatok: NOK 970 (119,66 EUR)

Finnmark dodatak po djetetu: NOK 320 (39 EUR)

Svalbard dodatak po djetetu: NOK 320 (39 EUR)

dodatak za dojenče za samohrane roditelje: NOK 660 (81,42 EUR)

Prošireni dječji doplatok za samohrane roditelje: NOK 970 (119,66 EUR)

Dječji je doplatok oslobođen od poreza i isplaćuje se jednom mjesečno.

⁵⁹ <https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Kontakt+NAV/Utbetalinger/Snarveier/satser-380089?kap=380093> (pristupljeno 15. 6. 2017.).

U Norveškoj se samohranim roditeljima, osim dječjeg doplatka, isplaćuje i poseban doplatak za čuvanje djece do četvrte godine djetetova života kako bi mogli raditi, tražiti posao ili studirati. Za poseban doplatak za čuvanje djece roditelji imaju pravo na odbitak poreza.

Doplatak za čuvanje djece u NOK⁶⁰:

Broj djece	Iznos godišnje	Iznos mjesečno
Maksimalni iznos za jedno dijete	NOK 43.812	NOK 3.651
Maksimalni iznos za dvoje djece	NOK 57.168	NOK 4.764
Maksimalni iznos za troje ili više djece	NOK 64.776	NOK 5.398

Cash-for-care (Novac za njegu) naknade

Naknade *Cash-for-care* dodjeljuju se za djecu u dobi od jedne godine, i za usvojenu djecu koja nisu krenula u školu.

Uvjet za primanje naknade *Cash-for-care* je da dijete nema mjesto s punim radnim vremenom u jaslicama ili vrtiću koji prima javne subvencije. Punim radnim vremenom podrazumijeva se da je dogovoreno da se za dijete skrbi 20 ili više sati tjedno. *Cash-for-care* naknade dodjeljuju se za maksimalno 11 mjeseci.

Cijeli iznos *Cash-for-care* je 5.000 NOK (4.715 kn) mjesečno za djecu u dobi od 13 do 18 mjeseci i 3.303 NOK (3.100 kn) mjesečno za djecu u dobi od 19 do 23 mjeseca.

Pravo na dječji doplatak

Kada cijela obitelj živi i boravi u Norveškoj najmanje 12 mjeseci, ima pravo na dječji doplatak i naknadu *Cash-for-care*. To vrijedi za sve strane državljane koji borave u Norveškoj, a registrirani su u norveškom registru stanovništva.

Državljanin zemlje Europskoga gospodarskog prostora (EEA) koji radi u Norveškoj, ima pravo na dječji doplatak i naknadu *Cash-for-care*, čak i ako boravi u Norveškoj manje od 12 mjeseci.

Ako djetetov drugi roditelj radi u svojoj domovini, bilo kao zaposleni ili kao samozaposleni, i ima pravo na istu vrstu naknade u domovini, bit će uzete u obzir pri procjeni naknada u Norveškoj. Isto vrijedi i za primanje naknade za nezaposlene u domovini. Ako djetetov drugi

⁶⁰ Ibidem (pristupljeno 15. 6. 2017.).

roditelj nije zaposlen u domovini i ne prima naknadu za nezaposlene, imat će pravo na dječji doplati i *Cash-for-care* naknadu od Norveške.

EEA državljani koji rade na norveškom brodu ili u norveškom epikontinentalnom pojasu tretiraju se jednako kao strani zaposlenici na norveškom kopnu.

Ako je poslodavac iz EEA zemlje poslao radnika na zadatak u Norvešku, tada nema pravo na dječji doplati ili *Cash-for-care* naknadu u Norveškoj. Razlog tome je što još uvijek ima poslodavca u svojoj zemlji i još je uvijek član socijalnog osiguranja u svojoj zemlji.

Ako su bračni partner i djeca također u Norveškoj i bračni partner preuzima zaposlenje u Norveškoj, on/ona će postati članom norveškoga nacionalnog osiguranja i tada će imati pravo na dječji doplati i *Cash-for-care* naknadu, čak i ako je boravak u Norveškoj kraći od 12 mjeseci. Ako boravište traje duže od 12 mjeseci, bračni drug ima pravo na dječji doplati i *Cash-for-care* naknadu, čak i ako se on/ona ne zaposli u Norveškoj.

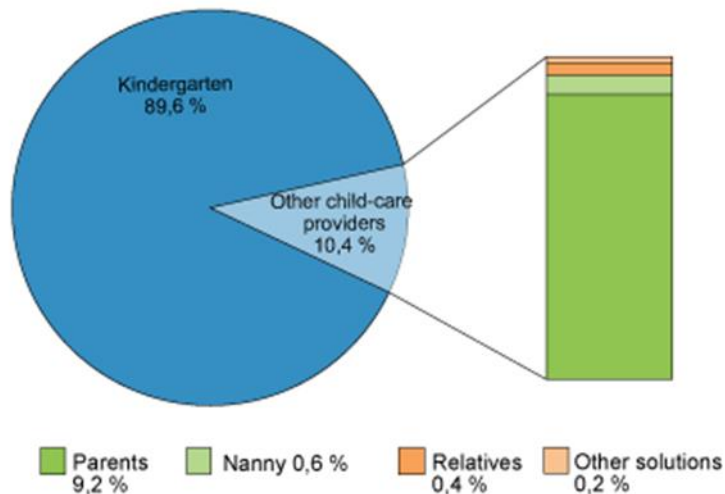
4.2.3. Servisi za djecu

Mnogi roditelji u Norveškoj preferiraju jaslice i dječje vrtiće. S druge strane, samo mali broj roditelja je izabralo rodbinu ili dadilju što nam pokazuje sljedeći grafikon. U Norveškoj su lokalne vlasti dužne osigurati mjesto u jaslicama ili vrtiću roditeljima koji to žele. U svim nordijskim zemljama može se odobriti obiteljima s djecom pomoć kod kuće. To se odnosi, na primjer, na osobu koja brine o domu i obitelji koja nije u stanju voditi brigu o djeci zbog bolesti, porođaja itd. Djeca predškolske dobi pohađaju ustanove za dnevnu brigu. U svim zemljama na raspolaganju su također i radna mjesta sa skraćenim radnim vremenom. U Danskoj, Finskoj i Norveškoj na raspolaganju su novčani doplatci za roditelje koji se brinu o svojoj djeci u svojim domovima.

Lokalne vlasti pružaju obiteljsku skrb u svim nordijskim zemljama. Te sheme uglavnom su za djecu predškolske dobi. Lokalne vlasti zapošljavaju i plaćaju dadilje koje brinu o djeci u svojim domovima. Lokalne vlasti moraju osigurati klubove za djecu od prve godine do četvrte godine te za djecu s posebnim potrebama od prve do sedme godine života.

Grafikon br. 1: Djeca u dobi od 1 do 5 godina, prema primarnoj usluzi dječje skrbi u postotcima u Norveškoj

**Children aged 1-5, by primary child-care provider in the day time.
Per cent**

Izvor: <https://www.ssb.no/en/utdanning/statistikker/kontantstotte/hvert-2-aar> (pristupljeno 15. 6. 2017.)

Kindergarten – Dječji vrtići

Other child-care providers – Ostali davatelji usluga brige o djeci

Parents – roditelji

Nanny – dadilje

Relatives – rodbina

Other solutions – ostala rješenja

Iz grafikona možemo vidjeti da 89,6 % djece pohađa jaslice i vrtiće, a tek 10,4 % djece čuvaju roditelji 9,2 %, dadilje 0,6 %, rodbina 0,4 % i druge opcije 0,2 %.

4.2.4. Porezni sustav

Norveška ima bilateralne sporazume o oporezivanju s drugim EEA državama članicama da bi se izbjeglo dvostruko oporezivanje. Porezni sustav je opsežan.

Poslodavac je dužan odbiti porez od plaće prije nego što isplati plaću. Lokalni porezni ured u Norveškoj će, na zahtjev, izdati karticu s osobnim odbitcima, koju je nužno dostaviti poslodavcu u što kraćem roku. Na toj kartici je vidljivo koliki je postotak osobnih odbitaka koje treba uzeti u obzir pri obračunu poreza. U slučaju da se stupi u radni odnos bez kartice s osobnim odbitcima, poslodavac je dužan na odbitak 50 % poreza. To je obično više nego što će platiti

na temelju kartice i višak će biti vraćen zaposleniku u sljedećoj godini. Koliko je plaćeno poreza svaki mjesec vidljivo je na platnoj listi.

Iznos poreza mora se platiti neovisno o tome koliko se zaradi i neovisno o bilo kojoj poreznoj olakšici, ali kao opće pravilo u Norveškoj, porez iznosi oko jedne trećine brutoplaće. Doprinos Nacionalnom socijalnom osiguranju uključen je u davanja. Norveški su porezni obveznici podijeljeni u dvije kategorije:

- Kategorija 1, za samce i za većinu bračnih parova koji oboje imaju prihode
- Kategorija 2, za samohrane roditelje i za bračne parove od kojih samo jedna osoba ima prihod.

Osobama koje privremeno borave u Norveškoj može se dodijeliti standardni *tax free* odbitak od 10 % posto (i maksimalno NOK 40.000). To znači da se za 10 % umanjuje bruto primitak i prije primijenjene porezne stope. Da bi mogli imati pravo na taj odbitak, boravak u Norveškoj ne smije prelaziti dvije godine.

U Norveškoj se plaća porez na dohodak za tekuću godinu, odnosno, odbitci od plaće temelje se na procjeni o tome koliko će se zaraditi. Do 30. travnja svake godine mora se podnijeti porezna prijava za povrat poreza koju svake godine u travnju šalju porezne vlasti i obično je ispunjena unaprijed.

Najčešći osobni odbitci na koje se ima pravo jesu:

- minimalni odbitak od 36 % od brutoplaće (“minstefradrag”). U 2009. minimalni iznos je 31.800 EUR, a maksimalno 70.350 EUR
- osobni odbitak
- roditeljska naknada (“foreldrefradrag”) od 25.000 NOK za prvo dijete, a zatim NOK 15.000 ekstra po djetetu za svako sljedeće dijete
- standardne olakšice za strane zaposlenike 10 % od bruto dohotka, maksimalno NOK 40.000
- odbitak za putnike, relevantan samo za neke EU/EEA građane, a uključuje troškove smještaja u Norveškoj i po dnevnicu odbitak za hranu.

Porezni odbitak za dijete u Norveškoj

Roditelji djece mlađe od 12 godina imaju pravo na porezni odbitak. To je redovan porezni odbitak od prihoda za troškove brige oko djeteta. To je namjenska porezna olakšica u vezi s predškolskim odgojem djece i, u pravilu, roditelji moraju dokazati da su u tu svrhu platili određeni iznos pa im porezna olakšica kompenzira troškove. Obično je olakšica viša ako roditelji dokumentiraju svoje izdatke za tu svrhu.

Maksimalna naknada je 25.000 NOK (3.198 EUR) za jedno dijete i 15.000 NOK (1.894 EUR) ekstra za svako sljedeće dijete. Za bračne parove i za parove u izvanbračnoj zajednici koji imaju zajedničku djecu, ovo je zajednička granica, a odbitak se dijeli jednako između dvaju supružnika ili izvanbračnih partnera, osim ako nije drugačije dogovoreno od strane roditelja.

4.3. USPOREDBA OBITELJSKE POLITIKE U NORVEŠKOJ I ODABRANIM OECD-e ZEMLJAMA

Početak europske socijalne politike bilježimo u XVIII. st., tj. u vrijeme kada je nastala i prvi put primijenjena ideja o državnoj intervenciji u područje skrbi, odgoja i obrazovanja djece⁶¹, premda je tadašnji interes države za djecu bio ponajprije ekonomskoga i vojnog karaktera. Tada se djeca počinju tretirati kao posebno vrijedno opće dobro. Krajem XIX. i početkom XX. stoljeća u središtu je pažnje socijalna sigurnost starih ljudi koji su najviše bili izloženi riziku siromaštva i pojavljuju se prvi zakoni o mirovinskom osiguranju. Međutim, mirovinsko osiguranje se s vremenom izdvojilo u poseban sustav socijalne sigurnosti.

Glavni oblik intervencije države od samih početaka bila je financijska pomoć obitelji, odnosno obiteljski i dječji doplatci. Ideja o materijalnoj pomoći obiteljima s više djece pojavila se potkraj XIX. stoljeća u socijalnom katolicizmu.⁶² U to vrijeme radničke obitelji nisu mogle preživjeti od jedne plaće pa je obiteljski dodatak za njih postao egzistencijalna potreba.

U Francuskoj su nakon Prvog svjetskog rata, u kojem se zemlja dramatično suočila s demografski nadmoćnijom Njemačkom, prevladale pronatalitetne tendencije u obiteljskoj politici. Godine 1932. usvojen je *Zakon o obiteljskim dodacima*, a 1939. godine i *Obiteljski zakonik* kojim je definirana obuhvatna obiteljska politika. Nakon Drugog svjetskog rata Francuska je osnažila svoju pronatalitetnu obiteljsku politiku.

I druge europske zemlje, kao što su Austrija, Belgija, Njemačka, Luksemburg, također razvijaju mjere obiteljske politike. U vrijeme nacizma njemačka je obiteljska, odnosno populacijska politika poprimila izrazito rasistička obilježja, jer su izdašne državne potpore davane samo arijevskim obiteljima.

⁶¹ Puljiz, V.; Bežovan, G.; Šućur, Z.; Zrinščak, S.: *Socijalna politika: povijest, sustavi, pojmovnik*. Sveučilišna tiskara d.o.o., Zagreb 2011.

⁶² Ibidem (2011:320).

Švedska ima dugu liberalnu tradiciju obiteljske politike. Smatralo se da društvo, kao i obitelj, treba krasiti jednakost, obzirnost, suradnja i pomoć pa se zagovaralo povećanje nataliteta za 25 % i podrška države obiteljima srednje veličine. Radi postizanja ciljeva predlaže se široka državna intervencija u obiteljsku sferu, pri čemu, veća obitelj treba dobiti ekonomsku pomoć i pomoć za stanovanje, a to se čini subvencijama i dječjim doplatcima. U središte pozornosti obiteljske politike stavlja se djecu koja se smatraju najvrjednijim kapitalom koji treba čuvati i razvijati, ali se isto tako brani pravo žene na zapošljavanje izvan kuće. Od šezdesetih godina prošlog stoljeća Švedska bilježi pad fertiliteta, kao i druge europske zemlje, pa je država na to reagirala mjerama stimuliranja nataliteta i podizanja kvalitete obiteljskog života. Napušta se koncept dvostruke uloge žene kao kućanice i zaposlenice te se prihvaća da žena ima ravnopravan status u obitelji “dvaju hranitelja”.

Primjerena porezna politika zasniva se na dva načela: to su načela vertikalne i horizontalne jednakosti.

Načelo vertikalne jednakosti uzima u obzir platnu sposobnost pojedinca i oporezuje više dohotke po višoj stopi, što znači da je porezni sustav progresivan. Platna je sposobnost vrlo neodređen pojam, ali se smatra da se povećava s povećanjem dohotka i smanjuje s povećanjem broja članova obitelji.

Načelo horizontalne jednakosti na drugoj strani zahtijeva takav sustav oporezivanja dohodaka koji će rezultirati jednakom distribucijom pojedinaca, odnosno njihovih obitelji, glede razine blagostanja prije i poslije oporezivanja. S tim se ciljem porezne olakšice priznaju za uzdržavane članove obitelji.

Nasuprot progresivnom oporezivanju viših dohodaka utjecaj je poreznih olakšica regresivan glede vertikalne jednakosti i upravo zbog progresivnih poreznih stopa imaju veću korist osobe, odnosno obitelji s višim dohodcima. Oni s niskim dohodcima ne mogu uvijek iskoristiti cijelu poreznu olakšicu i, ako je i iskoriste, radi se o malenoj uštedi. To je bio glavni argument za to da dječji doplatci djelomično ili u potpunosti zamijene porezne olakšice na račun uzdržavane djece. Preraspodjela dohotka u korist obitelji s djecom, što je država vrši kroz porezni sustav, najčešće je ograničena na manje iznose. Osim paušalnih olakšica za uzdržavane članove obitelji neke države priznaju i neke namjenske olakšice, npr. u svezi s obrazovanjem, predškolskim odgojem, kupnjom i održavanjem stana itd..

Neke vrste dohotka kao što su dječji doplatci, stipendije i sl., u pravilu se ne oporezuju, a samohranim se roditeljima i obiteljima s hendikepiranom djecom priznaju i dodatne porezne olakšice.

Za razliku od dječjih doplata, koji su obično viši za svako iduće dijete, porezne olakšice uglavnom su jednake za svu djecu. U nekim državama visina olakšice ovisi o dobi djeteta, jer se uzimaju u obzir viši troškovi uzdržavanja starijeg djeteta.

Porezne se politike europskih država razlikuju. Niti unutar Europske unije ne postoje dvije države s potpuno jednakim sustavom poreznih olakšica na račun troškova djece. Porezne olakšice mogu se priznavati na dva načina: tako da se smanji porezna osnovica ili tako da se smanji porez.

U Europi postoji skupina zemalja, kao što su Portugal, Španjolska, Italija i Grčka, koje sve donedavno nisu razvile sustavnu obiteljsku politiku i u njima se obitelj tretira kao privatnu sferu u koju država ne treba zadirati. Zahvaljujući integracijskim kretanjima unutar Europske unije, na djelu je približavanje europskih obiteljskih politika i njihovo napredovanje u zemljama koje su ih donedavno zanemarivale.⁶³

Iz ovih nekoliko primjera vidljivo je da se zaista obiteljska politika razvijala neovisno jedna o drugoj i u različitim smjerovima, ovisno o potrebama, kulturnim tradicijama, ciljevima, financijskim mogućnostima, a i zbog različitog poimanja obitelji i uzdržanih obiteljskih članova.

Tablica br. 3: Stopa zaposlenosti žena u % ženske populacije u dobi od 15 do 64 godina u odabranim zemljama od 2012. do 2015.

GODINA / ZEMLJA	2012. u %	2013. u %	2014. u %	2015. u %
DANSKA	72,00	71,70	71,80	72,60
FINSKA	68,60	68,30	68,80	68,70
FRANCUSKA	61,40	62,00	62,10	62,50
NJEMAČKA	69,60	70,50	71,40	72,10
ISLAND	78,20	79,10	80,60	82,90
ITALIJA	46,70	46,10	46,40	46,90
NORVEŠKA	74,60	75,00	74,80	74,60
ŠVEDSKA	75,00	75,90	76,80	77,70
POLJSKA	53,10	53,40	55,20	56,70
UJEDINJENO KRALJEVSTVO	66,50	67,00	68,40	69,20

Izvor: Vlastita izrada prema podacima: <https://data.oecd.org/migration/native-born-employment.htm> (poristupljeno 15. 6. 2017.)

⁶³ Ibidem (2011:323).

Iz tablice br. 3 vidi se da je udio zaposlenosti žena u 2015. godini najviši na Islandu – 82,90 %, a najniži 2015. u Italiji – 46,90 %, a taj se trend bilježi još od 2012. godine kada je na Islandu udio zaposlenih žena bio 78,20 %, a u Italiji 46,70 %.

Zajedno sa smrtnošću i migracijom, plodnost je element rasta stanovništva, što odražava i uzroke i učinke gospodarskih i društvenih zbivanja. Razlozi dramatičnog pada stope nataliteta tijekom proteklih desetljeća uključuju odgodu formiranja obitelji i djece te smanjenje željenih veličina obitelji. Taj se pokazatelj mjeri po broju djece po ženi.⁶⁴ Bez migracije, ukupna stopa plodnosti u bilo kojoj zemlji morala bi biti oko 2,1 kako bi se spriječilo dugoročno opadanje stanovništva.

Tablica br. 4: Ukupna stopa fertiliteta u odabranim zemljama, od 2007. do 2015.

GEO/TIME	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Danska	1,84	1,89	1,84	1,87	1,75	1,73	1,67	1,69	1,71
Njemačka	1,37	1,38	1,36	1,39	1,39	1,41	1,42	1,47	1,50
Francuska	1,98	2,01	2,00	2,03	2,01	2,01	1,99	2,01	1,96
Hrvatska	1,48	1,55	1,58	1,55	1,48	1,51	1,46	1,46	1,40
Italija	1,40	1,45	1,45	1,46	1,44	1,43	1,39	1,37	1,35
Poljska	1,31	1,39	1,40	1,41	1,33	1,33	1,29	1,32	1,32
Finska	1,83	1,85	1,86	1,87	1,83	1,80	1,75	1,71	1,65
Švedska	1,88	1,91	1,94	1,98	1,90	1,91	1,89	1,88	1,85
Ujedinjeno Kraljevstvo	1,86	1,91	1,89	1,92	1,91	1,92	1,83	1,81	1,80
Island	2,09	2,15	2,23	2,20	2,02	2,04	1,93	1,93	1,80
Norveška	1,90	1,96	1,98	1,95	1,88	1,85	1,78	1,75	1,72

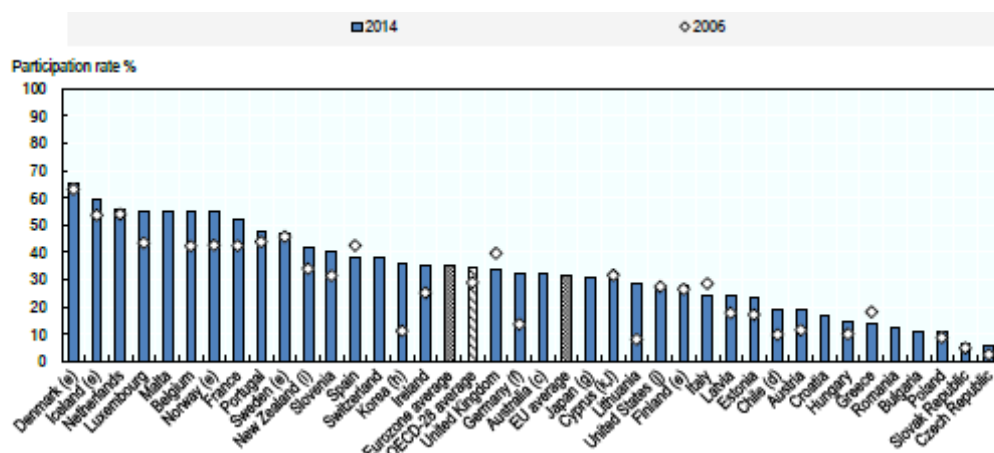
Izvor: Vlastita izrada prema:

<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdde220&plugin=1>
(pristupljeno 15. 6. 2017.)

Iz tablice br. 4 vidljivo je da je ukupna stopa fertiliteta od 2007. godine u svim zemljama ispod te razine osim Islanda gdje je stopa bila 2,09 sve do 2013. godine kada je počela opadati. Iz tablice je vidljivo da je u svim nordijskim zemljama stopa fertiliteta pala što se vezuje činjenicom da se mladi moraju obrazovati u skladu s poslovnim mjestima i traženju posla. Hrvatska je po ukupnoj stopi fertiliteta u nižim granicama koja je 2015. godine iznosila 1,40. Poljska (1,32) i Italija (1,35) su 2015. godine u nižem rangu od Hrvatske.

⁶⁴ <https://data.oecd.org/pop/fertility-rates.htm> (pristupljeno 15. 6. 2017.).

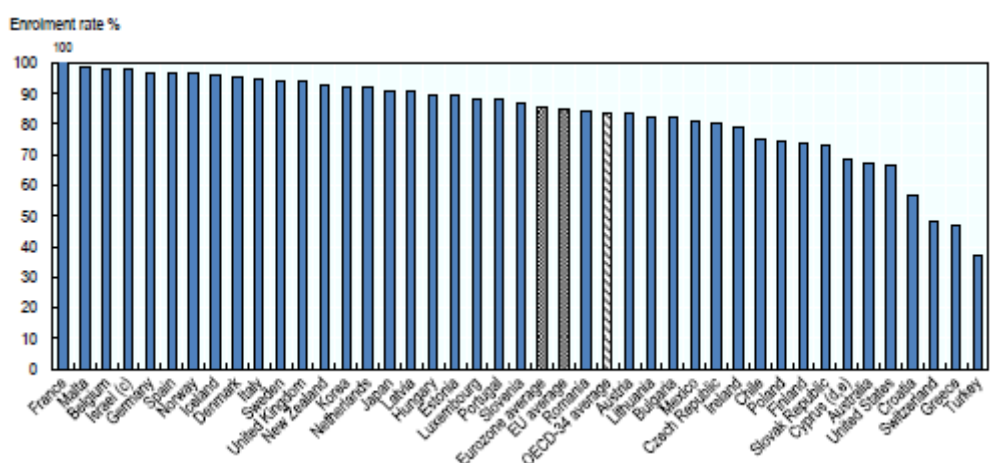
Grafikon br. 2: Prosječna stopa upisa djece u dobi od nula do dvije godine starosti u formalnoj skrbi o djeci i predškolskim ustanovama u 2006. i 2014. godini

Izvor: OECD, https://www.oecd.org/els/soc/PF3_2_Enrolment_childcare_preschool.pdf (pristupljeno 15. 6. 2017.)

Iz grafikona br. 2 vidljivo je da je prosječna stopa upisane djece do tri godine u predškolskim ustanovama u 2006. i 2014. godini najviša u Danskoj, a najniža u Republici Češkoj. Također su prikazane promjene u stopama po zemljama u razdoblju između 2006. i 2014. godine. Većina zemalja bilježi porast upisane djece u predškolske ustanove za djecu od 0 do 2 godine starosti, osim Španjolske, Ujedinjenog Kraljevstva, Italije i Grčke.

Grafikon br. 3: Prosječna stopa upisa djece u dobi od tri do pet godina starosti u predškolske programe obrazovanja (2014.)

Izvor: OECD https://www.oecd.org/els/soc/PF3_2_Enrolment_childcare_preschool.pdf (pristupljeno 15. 6. 2017.)

Iz grafikona br. 3 vidi se značajan porast upisane djece u predškolske ustanove u svim zemljama. Najviše je djece upisano u Francuskoj, čak 100 %, a najmanje u Turskoj 40 %.

Tablica br. 5: Prosječna stopa upisa djece u predškolske programe obrazovanja (2014.) u %

ZEMLJA	0 – 2 godina	3 – 5 godina
Francuska	55,0	100,00
Italija	30,0	95,0
Island	59,0	96,0
Norveška	55,0	98,0
Njemačka	38,0	98,0
Ujedinjeno Kraljevstvo	40,0	95,0
Danska	67,0	94,0
Švedska	50,0	94,0
Finska	25,0	75,0
Poljska	12,0	76,0

Izvor: Vlastita izrada prema grafikonima br. 2 i 3, OECD

https://www.oecd.org/els/soc/PF3_2_Enrolment_childcare_preschool.pdf (pristupljeno 15. 6. 2017.)

Iz tablice br. 5 vidljivo je da je najviša prosječna stopa upisane djece od 0 do 2 godine u 2014. godini bila u Danskoj 67 %, a u dobi od 3 do 5 godina najviša prosječna stopa je u Francuskoj 100 %. Također se može primijetiti iz ova dva grafikona i tablice da je daleko veća stopa upisane djece u dobi od tri do pet godina u predškolske programe obrazovanja, nego djece u dobi od jedne do tri godine. Razlog tomu, između ostalog, može biti da prevladava mišljenje da je i za majku i za dijete bolje da ostanu kod kuće do treće godine djeteta ako su u mogućnosti to ostvariti.

Promoviranje politike kojom se povećava vrijeme koje roditelji provode s djecom u prvoj godini nakon rođenja može imati utjecaj na djetetove sposobnosti kasnije u životu.⁶⁵

⁶⁵ <http://ftp.iza.org/dp5362.pdf> (pristupljeno 15. 6. 2017.).

Tablica br. 6: Upisne stope djece ispod 6 godina u vrtiće za 2014. godinu u odabranim zemljama

Razdoblje		2014.					
Godine		3 godine			4 godine		
Stupanj obrazovanja		Obrazovan je u ranom djetinjstvu (ISCED2011 level 0)	Osnovno obrazovanje (ISCED2011 level 1)	Obrazovanje u ranom djetinjstvu (ISCED2011 level 0)	Osnovno obrazovanje (ISCED2011 level 1)		
Zemlja							
Francuska		99,6	0	100,5	0		
Danska		96,3	0	97,5	0		
Norveška		95,3	0	97	0		
Njemačka		93,8	0	97,9	0		
Švedska		93,2	0	94,6	0		
Ujedinjeno Kraljevstvo		83,7	0	95,5	3,2		
Finska		68,2	0	73,9	0		
Poljska		57,5	0	70,7	0		
Island	(M)	..	(M)	.	(M)	..	(M)

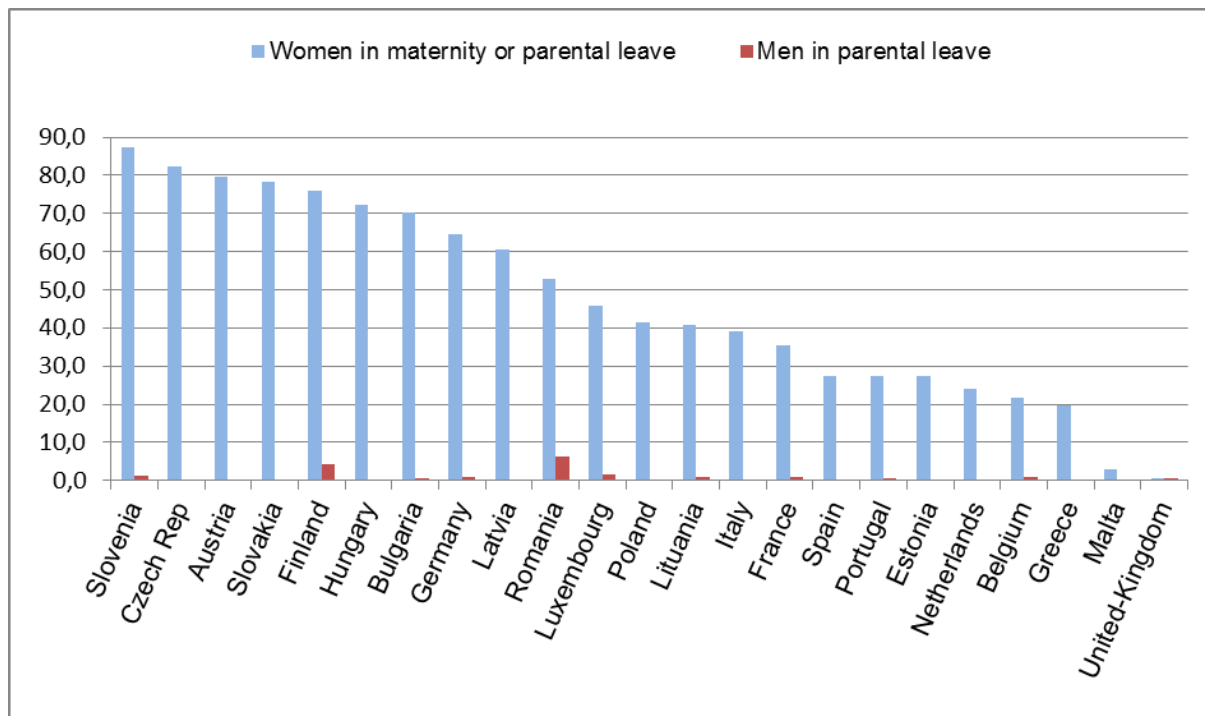
Izvor: Data extracted on 27 Jun 2017 10:41 UTC; <http://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=EAGENRLRATEAGE#> (GMT) from OECD.Stat (pristupljeno 27. 6. 2017.)

Legenda:

M – Nema podataka

Iz tablice br. 6 također je vidljivo da u odabranim zemljama vrlo visok postotak djece pohađa vrtiće u dobi od navršene tri godine, osim u Poljskoj gdje je taj postotak najniži 57,5 %. Međutim s navršene četiri godine broj upisane djece u predškolske ustanove se znatno povećava u svim odabranim zemljama.

Grafikon br. 4: Omjer žena i muškaraca na roditeljskom dopustu s djetetom do jedne godine u 2013. godini

Izvor: OECD

[http://www.oecd.org/gender/searchresults/?q=https %3A %2F %2Fwww.oecd.org %2Fedu %2Fschool %2F44975811.xls](http://www.oecd.org/gender/searchresults/?q=https%3A%2F%2Fwww.oecd.org%2Fedu%2Fschool%2F44975811.xls) (pristupljeno 27. 6. 2017.)

Iz grafikona br. 4 vidi se da su pretežno žene na roditeljskom dopustu. Očevi uzimaju roditeljski dopust u Sloveniji, Finskoj, Bugarskoj, Njemačkoj, Rumunjskoj, Luksemburgu, Litvi, Francuskoj, Portugalu, Belgiji i Ujedinjenom Kraljevstvu. Najveći postotak očeva koji se koriste roditeljskim dopustom je u Rumunjskoj.

Tablica br. 7: Tablični prikaz žena i muškaraca na roditeljskom dopustu u 2013. godini u %

	Žene na roditeljskom dopustu u %	Muškarci na očinskom dopustu u %
Slovenija	87,2	1,4
Češka	82,3	0,0
Austrija	79,6	0,3
Slovačka	78,2	0,2
Finska	75,9	4,2
Mađarska	72,1	0,0
Bugarska	70,1	0,5
Njemačka	64,7	0,8
Latvija	60,6	0,0
Rumunjska	53,0	6,2
Luksemburg	45,8	1,7
Poljska	41,4	0,1
Litva	40,7	1,0
Italija	39,0	0,2
Francuska	35,5	1,1
Španjolska	27,5	0,1
Portugal	27,3	0,7
Estonija	27,2	0,0
Cipar	27,0	0,0
Nizozemska	24,0	0,0
Belgija	21,7	1,1
Grčka	19,6	0,0
Malta	2,9	0,0
Ujedinjeno Kraljevstvo	0,6	0,7

Izvor: OECD [http://www.oecd.org/gender/searchresults/?q=https %3A %2F %2Fwww.oecd.org %2Fedu %2Fschool %2F44975811.xls](http://www.oecd.org/gender/searchresults/?q=https%3A%2F%2Fwww.oecd.org%2Fedu%2Fschool%2F44975811.xls) (pristupljeno 27. 6. 2017.)

Grafikon br. 4 i tablični prikaz br. 7 pokazuju omjer žena i muškaraca na roditeljskom dopustu s djetetom do 1 godine. Jasno se vidi da se očevi mnogo manje koriste

roditeljskim dopustom od majki. Vidljivo je da je i dalje visok udio žena na roditeljskom dopustu bez obzira što je u većini zemalja uveden i očinski dopust. Očevi najviše koriste očinski dopust u Rumunjskoj 6,2 % i Finskoj 4,2 %. Nadalje, majke u zemljama u kojima politika olakšava dugotrajnije razdoblje dopusta (Austrija, Češka, Mađarska, Finska, Slovenija i Slovačka) najvjerojatnije će biti na dopustu tijekom prve godine.

5. OBITELJSKA POLITIKA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Obiteljsku politiku tretiramo kao dio socijalne politike, mada se ona ponekad izdvaja kao posebna politika. Ona je javna politika jer je država ta koja je odgovorna za provođenje obiteljske politike, kao što je odgovorna i za provođenje svih drugih politika kao što su ekonomska, porezna, stambena, itd. Zato se ona definira kao javna politika kojom se djeluje na obiteljske resurse radi poboljšanja položaja, pogotovo ugroženih obitelji.

Nekoliko je mogućih ciljeva obiteljske politike. Tako ona može biti usredotočena na prevladavanje dječjeg siromaštva čemu služi definiranje zajamčenoga minimalnog dohotka s obzirom na broj djece i veličinu obitelji. Također, jedan od ciljeva može biti i jednakost muškaraca i žena na tržištu rada i u obitelji, a to se postiže porođnim i roditeljskim dopustima, razvijenim obiteljskim servisima, stabilnom zaposlenošću i fleksibilnošću, primjerenom socijalnom zaštitom poglavito majki i djece.

Mjere obiteljske politike raznovrsne su i variraju od jedne do druge zemlje. Tu spadaju:

- troškovi za djecu
- dječji doplatci i porezne olakšice
- porođni i roditeljski dopusti
- usluge djeci i obitelji.

Obiteljska i populacijska politika međusobno su usko povezane i velikim se dijelom podudaraju. Navedene najznačajnije mjere obiteljske politike istovremeno su i mjere populacijske politike.

5. 1. OBITELJSKA POLITIKA KROZ POVIJEST

U srednjem vijeku nije bilo sustavne državne brige o djeci i obitelji, već se time bavila Crkva, ali njezina skrb se ograničavala na marginalne, od društva odbačene, skupine. U nekim gradovima bilo je tzv. gradskih nahodišta gdje bi djeca ostajala do svoje šeste godine, a potom su davana na usvajanje imućnijim gradskim obiteljima.

U XIX. stoljeću djelovale su mnoge dobrotvorne udruge koje su osnovale žene iz bogataških, mahom plemićkih obitelji.⁶⁶

Za vrijeme Prvog svjetskog rata i neposredno nakon njega, pojavile su se značajne humanitarne udruge. Godine 1922. usvojen je *Zakon o zaštiti djece i omladine* temeljem kojega su osnivane banske i mjesne ustanove socijalne djelatnosti, a najčešće se radilo o ustanovama za nezbrinutu djecu kojih je najviše bilo u Hrvatskoj.⁶⁷

Godine 1935. bilo je devet dječjih skloništa u nadležnosti Socijalnog odsjeka zagrebačke gradske uprave. U dječja skloništa dolazila su djeca iz siromašnih obitelji s oba zaposlena roditelja ili iz obitelji kojima je majka bila ozbiljno bolesna. Uglavnom su to bila djeca od četiri godine do četvrtog razreda osnovne škole, koja su dolazila na dnevni boravak, a zaposlenice su bile učiteljice koje su obavljale funkciju socijalnih radnica, jer su, između ostalog, odlazile i u posjete obiteljima štíćenika kako bi procijenile situaciju ugroženih obitelji te potrebu za socijalnom intervencijom.

Većina je socijalnih režima oblikovanih nakon Drugog svjetskog rata počivala na pretpostavci stabilne i pune zaposlenosti, stabilne obitelji i pozitivnih demografskih kretanja, pa tako ni Hrvatska nije bila iznimka. Obiteljske politike socijalističkih zemalja u određenom su smislu bile slične nordijskim obiteljskim politikama dvaju hranitelja. U prilog tome govore podatci o većem udjelu ženske radne snage u ukupnoj radnoj snazi, rasprostranjenost javnih servisa za djecu koji su olakšavali usklađivanje obiteljskih i poslovnih obveza. Međutim, bila je jedna bitna razlika između socijalističkih zemalja i nordijskih zemalja. Tradicionalna podjela rada u kućanstvima nije se bitno promijenila, nije bilo civilnog društva niti ženskih pokreta za razliku od nordijskih zemalja.

Hrvatska je u socijalističkom razdoblju imala vrlo mali udjel predškolske djece obuhvaćene javnim servisima, što je također utjecaj održavanja tradicionalnih obiteljskih veza. Zaposlene majke su bile pod velikim teretom obiteljskih i poslovnih obveza, a državne mjere to nisu olakšavale. Također, one koje su bile zaposlene u društvenom sektoru bile su lišene osnovnih socijalnih i obiteljskih prava, kao što je pravo na porodni dopust ili pravo na dječji doplatak.

U Hrvatskoj se pravo na plaćeni porodni dopust zaposlenih majki uvodi u srpnju 1946. godine i to u trajanju od ukupno šest tjedana prije i poslije rođenja djeteta. Trajanje porodnog dopusta

⁶⁶ Puljiz, V.; Bežovan, G.; Matković, T.; Šućur, Z.; Zrinščak, S. (2008:280).

⁶⁷ Ibidem (2008:282).

postupno je povećavano tako da je 1949. godine iznosilo 90 dana, a između ostalog, priznavana su i druga prava trudnica i dojilja, od 1957. godine trajao je 105 dana, od 1973. 180 dana, a od 1978. godine priznaje se pravo na šest mjeseci obveznog i šest mjeseci dodatnog porodnog dopusta. Iako su prava na plaćeni porodni dopust temeljem statusa zaposlenosti, vrlo izdašna, postojao je problem u tome što nije bilo prava da se mogu fleksibilno koristiti, ovisno o potrebama obitelji i zahtjevima rada.

Dječji doplatci su nakon Drugog svjetskog rata bili važan instrument provođenja obiteljske politike. Oni su uvedeni 1945. godine, a financirali su se iz doprinosa koje su uplaćivali poslodavci, zajedno s doprinosima za socijalno osiguranje. Od 1951. godine uvodi se imovinski cenzus, a kriteriji i visina cenzusa često su se mijenjali. Takva politika pokazuje da dječji doplatak nije imao konzistentnu demografsko-populacijsku funkciju, stoga se može zaključiti da je dječji doplatak imao izraženu socijalnu funkciju poboljšanja standarda radničkih obitelji te promicanja zapošljavanja u državnom sektoru. Godina 1952. i 1953. udio sredstava za dječji doplatak dosegao je 4,6 % BDP-a, premda taj podatak više govori o tadašnjem niskom nacionalnom dohotku te relativno velikom broju djece, negoli o velikom iznosu dječjeg doplatka.⁶⁸ Ipak, 1954. godine, dječji doplatak činio je 25 % proračuna radničke obitelji, a 1971. godine samo 4 %. Od 1968. značajno se smanjuju ukupna sredstva za dječji doplatak kao i broj djece koja ih primaju, što ukazuje da se vrlo brzo izgubila važna socijalno- obiteljska funkcija dječjeg doplatka.

Nakon Drugog svjetskog rata prvi jugoslavenski Ustav ističe potrebu osnivanja rodilišta, dječjih domova, jaslica i vrtića. Uz sve masovnije zapošljavanje žena te migracijske procese pokrenute urbanizacijom i industrijalizacijom javlja se sve veća potreba za osnivanjem jaslica i vrtića. Međutim, država zbog nedostatka financijskih sredstava ne uspijeva osnovati i financirati potreban broj jaslica i vrtića i ne uspijeva poduprijeti model obitelji s dva hranitelja. Zaposleni su se roditelji u velikoj mjeri morali oslanjati na neformalne oblike čuvanja djece, najviše na pomoć uže i šire obitelji, a to je i doprinijelo očuvanju tradicionalnih obiteljskih veza i običaja.

Obiteljska politika Hrvatske nakon 1990. godine prolazi kroz četiri politička razdoblja.⁶⁹

Prvo je razdoblje od 1990. do 1994. u znaku osamostaljenja Hrvatske, Domovinskog rata, pa je obiteljska politika obilježena tim događajima. U odredbama Ustava iz 1990. godine velika se pažnja posvećuje zaštiti obitelji, a osnovne mjere obiteljske politike naslijeđene su iz

⁶⁸ Ibidem (2008:285).

⁶⁹ Ibidem (2008:306).

socijalističkog razdoblja. Uvedene su socijalne iskaznice za najugroženije građane na osnovu kojih su mogli ostvariti različite oblike pomoći, od plaćanja troškova stanovanja, pomoći u obuci, odjeći, hrani, besplatnim udžbenicima.

Drugo razdoblje započinje 1995. i traje do 2000. godine, a obilježeno je pokušajem formuliranja nove obiteljske politike. Osnovni je cilj bio pokrenuti negativne demografske trendove, no to se pokazalo teško provedivim. Treba naglasiti da je u ovom razdoblju usvojeno nekoliko dokumenata kao što su *Zakon o radu* iz 1995. godine, *Nacionalni program demografskog razvitka* iz 1996. godine, *Obiteljski zakon* iz 1999. godine, te *Zakon o dječjim doplatcima* iz 1999. godine.

Treće razdoblje započinje 2000. godine. To je razdoblje obilježeno intenzivnom provedbom prethodno definiranih socijalnih reformi, kao što su mirovinska i zdravstvena reforma koje će u velikoj mjeri utjecati na sva područja socijalne politike. S druge strane, zbog vrlo nepovoljne ekonomske situacije, Vlada poseže za nizom restrikcija, između ostalog i u području obiteljske politike. Te restrikcije nisu imale opravdanja, jer su troškovi obiteljske politike relativno jeftin socijalni sustav. Visina dječjih doplata se u pravilu precjenjuju i nisu trebale biti učinjene restrikcije u tom dijelu socijalnih troškova. Istodobno se odvijao proces formuliranja nove obiteljske politike, sadržan u dokumentu *Nacionalna obiteljska politika* koji je usvojen u siječnju 2003. godine. Među zadanostima obiteljske politike posebno se ističe da je obiteljska politika samo jedna od komponenti koja utječe na demografska kretanja, ističe se važnost razvoja različitih usluga, kao najbolje potpore zaposlenim roditeljima. Prijedlozi mjera obiteljske politike sustavno su razrađeni u sljedećim područjima djelovanja: demografska kretanja, tržište rada, usluge namijenjene obitelji, afirmacija uspješnog roditeljstva, zdravstvena zaštita roditelja, dojenčadi i mlade djece, obiteljske povlastice, obiteljsko pravna zaštita obitelji i djece. U ovom razdoblju također je definirana i politika rodne ravnopravnosti te je donesen i *Zakon o istospolnim zajednicama*.

Promjena vlasti krajem 2003. godine označila je novo razdoblje u razvoju hrvatske obiteljske politike; osnovano je Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. U 2006. godini usvojen je dokument nazvan *Nacionalna populacijska politika*. Četvrto, najopsežnije i najvažnije poglavlje toga dokumenta, podijeljeno je u sedam tematskih cjelina naslovljenih: *Održivi gospodarski razvoj, temeljne i razvojne pretpostavke, Sustav obiteljskih potpora, Porezne olakšice, Usklađivanje obiteljskog i poslovnog života, Skrb o djeci, Zdravstvena zaštita majke i djeteta* te *Senzibilizacija i informiranje*.

Četiri su temeljna cilja:

- povećanje nataliteta
- postizanje optimalnoga migracijskog obrasca
- poticanje povratka hrvatskoga iseljeničtva te
- poticanje uravnoteženijeg razmještaja stanovništva i to pretežito migracijom radne snage.⁷⁰

Dosizanje tih ciljeva mora počivati na načelu poštivanja temeljnih ljudskih prava, dragovoljnosti, slobodnom i odgovornom roditeljstvu te ravnopravnosti spolova, ali i na načelu pozitivnog ozračja prema obitelji, braku i djeci.

Od 2006. godine nije se donijela nova obiteljska politika kao zasebna politika. Aspekti obitelji spominju se u *Strateškim planovima* Ministarstva socijalne politike i mladih, no ne kao zasebna cjelina koja bi se direktno usmjerila na obiteljske probleme.

S Vladom, nakon parlamentarnih izbora 4. prosinca 2011., dolazi do ponovnih promjena. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti se razdvaja na Ministarstvo branitelja i Ministarstvo socijalne politike i mladih. Ovime je još naglašeni važnost obitelji i određene promjene su se počele događati u socijalnoj politici.

Prvo *Nacionalno socijalno izvješće* (dalje: Izvješće) koje je Republika Hrvatska izradila kao država članica Europske unije bilo je 2014. godine.⁷¹ *Izvješće* je pripremio Ministarstvo socijalne politike i mladih u suradnji s Ministarstvom rada i mirovinskoga sustava, Ministarstvom zdravlja, Ministarstvom znanosti, obrazovanja i sporta i Ministarstvom financija. Podatci, odnosno statističke informacije o socijalnoj zaštiti navedenih Ministarstava rezultat su suradnje tijela državne uprave, odnosno službenih ustanova i agencija (nadležnih za financije, zdravlje, socijalnu politiku i mlade, za mirovinsko osiguranje, Državnog zavoda za statistiku i dr.). U Izvješću su prikazane reforme s raspoloživim podacima na području socijalne zaštite koje su usvojene u sklopu modela otvorene koordinacije uključujući zdravstvenu skrb, mirovinski sustav, siromaštvo/socijalnu isključenost i dugotrajnu skrb, za razdoblje od 1. srpnja 2013. do 30. lipnja 2014. godine. Također, korišteni su podatci koji su sadržani u *Programu konvergencije Republike Hrvatske* za razdoblje od 2014. do 2017. godine, u *Nacionalnom programu reformi* kao i podatci iz strateških dokumenata Republike Hrvatske.

⁷⁰ http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_12_132_2957.html (pristupljeno 25. 6. 2017.).

⁷¹ http://www.mspm.hr/UserDocsImages/avuga/Medunarodna_suradnja_i_EU/NACIONALNO%20SOCIJALNO%20IZVJE%20C5%A0%C4%86E_2015.pdf (pristupljeno 25. 6. 2017.).

Budući da je razina socijalne zaštite usko povezana s razvojem i gospodarskim rastom, te nije moguće povećati razinu socijalnih prava i naknada, informatizacijom i umrežavanjem sustava socijalne skrbi te uspostavom jedinstvenoga registra svih korisnika socijalnih naknada, uveden je novi, transparentniji sustav kriterija za dodjelu socijalnih prava i naknada. Uz navedeno, kvaliteta života najranjivijih skupina društva nastoji se postići deinstitutionalizacijom sustava i partnerstvom državnoga sustava i udruga civilnoga društva u provedbi učinkovitijih mjera u skrbi za ranjive skupine, primjerice za osobe s invaliditetom. Vežano uz navedeno, Vlada Republike Hrvatske donijela je nekoliko strateških dokumenata koji sadrže opće i posebne ciljeve postavljene kao smjernice za kreiranje javnih politika usmjerenih na socioekonomsko uključivanje pojedinih ranjivih skupina.⁷² Pritom je poseban naglasak stavljen na financiranje iz svih raspoloživih izvora, načine praćenja i vrednovanja provedenih aktivnosti, uključujući prikupljanje podataka te mehanizme uključenosti lokalne i područne samouprave i civilnoga društva. Primjer takvog pristupa je donošenje *Strategije borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti Republike Hrvatske (2014. – 2020.)*. To je temeljni dokument koji će omogućiti sustavan i zajednički pristup svih relevantnih dionika u rješavanju problema siromaštva i socijalne isključenosti, uz osiguravanje minimalnog standarda najugroženijem dijelu društva te sprječavanje novih pojava siromaštva i socijalne isključenosti. Navedeni ciljevi sukladni su ciljevima Europske strategije za pametan, održiv i uključiv rast – Europa 2020.⁷³

Strateške programske aktivnosti usmjerit će se na tri prioriteta i glavne ciljeve:

1. Osiguravanje uvjeta za uspješnu borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti te smanjenje nejednakosti u društvu
2. Osiguravanje uvjeta za sprječavanje nastanka novih kategorija siromašnih, kao i smanjenja broja siromašnih i socijalno isključenih osoba
3. Uspostavljanje koordiniranog sustava potpore skupinama u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti, te sustava praćenja i evaluacije.⁷⁴

Radi usklađenja domaćeg zakonodavstva s propisima Europske unije izmijenjen je Zakon o roditeljskim i roditeljskim potporama koji je stupio na snagu 1. srpnja 2013. godine. Jedna od važnijih aktivnosti s ciljem ravnopravnije podjele plaćenoga i neplaćenog rada među ženama i muškarcima je omogućiti muškarcima bolju ravnotežu između poslovnoga i obiteljskog života.

⁷² http://www.mspm.hr/UserDocsImages/avuga/Medunarodna_suradnja_i_EU/NACIONALNO%20SOCIJALNO%20IZVJE%20C5%A0%20C4%86E_2015.pdf (pristupljeno 25. 6. 2017.).

⁷³ Ibidem (pristupljeno 25. 6. 2017.).

⁷⁴ Ibidem (pristupljeno 25. 6. 2017.).

Zato je bila jedna od značajnijih novosti ravnopravnija podjela roditeljskog dopusta između oba roditelja, odnosno produžavanje minimalnog trajanja roditeljskog dopusta s tri na četiri mjeseca za svakog od zaposlenih i samozaposlenih roditelja te nemogućnost prijenosa dva od četiri mjeseca roditeljskog dopusta na drugog roditelja, najčešće na majku djeteta. Navedeno je poticaj mnogim očevima da, sukladno svojim radnim obvezama, posvete jedan dio vremena i obitelji. S obzirom na to da je dosadašnja praksa u primjeni Zakona pokazala da su, u pravilu, očevi prenosili pravo svoga roditeljskog dopusta na majku djeteta, ovom se mjerom želi potaknuti očeve na što aktivnije uključivanje u podizanje i odgoj djeteta od najranije dobi. Također su propisane i socijalne usluge koje obuhvaćaju aktivnosti, mjere i programe namijenjene sprječavanju, prepoznavanju i rješavanju problema i poteškoća pojedinaca i obitelji te poboljšanju kvalitete njihova života u zajednici koje se organiziraju kao usluge za djecu, mlade, obitelj i odrasle osobe, uz uvažavanje socijalnih veza i okruženja korisnika i obitelji te je donesen novi *Obiteljski zakon*. U situaciji kad su oba roditelja zaposlena, usluge za djecu su ključan element usklađivanja profesionalnoga i obiteljskog života. *Zakon o dadiljama* (NN, broj 37/13) trebao je omogućiti dobivanje odgovarajuće kvalitete usluge brige o djeci, pravnu sigurnost te zakonito obavljanje navedene djelatnosti.

5.1.1. Poboljšanje pristupa ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju

Komisija za obrazovanje EU-a svim je zemljama članicama odredila prioritet posebne skrbi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje u razdoblju od 2014. do 2020. godine i njegovo uređivanje u sklopu obrazovnih politika svih zemalja članica EU-a.⁷⁵

U Republici Hrvatskoj je još od 1997. godine zakonski uređeno pitanje ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja na iznimno kvalitetan način, tako da se u odgojno-obrazovni sustav uključuju djeca od navršениh šest mjeseci do polaska u osnovnu školu. Od pedagoške godine 2014./2015. uvodi se obvezni program predškole u trajanju od 250 sati godišnje za svu djecu u godini dana prije polaska u osnovnu školu, kako za djecu koja su već uključena u programe u dječjim vrtićima, tako i za djecu te dobi koja ne polaze dječje vrtiće. Temelji cjeloživotnog učenja sadržani su u predškolskom odgoju i obrazovanju pa je time i odgovornost Republike Hrvatske tim veća jer se do 2020. godine moraju stvoriti uvjeti za obuhvat 95 % djece rane i predškolske dobi sustavom predškolskog odgoja i obrazovanja. Sadašnja obuhvatnost djece

⁷⁵http://www.mspm.hr/UserDocsImages/avuga/Medunarodna_suradnja_i_EU/NACIONALNO%20SOCIOIJALNO%20IZVJE%C5%A0%C4%86E%202014%20HR.pdf (pristupljeno 25. 6. 2017.).

rane i predškolske dobi je 65 %, a obuhvat djece u godini dana prije polaska u osnovnu školu je 99 %, bez obzira na činjenicu što program predškole nije bio obvezatan. Uređenost sustava ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja je u postojećim dječjim vrtićima i drugim pravnim osobama, koje provode programe predškolskog odgoja, vrlo kvalitetna i ima visoke standarde prema mjeri djeteta. Dostupnost je u svim sredinama manje-više osigurana, ali smještajni kapaciteti su nedostatni za sve one koji bi se željeli uključiti u taj sustav. Pri upisu djece u dječje vrtiće prednost imaju djeca zaposlenih roditelja, a sva djeca imaju pravo na odgoj i obrazovanje od najranije dobi. Socijalna uključenost djece rane i predškolske dobi najbolje se zrcali upravo u ovom najranijem podsustavu odgoja i obrazovanja djece i mladih u RH. Inkluzivni programi djece s teškoćama u razvoju zastupljeni su u većini dječjih vrtića diljem države, kao i programi za darovitu djecu i djecu pripadnike nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj, a kao programi javnih potreba sufinanciraju se iz sredstava državnog proračuna. Budući da se rani i predškolski odgoj i obrazovanje u RH od 1994. godine financira iz proračuna, a kako su općine i gradovi sve siromašniji, oni nisu sami u mogućnosti izgraditi potrebne smještajne kapacitete za veći obuhvat djece i, ako se ne osiguraju pristupi fondovima EU-a, vjerojatno se do 2020. godine ni neće moći ostvariti zadaća obuhvata 95 % djece rane i predškolske dobi. Neke županije imaju izrazito mali obuhvat djece u sustavu ranog i predškolskog odgoja pa je njima posebno potrebna veća potpora u planiranju i osiguravanju sredstava za izgradnju, dogradnju ili adaptaciju postojećih objekata za veći obuhvat predškolske djece.

Posebna je pozornost usmjerena na uključivanje učenika pripadnika nacionalnih manjina, osobito Roma, u obrazovni sustav.

Djeca s teškoćama spadaju u jednu od najrizičnijih skupina po pitanju siromaštva. Zbog toga će se i dalje raditi na osmišljavanju i provedbi mjera kojima će se takvim učenicima omogućiti stjecanje kvalifikacija i općenito uključenost u obrazovni sustav.

Od 2014. godine povećan je doprinos za zdravstveno osiguranje s 13 % na 15 %. U području dugotrajne skrbi, donesena je Strategija socijalne skrbi za starije osobe za razdoblje 2014. – 2016. Strategija predstavlja podlogu za korištenje sredstava Europskih fondova, a služi i kao podloga za razvoj novih oblika skrbi za starije osobe u lokalnoj zajednici. Vlada RH je 2013. također usvojila *Strateški plan razvoja palijativne skrbi u Republici Hrvatskoj* za razdoblje 2014. – 2016.

PROMJENE TIJEKOM 2017. GODINE

Dodatno zabrinjavaju procjene Europske komisije da će omjer hrvatskog stanovništva preko 65 godina starosti u odnosu na radno aktivno stanovništvo dodatno rasti. Svakoga mjeseca za mirovine izdvaja se 3 milijarde kuna.⁷⁶ Bez promjene demografskih trendova i povećane gospodarske aktivnosti, mirovinski sustav u Hrvatskoj nije održiv. Sustav zahtijeva reforme koje neće biti usredotočene samo na kratkoročne učinke, već i na dugoročnu financijsku održivost te dostojanstven život nakon završetka radnog vijeka. Prije svega, raste financijska potpora roditeljima. U proračunu su osigurana sredstva kojima će se u drugoj polovici ove godine povećati iznos roditeljskih naknada. Izmjene se odnose na povećanje maksimalnog iznosa naknade plaće koja se isplaćuje za vrijeme korištenja roditeljskog dopusta za zaposlene roditelje drugih šest mjeseci s dosadašnjih 2.660,80 kuna na 3.991,20 kunu. Drugo povećanje visine novčane naknade za nezaposlene roditelje te zaposlene roditelje koji ne ispunjavaju stavku o propisanom uvjetu staža osiguranja 12 mjeseci neprekidno ili 18 mjeseci s prekidima, s 1.663 kune, na iznos od 2.328 kuna. Odnosi se i na povećanje naknade roditeljima koji se mogu koristiti pravom na roditeljski dopust za rođene blizance, treće i svako sljedeće dijete do treće godine života djeteta, povećanje s 1.663 kune na 2.328 kuna. Povećava se novčana potpora za zaposlene i samozaposlene roditelje koji se koriste dopustom radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju s 2.161 kunu na 2.328 kuna. Zakon će se početi primjenjivati od 1. srpnja 2017. godine.⁷⁷

Provedena je porezna reforma poreznog sustava.

Također, u pripremi je *Zakon o subvencioniranju stambenih kredita* za osobe mlađe od 45 godina koje kupuju prvu nekretninu ili zamjensku nekretninu zbog povećanja obitelji. Sufinanciralo bi se 50 % rate kredita prve četiri godine, a za svako novorođeno ili usvojeno dijete tijekom te četiri godine sufinanciranje bi bilo produženo za još dvije godine. To je značajna pomoć mladim obiteljima za rješavanje stambenoga pitanja. Zakon je prihvaćen 1. srpnja 2017.

Nedavno usvojenim *Zakonom o poticanju zapošljavanja* potiče se zapošljavanje mladih i dugotrajno nezaposlenih osoba. Te bi mjere trebale pridonijeti daljnjem smanjenju nezaposlenosti i povećanju socijalne uključenosti mladih, dugotrajno nezaposlenih i teško zapošljivih osoba. Time bi se dao poticaj zapošljavanju, što je često preduvjet odlučivanja

⁷⁶ <https://vlada.gov.hr/print.aspx?id=20227&url=print> (pristupljeno 25. 6. 2017.).

⁷⁷ Ibidem (pristupljeno 25. 6. 2017.).

mladih roditelja na dijete. Za tržište rada izrazito je važna bolja povezanost i usklađenost sustava obrazovanja i potreba poslodavaca. Krajem prošle godine donesen je *Akcijski plan Programa razvoja sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja* za sljedeće četiri godine, čime je omogućeno korištenje sredstava europskih fondova u iznosu od gotovo 150 milijuna eura.

Pokrenute su zakonodavne reforme radi jačanja potpomognutih područja i poticanja razvoja hrvatskih otoka. Iz fondova Europske unije za projekte u pet slavonskih županija, naš Projekt Slavonija, do 2020. godine planira se povući 2,5 milijarde eura.

Povećane su plaće u državnim i javnim službama. Za oko 180.000 javnih službenika u obrazovanju, zdravstvu, znanosti i kulturi osnovica je povećana s 5.108,84 kuna na 5.211,02 kuna. Minimalna plaća povećana je za 156 kuna. Posebnu pozornost treba dati naporima za poboljšanje institucijskog zbrinjavanja djece predškolske dobi i olakšavanja pristupa vrtićima.

5. 2. EKONOMSKO- SOCIJALNI POKAZATELJI U REPUBLICI HRVATSKOJ

U nastavku rada pojasnit će se i prikazati ekonomsko-socijalni pokazatelji u Republici Hrvatskoj, kao što su pokazatelji o kretanju stanovništva, broj i struktura kućanstava u obitelji, analiza kretanja bruto nacionalnog proizvoda, pokazatelji o formiranju i raspadanju brakova, te zaposlenost i obitelj.

5.2.1. Pokazatelji o kretanju stanovništva

Hrvatska je u devedesetim godinama prošlog stoljeća po prvi put u svojoj povijesti imala negativan prirodni priraštaj stanovništva. Tijekom devedesetih umrlo je 33.727 stanovnika više nego što se rodilo.⁷⁸ Negativna razlika broja rođenih i umrlih u petogodišnjem razdoblju 2001. – 2005. dosegla je 59.620 stanovnika, što znači da je prosječno godišnje oko 10.000 hrvatskih stanovnika više umiralo nego što ih se rađalo. Od 1998. godine u hrvatski prirodni priraštaj ne uračunavaju se novorođena djeca hrvatskih građana koji žive u inozemstvu i to u skladu s metodologijom UN-a i Eurostat-a.

Na promjene u kretanju broja stanovnika uvelike je utjecao rat u Hrvatskoj i između 1991. i 2001. godine 274.000 stanovnika se više odselilo, nego doselilo u Hrvatsku.

⁷⁸ Puljiz, V.; Bežovan, G.; Matković, T.; Šućur, Z.; Zrinščak, S. (2008:286).

Nakon popisa 2011. godine Hrvatska i dalje gubi stanovništvo, ali još se ne zna kojim intenzitetom. Podatci vitalne statistike kazuju da je u RH prirodnim putem između 2011. i 2014. izgubljeno 41.481 stanovnik jer je u te četiri godine živorođeno 162.473 djece dok je umrlo 203.954 stanovnika Hrvatske.⁷⁹ Nedavno objavljeni podatci za 2015. godinu, koji još nisu i službeni te će doživjeti manje izmjene, pak govore o 38.142 živorođene djece te o 55.651 umrlih. Broj živorođenih iz 2015. najmanji je otkad se u Hrvatskoj prati statistika rođenih, a to je od 1780. godine. S druge strane, broj umrlih je nakon završetka Drugog svjetskog rata bio veći samo 1991. i 1992. godine. Premda će službeni broj umrlih iz 2015. uskoro biti donekle korigiran, on je čak za 4.812 stanovnika veći nego 2014. godine.⁸⁰ Glavni razlog tome je ulazak generacija rođenih nakon Drugog svjetskog rata u sedamdesete godine života, u kojima se naglo povećava rizik od smrti. Podrobnije bi istraživanje pokazalo koliku je ulogu u naglom porastu broja umrlih imala i dugotrajna gospodarska kriza koja smanjuje životni standard hrvatskih građana, a time možda utječe i na skraćivanje životnog vijeka.

Gospodarska kriza također je utjecala i na smanjenje broja živorođenih čiji će broj ove godine vjerojatno biti još manji. Na broj živorođenih će uvelike utjecati i nastavak iseljavanja iz Hrvatske, a čiji se razmjeri još ne znaju.

Visoka stopa nezaposlenosti, loša egzistencijalna situacija, niske plaće, loši uvjeti rada, nezdrava poslovna kultura, neriješeno stambeno pitanje itd. potiču tisuće hrvatskih građana na iseljavanje, koje je još više intenzivirano ulaskom u EU te otvaranjem tržišta rada.⁸¹ U prosjeku trostruko veća zarada u zapadnoeuropskim državama i dalje će masovno privlačiti ponajprije mlade, a dok se ne pokrene gospodarstvo, a time i veća zaposlenost mladih te porast njihova životnog standarda, neće se nikako moći spriječiti iseljavanje. Time će se još dodatno ubrzavati depopulacija i starenje hrvatskog stanovništva.

Prirodno kretanje (natalitet, mortalitet i fertilitet) može da djeluje pozitivno i negativno na ukupno kretanje stanovništva, a to znači da, ako je veća stopa nataliteta u odnosu na mortalitet, onda prirodno kretanje stanovništva pozitivno djeluje na ukupno kretanje stanovništva i obratno.

⁷⁹ Nenad Pokos: Nužnost nove obiteljske politike, <http://www.pilar.hr/novosti/sve-novosti/20-izdvojeno/753-dr-sc-nenad-pokos-nuznost-nove-obiteljske-politike> (pristupljeno 25. 6. 2017.).

⁸⁰ Ibidem (pristupljeno 25. 6. 2017.).

⁸¹ Ibidem (pristupljeno 25. 6. 2017.).

Tablica br. 8: Prirodno kretanje stanovništva od 1991. do 2015. u Republici Hrvatskoj

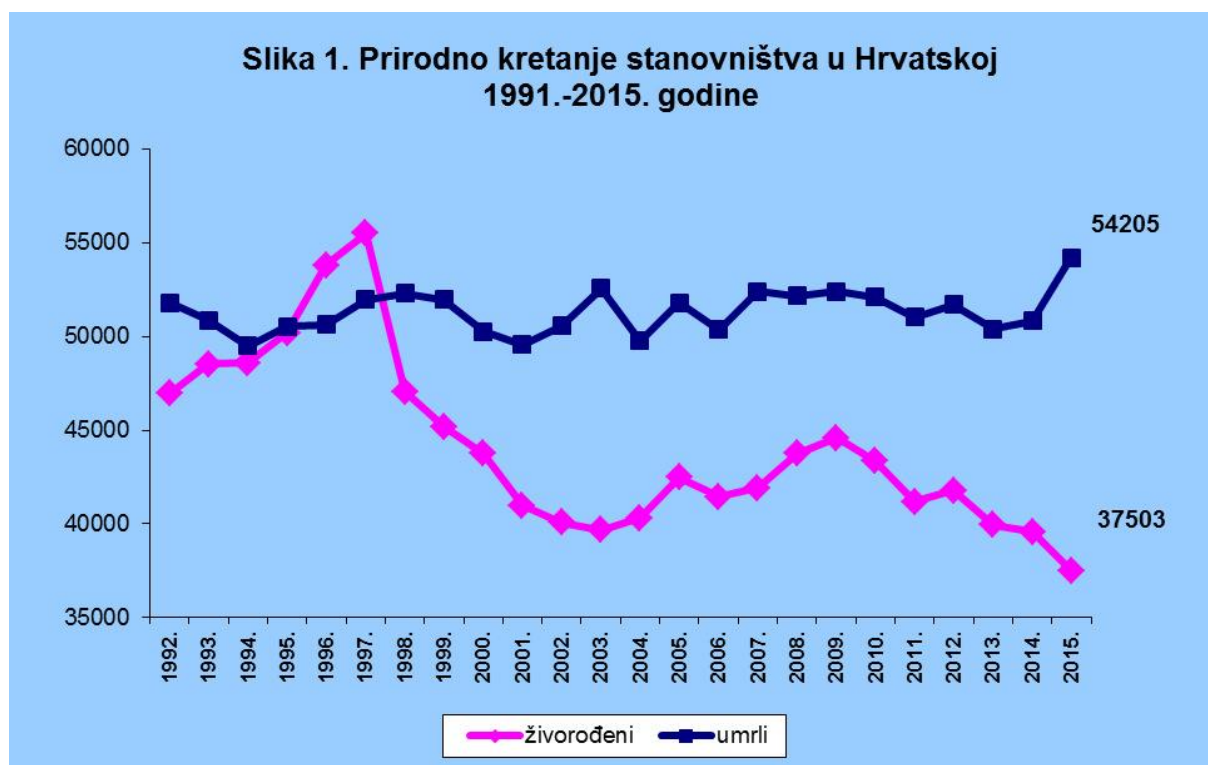
GODINA	BROJ ŽIVOROĐENIH	BROJ UMRLIH	PRIRODNO KRETANJE
1991.	51.829	54.832	- 3.003
1992.	46.970	51.800	- 4.830
1993.	48.535	50.846	- 2.311
1994.	48.584	49.482	- 898
1995.	50.182	50.536	- 354
1996.	53.811	50.636	3.175
1997.	55.501	51.964	3.537
1998.	47.068	52.311	- 5.243
1999.	45.179	51.953	- 6.774
2000.	43.746	50.246	- 6.500
2001.	40.993	49.552	-8.559
2002.	40.094	50.569	-10.475
2003.	39.668	52.575	-12.907
2004.	40.307	49.756	-9.449
2005.	42.492	51.790	-9.298
2006.	41.446	50.378	-8.932
2007.	41.910	52.367	-10.457
2008.	43.753	52.151	-8.398
2009.	44.577	52.414	-7.837
2010.	43.361	52.096	-8.735
2011.	41.197	51.019	-9.822
2012.	41.771	51.710	-9.939
2013.	39.939	50.386	-10.447
2014.	39.566	50.839	-11.273
2015.	37.503	54.205	-16.702

Izvor: Vlastita izrada prema:

https://www.hzjz.hr/wpcontent/uploads/2016/11/Prirodno_kretanje_2015.pdf (pristupljeno 15. 6. 2017.)

U tablici br. 8 prikazani su broj živorođenih, broj umrlih, te prirodno kretanje stanovništva u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 1991. do 2015. godine. Posljednjih pet godina vidljiv je značajan negativan trend prirodnog kretanja stanovništva koji je u 2015. bio -16.702, odnosno 54.205 umrlih, a 37.503 živorođena.

Grafikon br. 5: Prirodno kretanje stanovništva od 1991. do 2015. u Republici Hrvatskoj

Izvor: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2016/11/Prirodno_kretanje_2015.pdf (pristupljeno 15. 6. 2017.)

Iz tablice broj 8 i grafičkog prikaza br. 5 vidljivo je da je prirodno kretanje u Republici Hrvatskoj negativnog predznaka poglavito od 2013. do 2015. kada je zabilježen broj rođenih 37.503 i broj umrlih 54.205, a razlika između broja živorodjenih i umrlih se dodatno povećava te je za 5.429 umrlih više nego u 2014. godini. Situacija je izrazito zabrinjavajuća ako se nastavi ovakav negativan trend prirodnog kretanja stanovništva.

Zbog navedenih demografskih trendova Hrvatska je još 2001. godine uvrštena u skupinu 14 europskih zemalja koje su imale prirodni pad stanovništva.

Stopa totalnog fertiliteta označava prosječan broj djece koje rodi jedna žena tijekom fertile dobi, tj. u razdoblju od 15. do 49. godine. Kritična brojčana vrijednost stope totalnog fertiliteta je 2,1 kojom je osigurana jednostavna reprodukcija stanovništva:

- stopa veća od 2,1 znači da je u pitanju proširena reprodukcija
- stopa manja od 2,1 znači da u dotičnom stanovništvu više nije osigurana jednostavna reprodukcija stanovništva.⁸²

⁸² <https://data.oecd.org/pop/fertility-rates.htm> (pristupljeno 25. 6. 2017.).

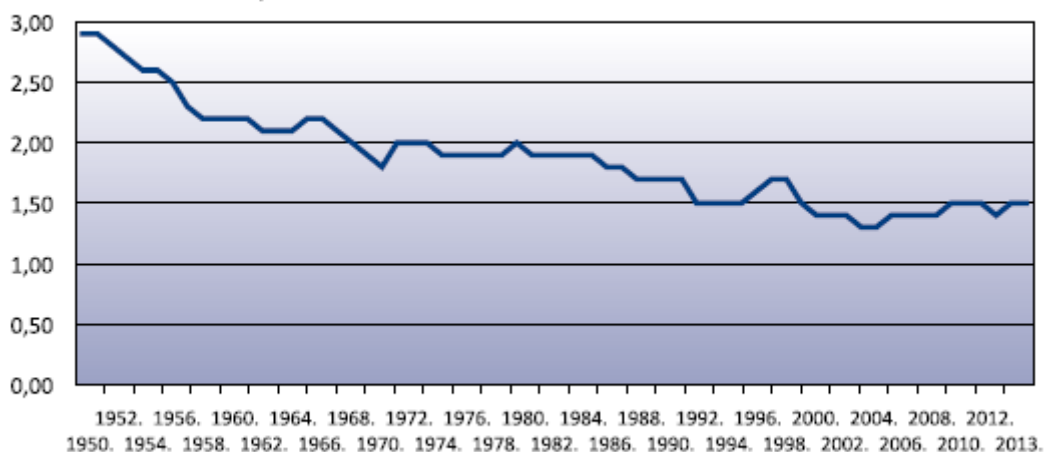
Stopa totalnog fertiliteta je opala s 1,67 u 1990. godini na 1,38 u 2006., a najniža je bila 2003. godine 1,33, a 1,41 u 2011. U Hrvatskoj jedna žena rodi u prosjeku 1,38 djece, a za prirodnu reprodukciju stanovništva potrebno je da svaka žena rodi najmanje 2,1 djece u prosjeku. Razlozi tomu mogu biti sterilitet, naime svaki peti bračni par, koji je u reproduktivnom razdoblju, u službenoj je evidenciji za neplodnost, zatim, nesudjelovanje žena u reprodukciji, društveno-ekonomski položaj žena, stambena politika ili osobne odluke.

I na osnovi pokazatelja stope totalnog fertiliteta, Hrvatska se svrstala među europske zemlje s niskim fertilitetom.

Grafikon br. 6: Kretanje stope totalnog fertiliteta od 1950. do 2013. u Republici Hrvatskoj

STOPA TOTALNOG FERTILITETA¹⁾, 1950. – 2013.

TOTAL FERTILITY RATE¹⁾, 1950 – 2013

1) Vjerojatan prosječni broj živorođene djece koju bi žena rodila u fertilnoj životnoj dobi pod uvjetom djelovanja istih specifičnih stopa fertiliteta kao i promatrane godine

Izvor: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/menandwomen/men_and_women_2015.pdf (pristupljeno 20. 6. 2017.)

U grafikonu br. 6 prikazana je stopa totalnog fertiliteta u Republici Hrvatskoj od 1950. do 2013. Stopa veća od 2,1 znači da je u pitanju proširena reprodukcija, vidimo da je stopa totalnog fertiliteta bila skoro 3,00 1950. godine, međutim 1970. je počela padati ispod razine 2,1, a značajan pad je započeo 2000. godine.

Tablica br. 9: Natalitet, mortalitet, prirodno kretanje te opća stopa fertiliteta od 1991. do 2015. godine u Republici Hrvatskoj

GODINA	STOPA ROĐENIH	STOPA UMRLIH	PRIRODNI PRIRAST	OPĆA STOPA FERTILITETA
1991.	10,8	11,4	-0,6	45,1
1992.	10,5	11,6	-1,1	42,9
1993.	10,8	11,4	-0,5	44,3
1994.	10,9	11,1	-0,2	44,4
1995.	11,2	11,3	-0,1	45,7
1996.	12,0	11,3	0,7	49,5
1997.	12,1	11,4	0,8	50,2
1998.	10,5	11,6	-1,2	43,3
1999.	9,9	11,4	-1,5	41,0
2000.	10,0	11,5	-1,5	41,4
2001.	9,2	11,2	-1,9	38,0
2002.	9,0	11,4	-2,4	37,1
2003.	8,9	11,8	-2,9	36,7
2004.	9,1	11,2	-2,1	37,3
2005.	9,6	11,7	-2,1	39,6
2006.	9,3	11,3	-2,0	39,0
2007.	9,4	11,8	-2,4	39,8
2008.	9,9	11,8	-1,9	41,8
2009.	10,1	11,8	-1,8	42,6
2010.	9,8	11,8	-2,0	42,2
2011.	9,4	11,6	-2,2	40,4
2012.	9,8	12,1	-2,3	43,4
2013.	9,4	11,8	-2,4	41,8
2014.	9,3	12,0	-2,7	41,9
2015.	8,9	12,9	-4,0	40,3

Izvor: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2016/11/Prirodno_kretanje_2015.pdf (pristupljeno 20. 6. 2017.)

Već tri desetljeća Hrvatsku možemo ubrojiti u nisko natalitetne zemlje, čija je stopa rađanja oko 9 na 1.000 stanovnika u zadnjih desetak godina.

U tablici br. 9 vidi se da se od 1991. godine u Hrvatskoj bilježi više umrlih nego rođenih, odnosno “prirodni pad” stanovništva. Treću godinu zaredom natalitetna stopa nastavlja padati te je u 2015. iznosila 8,9/1.000 stanovnika, u 2014. natalitetna stopa je bila 9,3, a mortalitetna nastavlja rasti 12,9/1.000 stanovnika, u 2014. mortalitetna je stopa 12,0/1.000 stanovnika.

Stopa prirodnog prirasta u 2015. bila je u Republici Hrvatskoj negativna i iznosila je -4,0/1.000 stanovnika (-16.702 osoba).

Tablica br. 10: Živorodeni, mrtvorodeni, umrli, prirodno kretanje i vitalni indeks po županijama u 2015. godini u Republici Hrvatskoj

Županija	Živorodeni	Mrtvorodeni	Umrli	Prirodno kretanje	Vitalni indeks (živorođeni na 100 umrlih)
Grad Zagreb	8.039	37	8.821	-782	91,1
Zagrebačka	2.712	13	3.692	-980	73,5
Krapinsko-zagorska	1.037	3	1.844	- 807	56,2
Sisačko-moslavačka	1.271	5	2.619	- 1.348	48,5
Karlovačka	952	5	2.027	-1.075	47,0
Varaždinska	1.455	9	2.366	- 911	61,5
Koprivničko-križevačka	1.010	5	1.626	- 616	62,1
Bjelovarsko-bilogorska	975	1	1.817	- 842	53,7
Primorsko-goranska	2.344	6	3.784	-1.440	61,9
Ličko-senjska	386	2	919	- 533	42,0
Virovitičko-podravska	693	5	1.133	- 440	61,2
Požeško-slavonska	636	2	1.076	- 440	59,1
Brodsko-posavska	1.314	5	2.125	-811	61,8
Zadarska	1.568	5	2.072	-504	75,7
Osječko-baranjska	2.551	10	4.108	- 1.557	62,1
Šibensko-kninska	819	5	1.594	-775	51,4
Vukovarsko-srijemska	1.438	7	2.400	- 962	59,9
Splitsko-dalmatinska	4.110	17	5.152	-1.042	79,8
Istarska	1.701	9	2.414	- 713	70,5
Dubrovačko-neretvanska	1.283	4	1.342	-59	95,6
Međimurska	1.209	8	1.274	-65	94,9
HRVATSKA	37.503	163	54.205	- 16.702	69,2

Izvor: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2016/11/Prirodno_kretanje_2015.pdf (pristupljeno 21. 6. 2017.)

U tablici br. 10 prikazan je i vitalni indeks. Vitalni indeks jest omjer između broja živorođene djece i broja umrlih osoba, tj. broj živorođenih u odnosu na 100 umrlih osoba. Na 100 umrlih u Hrvatskoj je 69,2 živorođenih što nam također ukazuje na negativno prirodno kretanje.

U svim županijama zabilježen je negativan prirodni prirast. U apsolutnom iznosu je bio najveći negativan prirodni prirast u Osječko-baranjskoj županiji -1.557. Razlika iznad 1.000 umrlih u odnosu na živorođene zabilježena je u još nekoliko županija: u Primorsko-goranskoj -1.440, Sisačko-moslavačkoj -1.348, Karlovačkoj -1.075 i Splitsko-dalmatinskoj županiji -1.042. Međutim, najniži vitalni indeks, od samo 42 živorođena na 100 umrlih, je u Ličko-senjskoj županiji, zatim Karlovačkoj 50,5 živorođenih na 100 umrlih i u Šibensko-kninskoj županiji 51,4 živorođenih na 100 umrlih.

Tablica br.11: Stanovništvo prema starosti i spolu, procjena sredinom 2013. godine u Republici Hrvatskoj

STANOVNIŠTVO PREMA STAROSTI I SPOLU, PROCJENA SREDINOM 2013.
POPULATION BY AGE AND SEX, MID-2013 ESTIMATE

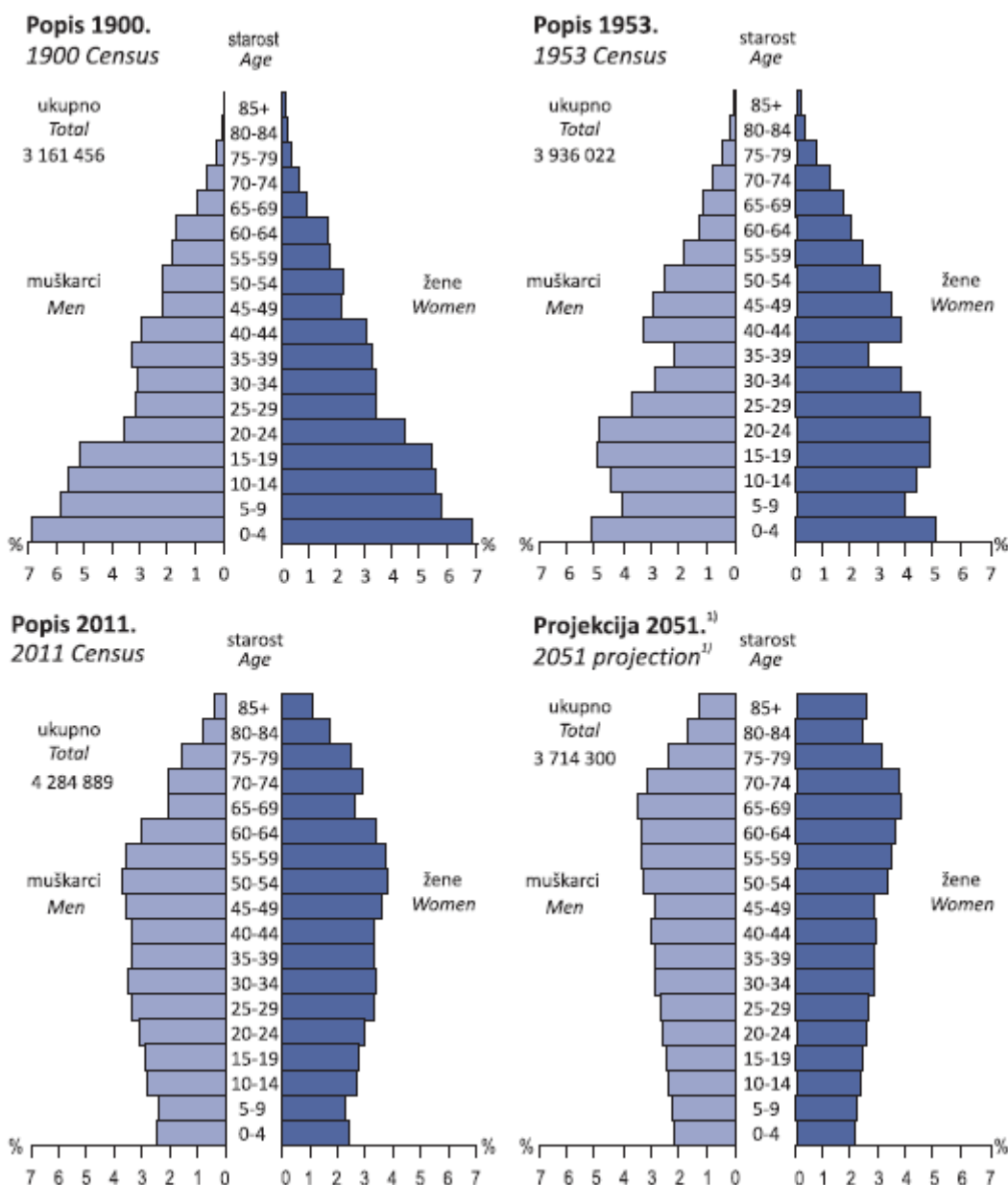
Starost Age	Ukupno Total	Žene Women	%	Muškarci Men	%	Spolna raspodjela, % Sex distribution, %	
						žene Women	muškarci Men
Ukupno Total	4 255 689	2 201 901	100,0	2 053 788	100,0	51,7	48,3
0 – 4	211 232	102 429	4,6	108 803	5,3	48,5	51,5
5 – 9	206 515	100 430	4,6	106 085	5,2	48,6	51,4
10 – 14	213 678	104 061	4,7	109 617	5,3	48,7	51,3
15 – 19	245 965	120 345	5,5	125 620	6,1	48,9	51,1
20 – 24	251 941	122 918	5,6	129 023	6,3	48,8	51,2
25 – 29	278 286	136 760	6,2	141 526	6,9	49,1	50,9
30 – 34	294 684	144 378	6,6	150 306	7,3	49,0	51,0
35 – 39	286 115	141 213	6,4	144 902	7,1	49,4	50,6
40 – 44	278 393	138 535	6,3	139 858	6,8	49,8	50,2
45 – 49	299 160	150 376	6,8	148 784	7,2	50,3	49,7
50 – 54	313 246	159 308	7,2	153 938	7,5	50,9	49,1
55 – 59	315 114	160 768	7,3	154 346	7,5	51,0	49,0
60 – 64	283 820	148 643	6,7	135 177	6,6	52,4	47,6
65 – 69	209 382	116 024	5,3	93 358	4,6	55,4	44,6
70 – 74	204 898	118 606	5,4	86 292	4,2	57,9	42,1
75 – 79	177 788	109 300	5,0	68 488	3,3	61,5	38,5
80 – 84	117 370	77 857	3,5	39 513	1,9	66,3	33,7
85+	68 102	49 950	2,3	18 152	0,9	73,3	26,7

Izvor: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1468.pdf (pristupljeno 21. 6. 2017.)

U tablici br. 11 prikazano je stanovništvo prema starosti i spolu, procjena sredinom 2013. godine u Republici Hrvatskoj. Najveći udio je stanovništva u dobi od 50. do 54. godine (313.246) i u dobi od 55. do 59. godine (315.11) što nam ukazuje da prevladava stanovništvo srednje starosne dobi.

Grafikon br. 7: Stanovništvo prema starosti i spolu 1900., 1953., 2011., 2051. u Republici Hrvatskoj

STANOVNIŠTVO PREMA STAROSTI I SPOLU, 1900., 1953., 2011. I 2051.
POPULATION, BY AGE AND SEX, 1900, 1953, 2011 AND 2051

1) Varijanta srednjeg fertiliteta sa srednjom migracijom
 1) Variance of mid-fertility with mid-migration.

Izvor: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/menandwomen/men_and_women_2016. (pristupljeno 21. 6. 2017.)

U grafikonu br. 7 vidi se da se u Hrvatskoj posljednjih desetljeća dogodio poremećaj dobne strukture, odnosno demografsko starenje stanovništva, a to je posljedica opadanja prirodnog

priraštaja stanovništva i produženje životnog vijeka. Prema projekciji za 2051. godinu, ako se ovakav negativan trend nastavi, vidi se da će prevladavati staro stanovništvo.

Tablica br. 12: Koeficijent starosti i indeks starenja od 1953. do 2011. godine u Republici Hrvatskoj

KOEFICIENT STAROSTI I INDEKS STARENJA, POPISI 1953. – 2011.
AGE COEFFICIENT AND AGEING INDEX, 1953 – 2011 CENSUSES

	Koeficijent starosti ¹⁾ <i>Age coefficient¹⁾</i>			Indeks starenja ²⁾ <i>Ageing index²⁾</i>		
	ukupno <i>Total</i>	žene <i>Women</i>	muškarci <i>Men</i>	ukupno <i>Total</i>	žene <i>Women</i>	muškarci <i>Men</i>
1953.	10,3	11,6	8,8	27,9	33,8	22,2
1961.	11,8	13,3	10,1	34,3	41,1	27,7
1971.	15,0	16,9	12,9	47,2	56,2	38,5
1981.	15,0	17,6	12,1	52,6	65,3	40,4
1991.	17,7	21,0	14,3	66,7	83,3	50,8
2001.	21,6	24,9	18,1	90,7	110,8	71,6
2011.	24,1	27,4	20,5	115,0	139,0	92,3

1) Koeficijent starosti jest postotni udio osoba starih 60 i više godina u ukupnom stanovništvu.

2) Indeks starenja jest postotni udio osoba starih 60 i više godina u odnosu na stanovništvo mlađe od 20 godina.

Izvor: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/menandwomen/men_and_women_2016. (pristupljeno 21. 6. 2017.)

U tablici br. 12 prikazan je koeficijent starosti i indeks starenja. Koeficijent starosti predstavlja udio osoba starih 60 i više godina u ukupnom stanovništvu.

Kad udio osoba starih “60 i više godina” dostigne 12 %, smatra se da je stanovništvo te zemlje ili područja počelo starjeti. U našem slučaju u 2011. koeficijent starosti iznosio je 24,1 %, što je daleko iznad 12 %.

5.2.2. Analiza kretanja bruto nacionalnog proizvoda i potreba praćenja nacionalnih računa za sektor kućanstva (domaćinstava) u sustavu SNA – ESA

Pri ocjeni društvenog okvira razvoja obiteljske politike pojedine države vrlo su nam bitni i makroekonomski pokazatelji. Jedan od najvažnijih makroekonomskih pokazatelja je BDP-bruto društveni proizvod. BDP je makroekonomski indikator koji pokazuje vrijednost finalnih dobara i usluga proizvedenih u zemlji tijekom dane godine, izraženo u novčanim jedinicama.⁸³

⁸³ <http://www.ekonomskirjecnik.com/definicije/bruto-domaci-proizvod-bdp.html> (pristupljeno 21. 6. 2017.).

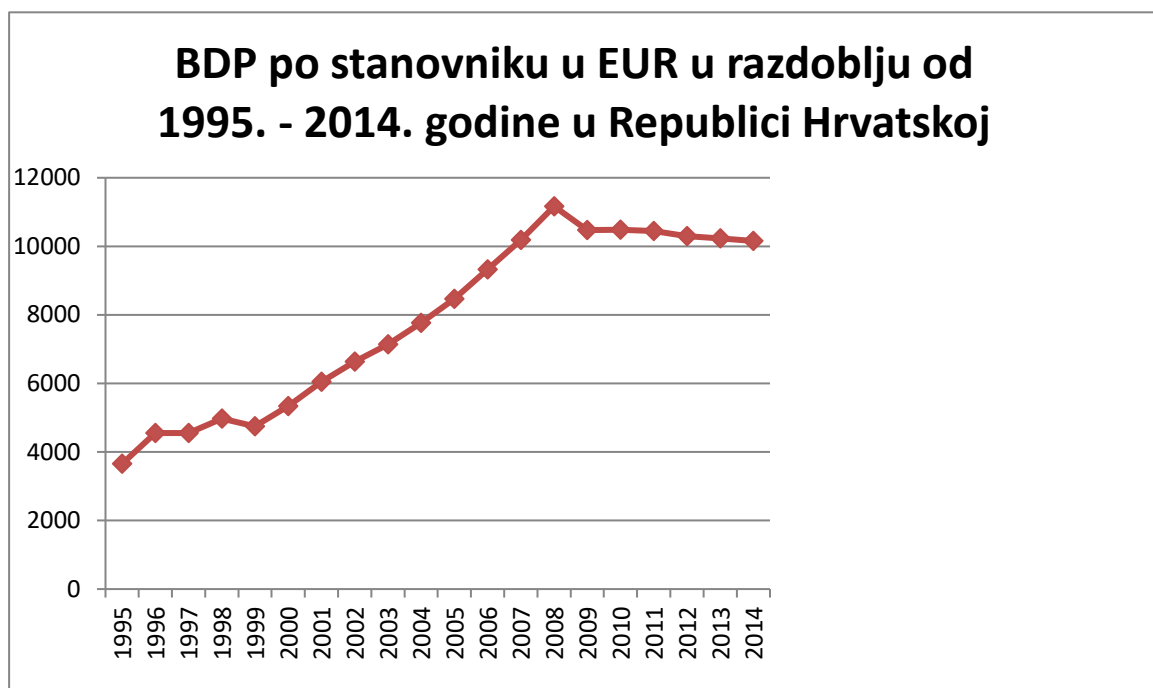
Tablica br. 13: Prikaz BDP po stanovniku u EUR u razdoblju od 1995. do 2014. u Republici Hrvatskoj

GODINA	BDP po stanovniku u EUR
1995.	3655
1996.	4549
1997.	4549
1998.	4972
1999.	4753
2000.	5334
2001.	6047
2002.	6635
2003.	7135
2004.	7769
2005.	8468
2006.	9322
2007.	10187
2008.	11166
2009.	10471
2010.	10479
2011.	10446
2012.	10297
2013.	10228
2014.	10152

Izvor: Vlastiti pregled na osnovi prikupljenih podataka od Državnog zavoda za statistiku www.dzs.hr/Hrv_Eng/Pokazatelji/Bruto%20domaci%20proizvod.xls i http://www.dzs.hr/Hrv/Publication/2009/12-1-3_1h2009.htm (pristupljeno 21. 6. 2017.)

U tablici br. 13 prikazan je BDP po stanovniku u EUR u razdoblju od 1995. do 2014. godine u Republici Hrvatskoj. Zabilježen je rast BDP-a po stanovniku od 1995. do 2008., kada je i bio najviši 11.166 EUR-a po stanovniku, a potom se bilježi njegov pad kada je BDP iznosio 10.152 EUR-a 2014. godine.

Grafikon br. 8: BDP po stanovniku u Hrvatskoj u EUR za razdoblje od 1995. do 2014. godine

Izvor: Vlastiti pregled na osnovi prikupljenih podataka od Državnog zavoda za statistiku (pristupljeno 21. 6. 2017.)

Bruto domaći proizvod izračunan je u američkim dolarima i eurima ukupno i po stanovniku, na osnovi obračunanoga ukupnog bruto domaćeg proizvoda u tekućim cijenama prosječnoga godišnjeg tečaja Hrvatske narodne banke za američki dolar i euro te procijenjenih podataka o broju ukupnog stanovništva sredinom godine.⁸⁴ U grafikonu br. 8 grafički su prikazani podatci iz tablice br. 13.

5.2.2.1. Sustav nacionalnih računa – SNA

Sustav nacionalnih računa, često skraćen kao SNA, nekad Sustav nacionalnih računa Ujedinjenih naroda ili UNSNA je međunarodni standardni sustav nacionalnih računa; prvi međunarodni standard objavljen je 1953. godine.⁸⁵

SNA se sastoji od koherentnoga, dosljednog i integriranog skupa makroekonomskih računa, bilance i tablica temeljenih na skupu međunarodno dogovorenih koncepata, definicija, klasifikacija i računovodstvenih pravila. Sustav nacionalnih računa 1993. pripremljen je u

⁸⁴ www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2015/12-01-03_01_2015h_met.doc (pristupljeno 25. 6. 2017.).

⁸⁵ <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=2640> Francuski ekvivalent: Système de comptabilité nationale (SCN) (pristupljeno 25. 6. 2017.).

zajedničkoj nadležnosti Ujedinjenih naroda, Međunarodnog monetarnog fonda, Komisije Europskih zajednica, OECD-a i Svjetske banke. SNA je međunarodno priznat i priznaje se u gotovo svim zemljama svijeta, UN ga preporučuje svim zemljama svojim članicama da bi se postignula kompatibilnost statističkih sustava i međunarodna usporedivost podataka. Sustav nacionalnih računa, u raznim izdanim verzijama, često sa značajnim lokalnim prilagodbama, usvojen je u mnogim zemljama.

SNA je međunarodno dogovoreni standardni skup preporuka o tome kako sastaviti mjere ekonomske aktivnosti u skladu sa strogim računovodstvenim konvencijama zasnovanim na ekonomskim načelima. Preporuke se izražavaju u smislu skupa koncepata, definicija, klasifikacija i računovodstvenih pravila koja se sastoje od međunarodno utvrđenog standarda za mjerenje takvih stavki kao što je bruto domaći proizvod (BDP), najčešće indikator ekonomske uspješnosti. Računovodstveni okvir SNA omogućuje prikupljanje i prezentiranje ekonomskih podataka u obliku koji je namijenjen ekonomskoj analizi, donošenju odluka i kreiranju politike.⁸⁶

Osim toga, SNA pruža pregled gospodarskih procesa i bilježi kako se proizvodnja distribuira među potrošačima, tvrtkama, državnim i stranim državama. Prikazuje kako se prihodi od podrijetla proizvodnje, izmijenjeni porezima i transferima, prenose tim grupama i kako dijele te tokove do potrošnje, štednje i ulaganja. Slijedom toga, nacionalni računi su jedan od osnovnih elemenata makroekonomske statistike koji čine osnovu za ekonomsku analizu i formuliranje politike.

SNA je namijenjen svim zemljama, budući da je dizajniran da odgovara potrebama zemalja u različitim fazama gospodarskog razvoja. On također pruža opsežni okvir za standarde u drugim područjima ekonomske statistike, olakšavajući integraciju tih statističkih sustava kako bi se postigla konzistentnost s nacionalnim računima.

Cilj SNA je pružiti integrirani, kompletan sustav računa koji omogućuje međunarodne usporedbe svih značajnih gospodarskih aktivnosti. Prijedlog je da se pojedine zemlje koriste SNA-om kao vodičem u izgradnji vlastitih nacionalnih računovodstvenih sustava, kako bi se promicala međunarodna usporedivost. Međutim, poštivanje međunarodnog standarda je potpuno dobrovoljno i ne može se strogo provoditi. Sustavi kojima se koriste neke zemlje (primjerice, Francuska, Sjedinjene Američke Države i Kina) značajno se razlikuju od SNA.

⁸⁶ <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/sna.asp> (pristupljeno 25. 6. 2017.).

Samo po sebi to nije veliki problem, pod uvjetom da svaki sustav osigurava dovoljno podataka koji se mogu preoblikovati za sastavljanje nacionalnih računa prema SNA standardu.

Ekonomski i financijski podatci iz zemalja članica koriste se za sastavljanje godišnjih podataka (ponekad i tromjesečno) o bruto proizvodu, investicijama, kapitalnim transakcijama, državnim izdancima i vanjskoj trgovini.

Gotovo sve zemlje članice Ujedinjenih naroda pružaju račune prihoda i proizvoda, ali ne nužno i puni skup standardnih računa ili potpuni skup podataka za dobivene standardne računovodstvene informacije.

Razvoj

UNSNA se nastavlja dalje razvijati, a redovito se održavaju međunarodne konferencije kako bi se razgovaralo o različitim pitanjima koncepta i mjerenja.

Neki primjeri su izgradnja računa za ekološke resurse, mjerenje trgovine uslugama i kapitalnim zalihama, tretman plaćanja osiguranja, siva ekonomija, naknada zaposlenicima u obliku opcija za dionice ili drugih neplaćenih prihoda itd. Rasprave i ažuriranja objavljuju se u SNA News & Notes. UNSNA izmjene dokumentirane su na stranicama Odjela za statistiku UN-a.

U većini OECD zemalja, statističari su posljednjih godina procijenili vrijednost kućanskih poslova koristeći se podacima iz anketa o korištenju vremena. Načelo vrednovanja koja se često primjenjuje jest koliko će usluga koštati ako je kupljena po tržišnim cijenama, a ne dobrovoljno. Ponekad se koristi i metoda “prilika za priliku”: u ovom slučaju, statističari procjenjuju koliko žena može zaraditi u plaćenom poslu ako ne vrši neplaćene kućanske poslove. Tipično, rezultati upućuju na to da je vrijednost neplaćenih kućanskih poslova blizu polovice vrijednosti BDP-a.⁸⁷

Okvir SNA pruža račune koji su:

- sveobuhvatni
- dosljedni
- integrirani.⁸⁸

Za potrebe SNA, institucionalne jedinice koje borave u gospodarstvu grupirane su u pet međusobno isključivih sektora sastavljenih od sljedećih vrsta jedinica:

⁸⁷ <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/sna.asp> (25. 6. 2017.).

⁸⁸ <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/SNA2008.pdf> (pristupljeno 25. 6. 2017.).

- nefinancijska poduzeća
- financijske ustanove
- država i državni organi, uključujući sredstva socijalnog osiguranja
- kućanstva
- neprofitne ustanove koje služe kućanstvima.⁸⁹

Sustav nacionalnih ili društvenih računa predstavlja statističko-dokumentacijsku osnovu koja je nužni preduvjet svake makroekonomske analize te se prikazuju cjelokupna gospodarska kretanja od procesa proizvodnje kojim se dobra stvaraju, preko procesa raspodjele do finalne potrošnje i procesa akumulacije. U tu se svrhu konstruira skup međusobno konzistentnih i nadopunjavajućih tablica, računa i klasifikacija i bilanca.

Dva su načina raščlanjivanja gospodarskog sustava:

- računi sektora
- *input – output* tablice i računi po djelatnostima.⁹⁰

Glavni elementi sustava su:

- institucionalne jedinice i njihovo grupiranje
- tokovi i stanja
- struktura računa i agregati
- *input – output* okvir.⁹¹

Glavni računi u sustavu

UNSNA uključuje sljedeće glavne račune:

- proizvodni račun (komponente bruto proizvodnje)
- primarna raspodjela računa dohotka (dohodak ostvaren proizvodnjom)
- račun transfera (preraspodjele) (uključujući društvenu potrošnju)
- račun izdataka kućanstva
- račun kapitala
- račun domaćih financijskih transakcija (“tok sredstava”)
- promjene u računu vrijednosti imovine
- račun imovine i obveza (bilanca)

⁸⁹ Ibidem (pristupljeno 25. 6. 2017.).

⁹⁰ http://www.unizd.hr/portals/4/nastavni_mat/2_godina/makroekonomija/makroekonomija_04.pdf (pristupljeno 25. 6. 2017.).

⁹¹ Ibidem (pristupljeno 25. 6. 2017.).

- račun vanjskih transakcija (bilanca plaćanja).⁹²

Ti računi uključuju različite dodatke i podračune, a standardi su također predviđeni za ulazne i izlazne tablice koje prikazuju transakcije između proizvodnih sektora.

Sektor kućanstava uključuje pojedince ili grupe pojedinaca kao potrošače, a moguće također i kao poduzetnike koji proizvode tržišna dobra i nefinancijske i financijske usluge isključivo za vlastitu finalnu uporabu.

Kućanstva kao potrošači mogu se definirati kao male grupe osoba koje dijele isti životni prostor, koje dijele određeni dio ili sav dohodak i bogatstvo te koje troše određene vrste dobara i proizvoda zajednički, uglavnom na stanovanje i hranu, a tome se može pridodati i kriterij obiteljskih ili emocionalnih veza.⁹³

Glavni izvori tih jedinica izvedeni su iz naknada zaposlenicima, vlasničkih dohodaka, transfera iz ostalih sektora ili primanja od raspolaganja tržišnim proizvodima.

Sektor kućanstava uključuje:

- pojedince ili grupe pojedinaca čija je osnovna funkcija potrošnja
- osobe koje trajno žive u ustanovama i koje imaju malo ili uopće nemaju samostalnost u djelovanju ili u odlukama ekonomske naravi i takvi se ljudi tretiraju kao jedno kućanstvo
- pojedinci ili grupe pojedinaca čija je osnovna funkcija potrošnja i koji proizvode dobra i nefinancijske usluge za isključivo vlastitu finalnu uporabu
- individualna vlasništva i partnerstva bez neovisnog pravnog statusa
- neprofitne ustanove koje služe kućanstvima.⁹⁴

Sektor kućanstava podijeljen je u šest podsektora:

- poslodavci
- samozaposleni
- primatelji vlasničkog dohotka
- primatelji mirovina
- primatelji ostalih transferiranih dohodaka

⁹² <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/SNA2008.pdf> (pristupljeno 25. 6. 2017.).

⁹³ Ibidem (pristupljeno 25.6. 2017.).

⁹⁴ Ibidem (pristupljeno 25. 6. 2017.).

- ostali.⁹⁵

Hrvatska je usvojila SNA 1993., kod nas je publikacija prevedena i objavljena 1995. godine. Razvoj sustava nacionalnih računa Republike Hrvatske ide u pravcu usklađivanja s Europskim sustavom nacionalnih računa (ESA 2010) i jedno od važnih pitanja odnosi se na praćenje i uključivanje procjene sive ekonomije u službene podatke o BDP-u.⁹⁶

5.2.3. Broj i struktura kućanstava u obitelji

Prilikom popisa stanovništva primijenjena je sljedeća definicija kućanstva: Kućanstvom se smatra svaka obiteljska ili druga zajednica osoba koje zajedno stanuju i zajednički troše svoje prihode za podmirenje osnovnih životnih potreba (stanovanje, prehrana i sl.), odnosno osobe koje u naselju popisa žive same i nemaju kućanstvo u drugom naselju Republike Hrvatske ili u inozemstvu (samačka kućanstva).⁹⁷

Po Popisu stanovništva, kućanstava i stanova iz 2011. godine, na području Republike Hrvatske živjelo je 4.284.889 osoba. Uspoređujući podatke s prethodnim Popisom iz 2001. godine, proizlazi da je broj stanovnika u Hrvatskoj u padu za 152.571 osobu.

⁹⁵ <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/SNA2008.pdf> (pristupljeno 25. 6. 2017.).

⁹⁶ http://www.unizd.hr/portals/4/nastavni_mat/2_godina/makroekonomija/makroekonomija_04.pdf (pristupljeno 25. 6. 2017.).

⁹⁷ <https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/censusmetod.htm> (pristupljeno 25. 6. 2017.).

Tablica br.14: Kućanstva prema broju članova u postotcima od 1953. do 2011. u Republici Hrvatskoj

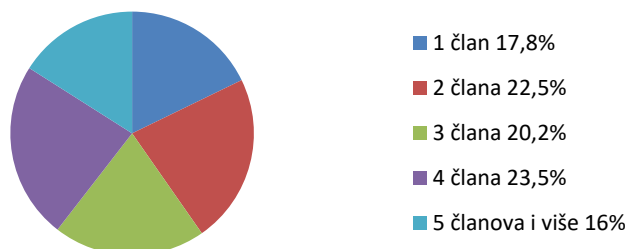
	Popisi <i>Censuses</i>							
	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011. ⁹⁾	
Stanovništvo	3 936 022	4 159 696	4 426 221	4 601 469	4 784 265	4 437 460	4 284 889	<i>Population</i>
Prosječna starost stanovništva								<i>Average age of population</i>
Muškarci	29,34	30,53	32,44	33,80	35,37	37,5	39,9	<i>Men</i>
Žene	31,91	33,26	35,48	37,14	38,71	41,0	43,4	<i>Women</i>
Očekivano trajanje života pri rođenju								<i>Life expectancy at birth</i>
Muškarci	59,05	64,28	65,65	66,64	68,59	71,1	73,8	<i>Men</i>
Žene	63,20	69,02	72,33	74,15	75,95	78,1	79,9	<i>Women</i>
Broj kućanstava	1 031 910	1 167 586	1 289 325	1 423 862	1 544 250	1 477 377	1 519 038	<i>Number of households</i>
Prosječan broj članova u kućanstvu	3,81	3,56	3,43	3,23	3,10	2,99	2,80	<i>Average number of persons per household</i>
Kućanstva prema broju članova, % <i>Households, by number of members, %</i>								
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	<i>Total</i>
Samačka kućanstva	14,1	16,0	15,5	16,0	17,8	20,8	24,6	<i>Single households</i>
2 člana	16,7	17,7	18,6	21,1	22,5	23,6	25,6	<i>2 members</i>
3 člana	18,8	19,4	21,1	21,5	20,2	19,0	18,8	<i>3 members</i>
4 člana	18,0	19,1	20,8	22,6	23,5	20,6	17,3	<i>4 members</i>
5 članova	13,3	12,9	12,1	10,1	9,2	9,2	8,0	<i>5 members</i>
6 članova	8,5	7,5	6,5	5,2	4,4	4,3	3,5	<i>6 members</i>
7 i više članova	10,6	7,4	5,4	3,5	2,4	2,5	2,2	<i>7 or more members</i>

Izvor: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2016/sljh2016.pdf (pristupljeno 15. 6. 2017.).

U tablici br. 14 prikazan je broj kućanstva prema broju članova u postotcima u razdoblju od 1953. do 2011. u Republici Hrvatskoj. Godine 1953. prevladavala su kućanstva s tri i četiri člana u kućanstvu, a 2011. prevladavaju samačka kućanstva i kućanstva s dva člana.

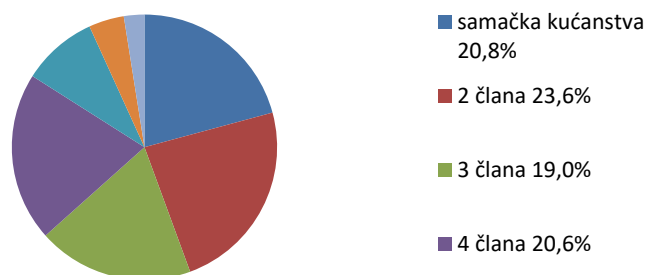
Grafikon br. 9: Usporedba strukture stanovništva s obzirom na veličinu kućanstva 1991. i 2011. godine u Republici Hrvatskoj

Struktura stanovništva s obzirom na veličinu kućanstva s obzirom na veličinu kućanstva 1991. godine

Izvor: Vlastiti izračun na osnovi podataka iz V. Puljiz, *Socijalna politika hrvatske* (pristupljeno 15. 6. 2017.)

Struktura stanovništva s obzirom na veličinu kućanstva 2011. godine

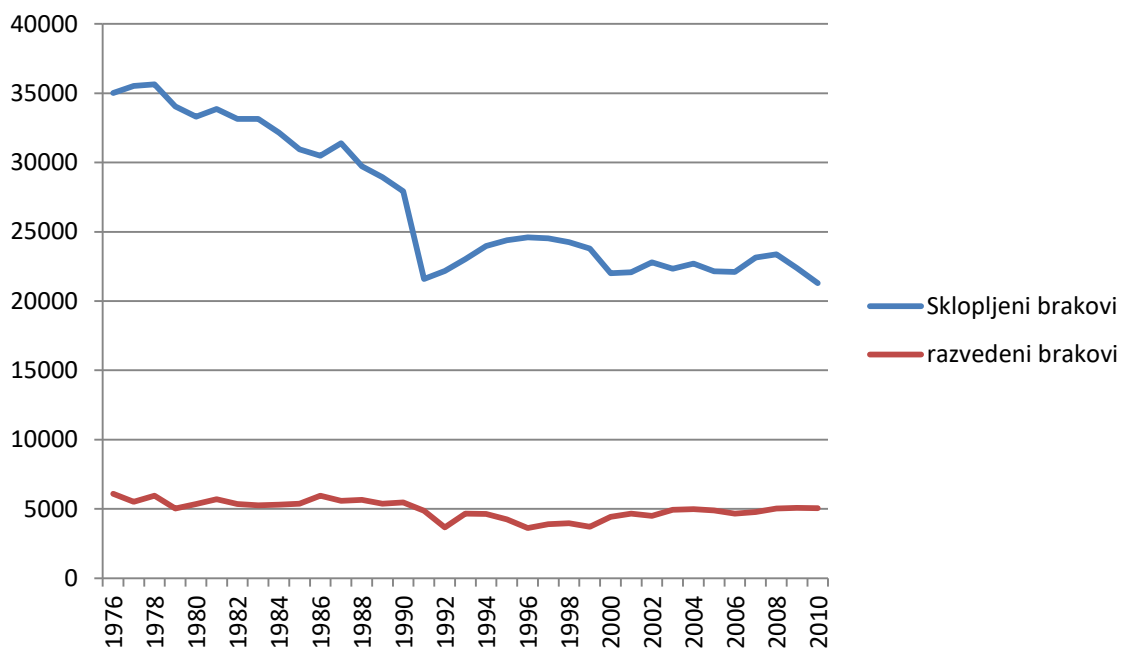
Izvor: Vlastiti izračun na osnovi podataka iz Državnog zavoda za statistiku (pristupljeno 15. 6. 2017.)

Iz grafikona br. 9 vide se razlike u veličini kućanstava 1991. i 2011. godine. Godine 1991. bilo je 17,8 % kućanstava s jednim članom, 22,5 % s dva člana, 20,2 % s tri člana, 23,5 % s četiri člana, dok je 16 % kućanstava imalo pet i više članova. Udio samačkih kućanstava 2011. godine činio je 20,8 % ukupnog broja, s dva člana 23,6 %, s tri člana 19,0 %, s četiri 20,6 %, s pet članova 9,2 %, sa šest članova 4,3 % te sa sedam i više članova 2,5 %.

5.2.4. Pokazatelji o formiranju i razvodu brakova

Nupcijalitet je stopa sklapanja braka na 1000 stanovnika. Broj sklopljenih brakova je u intenzivnom opadanju.

Grafikon br.10: . Sklopljeni i razvedeni brakovi u razdoblju od 1976. do 2010. u Republici Hrvatskoj

Izvor: Vlastiti izračun na osnovi podataka Državnog zavoda za statistiku (pristupljeno 15. 6. 2017.)

U grafikonu br. 10 prikazani su sklopljeni i razvedeni brakovi u razdoblju od 1976. do 2010. godine u Republici Hrvatskoj. Tako je 1976. godine stopa nupcijaliteta iznosila 7,75 na tisuću stanovnika, 1991. već je zabilježen pad na 4,78, a 2010. je iznosila 4,82.

Konjunktorna stopa divorcijaliteta (probabilitet razvoda za oženjenu – udatu osobu tijekom braka s obzirom na stopu razvoda date godine) iznosila je 1976. godine 17,41 %, 1991. – 22,59 % i 2010. – 23,75 %. Broj razvedenih brakova u odnosu na broj sklopljenih brakova je u porastu.

Opadajuća stopa fertiliteta, sve manje sklopljenih brakova, rast broja izvanbračnih zajednica, sve viša dob prilikom sklapanja braka, kasnije rođenje djeteta, porast broja jednoroditeljskih obitelji indikatori su koji nam govore o procesima transformacije hrvatske obiteljske strukture.

5.2.5. Zaposlenost i obitelj

Za promjenu strukture obitelji i obiteljsku politiku ključni su podaci o obrazovanju i zapošljavanju žena. Klasična obitelj u poslijeratnom razdoblju bila je temeljni stup na koji se oslanjala socijalna država u kojoj je, u pravilu bio zaposlen muž, dok je žena bila kod kuće i brinula se o djeci te održavala stabilnost obitelji. Međutim, uslijed masovnog školovanja u posljednja tri desetljeća, a posebno zapošljavanja žena u Europi aktualno je usklađivanje rada i obitelji.

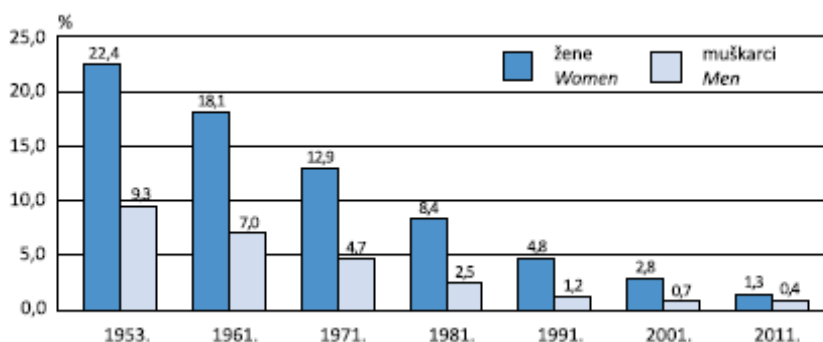
Tablica br. 15: Stanovništvo staro 15 i više godina prema razini obrazovanja u Republici Hrvatskoj, popis 2011.

	Osnovno obrazovanje ili manje, % <i>Basic education or less, %</i>			Srednjoškolsko obrazovanje, % <i>Upper secondary education, %</i>			Visoko obrazovanje, % <i>Higher education, %</i>		
	ukupno <i>Total</i>	žene <i>Women</i>	muškarci <i>Men</i>	ukupno <i>Total</i>	žene <i>Women</i>	muškarci <i>Men</i>	ukupno <i>Total</i>	žene <i>Women</i>	muškarci <i>Men</i>
1961.	85,6	92,4	77,8	12,6	6,8	19,4	1,8	0,8	2,8
1971.	75,9	84,3	66,6	20,5	13,4	28,4	3,6	2,3	5,0
1981.	65,1	73,8	55,5	28,5	21,3	36,4	6,4	4,9	8,1
1991.	54,0	61,7	45,5	36,5	30,3	43,4	9,5	8,0	11,1
2001.	40,6	48,3	32,2	47,4	40,5	55,0	12,0	11,2	12,8
2011. ³⁾	30,8	37,2	23,8	52,6	45,9	60,0	16,4	16,7	16,0

Izvor: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/menandwomen/men_and_women_2016. (pristupljeno 21. 6. 2017.)

U tablici br. 15 prikazano je stanovništvo staro 15 i više godina prema razini obrazovanja u Republici Hrvatskoj prema popisu iz 2011. godine. Vidi se porast udjela ukupnog broja stanovništva u srednjoškolskom i visokom obrazovanju. Udio žena u srednjoškolskom i visokom obrazovanju je u porastu. Godine 1961. ukupan je udio bio 1,8 % od čega je bilo 0,8 % žena, a 2011. godine ukupan je udio bio 16,4 %, od čega je u tom udjelu 16,7 % žena.

Grafikon br. 11: Udio nepismenih osoba prema popisima od 1953. do 2011. u Republici Hrvatskoj

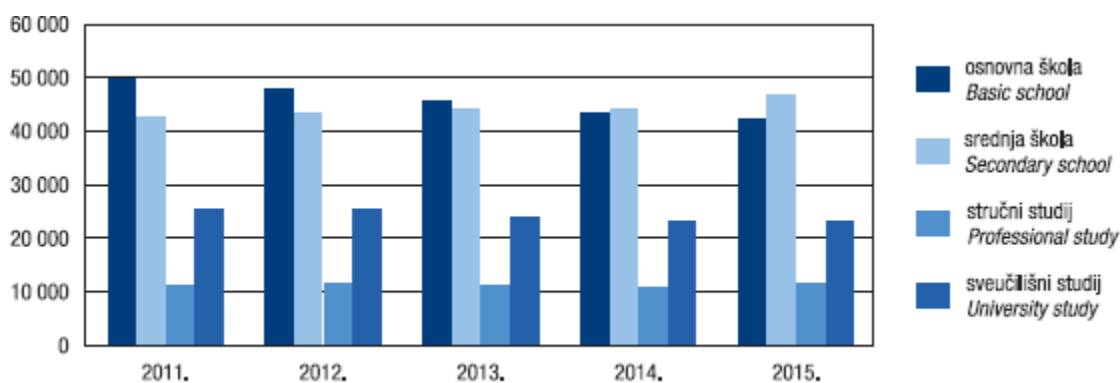

Izvor: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/menandwomen/men_and_women_2016. (pristupljeno 21. 6. 2017.)

Prema podacima popisa stanovništva iz 2001. godine, u Hrvatskoj je nepismenih bilo 2,8 % među ženama, a 0,7 % među muškarcima. Iz grafikona br. 11 vidimo trend znatnog smanjivanja nepismenog broja osoba, pogotovo žena, u razdoblju od 1953. do 2011. godine kada je udio žena u nepismenom broju osoba 1953. godine bio izrazito visok od 22,4 %, a 2011. je smanjen

na 1,3 % s tim da se uglavnom radi o starijoj populaciji. Udio žena s osnovnim i nižim obrazovanjem bio je 37,2 %, a muškaraca 23,8 %, sa srednjim obrazovanjem udio žena je 45,9 %, a muškaraca 60 %, a s višim i visokim obrazovanjem udio žena je 16,7 %, a muškaraca 16,0 %.

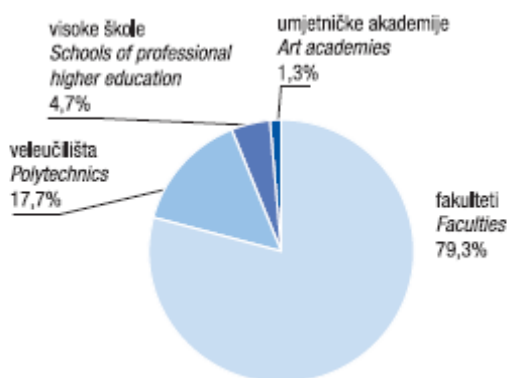
Grafikon br. 12: Upisana djeca, učenici, studenti prema razinama obrazovanja od 2006./2007. do 2011./2015. u Republici Hrvatskoj

Izvor: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2016/sljh2016.pdf (pristupljeno 29. 6. 2017.)

U grafikonu br. 12 vidimo da je broj upisane djece u osnovne škole u opadanju 2015. godine u odnosu na 2011. godinu. Godine 2015. povećao se broj upisane djece u srednje škole i na stručne studije.

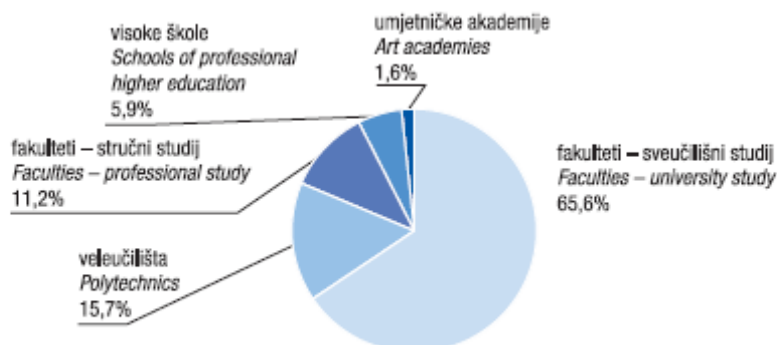
Grafikon br. 13: Upisani studenti na visokim učilištima u akademskoj godini 2014./2015. u Republici Hrvatskoj

Izvor: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2016/sljh2016.pdf (pristupljeno 29. 6. 2017.)

U grafikonu br. 13 vidi se da je najveći broj upisanih studenata na fakultet (79,3 %), potom na veleučilišta (17,7 %), slijede visoke škole (4,7 %) i umjetničke akademije (1,3 %).

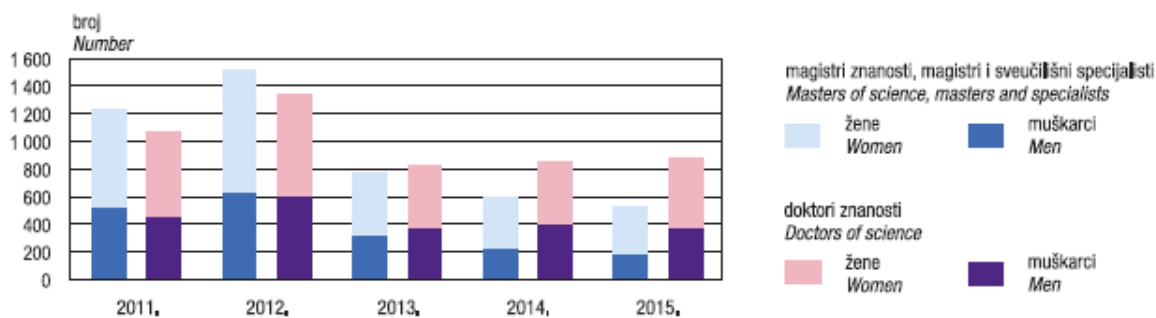
Grafikon br. 14: Studenti koji su diplomirali na visokim učilištima prema vrstama visokih učilišta u 2015. u Republici Hrvatskoj

Izvor: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2016/sljh2016.pdf (pristupljeno 29. 6. 2017.)

Iz grafikona br. 14 vidi se da je najveći broj studenata koji su diplomirali na fakultetima (65,6 %), zatim na veleučilištima (15,7 %), fakulteti – stručni studiji (11,2 %), visoke škole (5,9 %) i na umjetničkim akademijama (1,6 %).

Grafikon br. 15: Magistri znanosti, magistri i sveučilišni specijalisti te doktori znanosti od 2007. do 2011. u Republici Hrvatskoj

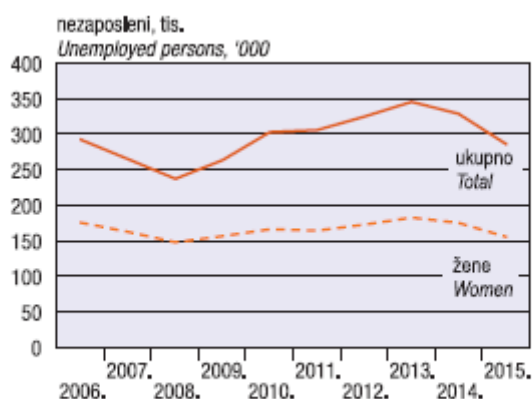

Izvor: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2016/sljh2016.pdf (pristupljeno 29. 6. 2017.)

Iz grafikona br. 15 vidi se da se udio žena izjednačio s muškarcima u visokom obrazovanju sa stupnjem doktora znanosti, dok je veći udio žena u visokom obrazovanju sa zvanjem magistri znanosti, magistri i sveučilišni specijalisti.

I na koncu, kod žena s najnižim stupnjevima obrazovanja stope zaposlenosti relativno su niske u odnosu na žene s višim stupnjevima obrazovanja te one opadaju na razinu oko 20 % pa i niže za žene s troje i više djece.⁹⁸

Grafikon br. 16: Prosječan broj nezaposlenih u razdoblju od 2006. do 2015. u Republici Hrvatskoj

Izvor: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2016/sljh2016.pdf (pristupljeno 29. 6. 2017.)

Iz grafikona br. 16 vidi se ukupan broj nezaposlenih i udio nezaposlenih žena u ukupnom broju nezaposlenih. Najviši broj nezaposlenih bio je tijekom 2013. godine. Broj nezaposlenih žena također je bio najviši tijekom 2013.

Grafikon br. 17: Nezaposlene osobe prema spolu, stanje 31. prosinca 2015. godine u Republici Hrvatskoj

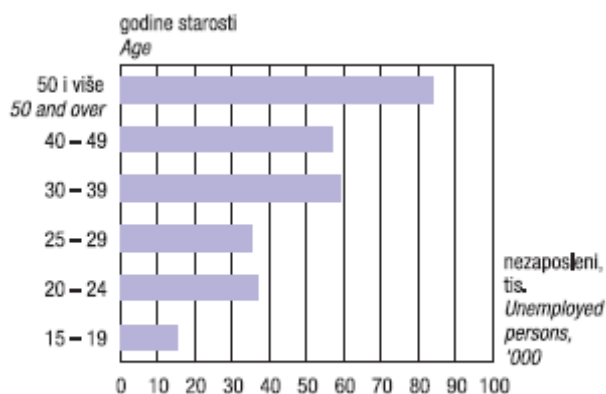

Izvor: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2016/sljh2016.pdf (pristupljeno 29. 6. 2017.)

⁹⁸ Ivan Čipin: Obrazovanje i fertilitet zaposlenih žena u Hrvatskoj. Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, Vol. 20, No.1 (111), ožujak 2011., http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=97822 (pristupljeno 29. 6. 2017.).

Iz grafikona br. 17 vidi se da je u ukupnom broju nezaposlenih udio žena veći nego muškaraca, pri čemu je 55 % žena, a 45 % muškaraca.

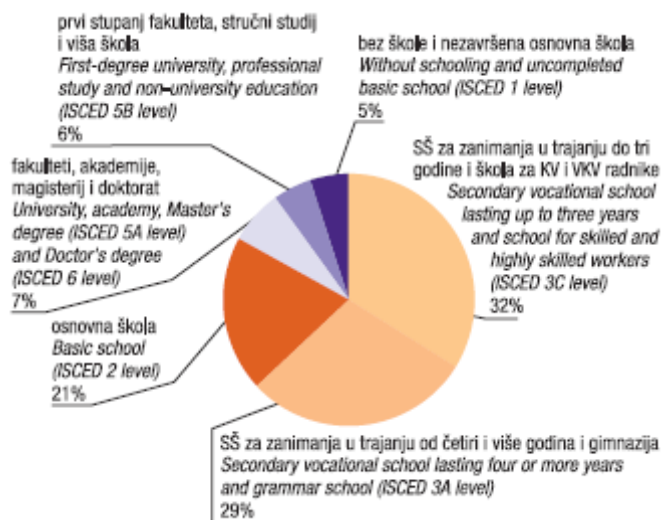
Grafikon br. 18: Nezaposlene osobe prema starosti, stanje 31. prosinca 2015. u Republici Hrvatskoj

Izvor: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2016/sljh2016.pdf (pristupljeno 29. 6. 2017.)

Iz grafikona br. 18 vidi se da je najveći udio nezaposlenih u 2015. godini srednje starosne dobi koji čine i najveći udio u ukupnom broju stanovništva Republike Hrvatske.

Grafikon br. 19: Nezaposlene osobe prema razini obrazovanja, stanje 31. prosinca 2015. u Republici Hrvatskoj

Izvor: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2016/sljh2016.pdf (pristupljeno 29. 6. 2017.)

U grafikonu br. 19 prikazan je udio nezaposlenih osoba prema razini obrazovanja, pri čemu je najviši udio nezaposlenih sa srednjom školom u trajanju od tri godine (32 %), potom srednja škola u trajanju od četiri godine (29 %), osnovna škola (21 %), fakulteti, akademije, magistri i doktorati (7 %), prvi stupanj fakulteta, stručni studij i viša škola (6 %) te bez škole i nezavršene osnovne škole (5 %).

Od 2001. bilježen je trend niže stope nezaposlenosti, ali je već tijekom 2009. i 2010. taj trend počeo ponovno rasti i u 2013. godini dosegao vrhunac od najviše stope nezaposlenosti 20,2 %⁹⁹ da bi tijekom 2014. i 2015. taj trend počeo padati. U prosincu 2015. u evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje bilo je 285.468 nezaposlenih osoba, što je 9,9 % manje nego u istom mjesecu prethodne godine. Broj novoprijavljenih u evidenciju nezaposlenih tijekom 2015. bio je manji od zbroja zaposlenih s evidencije i brisanih iz evidencije zbog drugih razloga, što je rezultiralo padom nezaposlenosti.¹⁰⁰ Dugotrajna nezaposlenost jedan je od glavnih interesa političara. Osim financijskih i socijalnih učinaka na osobni život, dugotrajna nezaposlenost negativno utječe na socijalnu koheziju i, u konačnici, može ometati gospodarski rast.

Stopa anketne nezaposlenosti – stopa prema Anketi o radnoj snazi (ARS) relevantan je međunarodno usporediv pokazatelj nezaposlenosti u nekoj zemlji. Predstavlja postotni udio nezaposlenih u aktivnom stanovništvu (radnoj snazi).

Anketu provodi Državni zavod za statistiku u skladu s metodološkim načelima Međunarodne organizacije rada donesenima na 13. konferenciji statističara rada i Statističkog ureda Europske unije (Eurostat), koji je metodološki uskladio anketu Europske unije te je ona najvažniji izvor međunarodno usporedivih podataka na području statistike rada. Anketa se provodi kontinuirano, a rezultati obrađuju i objavljuju tromjesečno.

Stopa registrirane nezaposlenosti – izračunata je kao odnos registriranih nezaposlenih osoba prema ukupnome aktivnom stanovništvu (radnoj snazi).

Izračunava je i objavljuje Državni zavod za statistiku na temelju administrativnih izvora podataka o broju zaposlenih u pravnim osobama (podatci se preuzimaju iz obrasca JOPPD), broju zaposlenih u obrtu i djelatnostima slobodnih profesija (matična evidencija HZMO-a),

⁹⁹ http://www.hzz.hr/UserDocsImages/HZZ_Godisnjak_2013.pdf (pristupljeno 29. 6. 2017.).

¹⁰⁰ <http://www.nacional.hr/hrvatski-zavod-za-zaposljavanje-krajem-prosle-godine-285-468-nezaposlenih/> (pristupljeno 29. 6. 2017.).

broju osiguranika poljoprivrednika (podaci HZMO-a) i broju registriranih nezaposlenih osoba (podaci HZZ-a). Administrativnu nezaposlenost određuju nacionalna zakonodavstva zemalja pa se stoga ne koristi za međunarodnu usporedivost.

Državni zavod za statistiku je početkom 2016. prestao prikupljati prosječne mjesečne podatke o bruto i netoplaćama te broju zaposlenih u pravnim osobama putem statističkog obrasca RAD-1. Papirnati obrazac zamijenjen je modernijim načinom prikupljanja i obrade podataka iz obrasca JOPPD. Promjena metodologije prikupljanja i obrade podataka rezultirala je prekidom serija podataka statistike tržišta rada, tako da objavljeni podatci od veljače 2016. godine nisu usporedivi s prethodno objavljenim mjesečnim podacima.

Tablica br.16: Prosječan broj nezaposlenih osoba prema razini obrazovanja i spolu od 2011. do 2015. za Republiku Hrvatsku

	Ukupno Total		Bez škole i nezavršena osnovna škola <i>Without schooling and uncompleted basic school (ISCED 1 level)</i>		Osnovna škola <i>Basic school (ISCED 2 level)</i>		SŠ za zanimanja u trajanju do tri godine i škola za KV i VKV radnike <i>Secondary vocational school lasting up to three years and school for skilled and highly skilled workers (ISCED 3C level)</i>		SŠ za zanimanja u trajanju od četiri i više godina i gimnazija <i>Secondary vocational school lasting four or more years and grammar school (ISCED 3A level)</i>		Prvi stupanj fakulteta, stručni studij i viša škola <i>First-degree university, professional study and non-university education (ISCED 5B level)</i>		Fakultet, akademija magisterij, doktorat <i>University, academy, Master's degree (ISCED 5A level), Doctor's degree (ISCED 6 level)</i>	
	ukupno Total	žene Women	ukupno Total	žene Women	ukupno Total	žene Women	ukupno Total	žene Women	ukupno Total	žene Women	ukupno Total	žene Women	ukupno Total	žene Women
2011.	305 333	163 925	17 443	8 396	68 575	38 147	104 924	47 909	84 394	51 105	12 664	7 579	17 333	10 789
2012.	324 324	172 245	18 136	8 699	68 829	37 671	110 986	49 885	90 646	53 990	15 271	9 203	20 456	12 797
2013.	345 112	182 042	18 357	8 734	71 326	38 362	117 244	52 216	98 522	58 078	17 549	10 627	22 114	14 025
2014.	328 187	174 702	17 688	8 429	67 740	35 978	107 823	48 969	94 443	55 792	17 695	10 895	22 798	14 639
2015.	285 906	155 208	15 664	7 624	59 222	31 492	91 985	43 251	82 464	49 605	15 930	9 915	20 641	13 321

Izvor: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2016/sljh2016.pdf (pristupljeno 29. 6. 2017.)

U tablici br. 16 vidi se da se od 2011. do 2013. godine bilježi porast broja ukupno nezaposlenih osoba pri čemu je udio žena u većem broju nego muškaraca, poglavito sa srednjoškolskim četverogodišnjim obrazovanjem 98.522 ukupno od čega 58.078 žena. U 2015. taj se omjer smanjio kad je bilo ukupno 82.464 nezaposlenih sa srednjoškolskim četverogodišnjim obrazovanjem od čega 49.605 žena.

Vjerojatno većina mladih ljudi želi stvoriti obitelj i imati djecu, međutim, mnogi od njih drže da je to neuputno činiti u situaciji ekonomske neizvjesnosti, tj. bez postignuća stabilnoga egzistencijalnog uporišta u svijetu rada. Zaposlenost oba hranitelja obitelji, osnovni su uvjet za normalan život njenih članova. Na provedenoj anketi o socijetalnom sterilitetu, a koja je

provedena na uzorku starijih samaca, 62 % ženskih i 53,2 % muških ispitanika smatra da su ekonomska kriza i nezaposlenost važan čimbenik koji utječe na broj djece u obitelji, dok 34,8 % ispitanica i 38 % ispitanika to smatra važnim čimbenikom za reprodukciju obitelji. Na drugom mjestu po važnosti su stambeni uvjeti obitelji, a na trećem je mjestu financijski trošak podizanja djece.¹⁰¹

Promatrano sa stajališta obiteljske politike, bilo bi važno da razni oblici neformalnog rada dobiju formalni status koji podrazumijeva socijalno-zaštitna prava pa da se na taj način učvrsti stabilnost obitelji, poglavito onih s malom djecom. Naime, oblik zaposlenosti s nepunim radnim vremenom u Hrvatskoj gotovo da i ne pokazuje znakove rasta.

Dijana Kobas Dešković predstavila je projekt MAMFORCE i istaknula da taj poslovni model ima za cilj poticanje gospodarstva putem novoga, inovativnog modela zapošljavanja. Projekt se zasniva na osvješćivanju važnosti fleksibilnog zapošljavanja prvenstveno žena-majki iz skupine visokoobrazovanih i stručnih žena, kako bi im se omogućio nesmetani razvoj karijere uz ostvarenje roditeljstva i stvaranje zdrave obitelji. S obzirom na to da svoje tematsko uporište nalazi u poticanju zapošljavanja i fleksibilizaciji tržišta rada, projekt ide ususret aktualnim potrebama poslodavaca i zaposlenika.

5.3. OSNOVNE MJERE OBITELJSKE POLITIKE

Obiteljska je politika cjelovit i sustavan skup mjera koje djeluju u korist obitelji, prije svega obitelji s djecom. Te im mjere pomažu u problematičnim situacijama ekonomskog, socijalnog, zdravstvenog, stambenog i sličnog karaktera, ublažavaju financijski teret što ga za obitelj predstavljaju djeca, omogućuju usklađivanje obiteljskih i radnih obveza, štite trudnice i djecu.¹⁰² Svrha i ciljevi mjera obiteljske politike trebaju pružati potporu obitelji. Potpora obitelji može biti u ekonomskom obliku kao što su roditeljske naknade, dječji doplatci, te kroz porezni sustav. Također može biti potpora u uslužnom i vremenskom obliku koja omogućavaju usklađivanje obiteljskoga i poslovnog života te obavljanje svih obiteljskih poslova.

¹⁰¹ Puljiz, V.; Bežovan, G.; Matković, T.; Šućur, Z.; Zrinščak, S. (2008:299).

¹⁰² Puljiz, V.; Zrinščak, S.: Hrvatska obiteljska politika u europskom kontekstu.

<http://www.rsp.hr/ojs2/index.php/rsp/article/view/170/174> (pristupljeno 29. 6. 2017.).

5.3.1. Rodiljni (porodni) i roditeljski dopusti i naknade

Plaćeni rodiljni dopust do godine dana života djeteta i druga prava trudnica i majki s djecom u nepromijenjenom obliku zadržavaju se do 1995. godine.¹⁰³ Korištenje dopusta ovisno je o promjenama na tržištu rada i ostvarivanju drugih socijalnih prava zaposlenih. Pravo na plaćeni rodiljni dopust proširen je 1996. godine na nezaposlene majke te majke koje obavljaju samostalnu djelatnost, ali samo u slučaju rođenja blizanaca te trećeg i svakog sljedećeg djeteta. Krajem 2001. godine ukinut je trogodišnji porodni dopust koji se koristio u slučaju rođenja blizanaca, trećeg i svakog sljedećeg djeteta, da bi 2004., ponovno bila vraćena mogućnost korištenja porodnog dopusta za zaposlene žene i žene koje obavljaju samostalnu djelatnost, a za nezaposlene žene, nezaposlene zbog profesionalne nesposobnosti za rad, majke na redovitom školovanju uvedeno je produljeno pravo na rodiljni dopust sa šest mjeseci na godinu dana. Nakon protoka obveznog rodiljnog dopusta, to pravo može koristiti i otac djeteta.

Prava korisnika na rodiljne i roditeljske potpore

Korisnik rodiljnih i roditeljskih potpora ima pravo na:

1. rodiljni dopust
2. roditeljski dopust
3. rad s polovicom punoga radnog vremena
4. rad u skraćenom radnom vremenu zbog pojačane njege djeteta
5. stanku za dojenje djeteta
6. dopust trudnice ili majke koja doji dijete
7. dopust ili rad u skraćenom radnom vremenu radi skrbi i njege djeteta s težim smetnjama u razvoju
8. mirovanje radnog odnosa do treće godine života djeteta.

Zaposlena majka i samozaposlena majka, koja nakon korištenja rodiljnog dopusta ili rada u skraćenom radnom vremenu nastavi dojiti dijete, tijekom rada u punom radnom vremenu, ima pravo na stanku za dojenje djeteta u trajanju od dva sata dnevno, neovisno od toga koristi li se zaposleni otac u isto vrijeme i za isto dijete jednim od prava propisanih *Zakonom*. Majka se može pravom na dojenje koristiti jednokratno ili dvaput tijekom dana u trajanju od sat vremena i to do navršene 1. godine djetetova života. Vrijeme stanke za dojenje ubraja se u radno vrijeme.

¹⁰³ Ibidem (pristupljeno 29. 6. 2017.).

Ako zaposlena trudnica ili majka koja doji dijete radi na poslovima koji su štetni po njezino zdravlje i zdravlje djeteta koje doji, a poslodavac nije osigurao raspoređivanje zaposlene trudnice ili majke na druge odgovarajuće poslove, zaposlena trudnica ili majka koja doji dijete ima pravo na trudnički ili dojenački dopust, uz naknadu plaće u visini njezine pripadajuće plaće, a na teret poslodavca.

U 2010. godini donesena je nova direktiva Europske unije koja se odnosi na rodiljni i roditeljski dopust, a koja propisuje da roditeljski dopust mora trajati najmanje četiri mjeseca, da ga roditelji moraju koristiti u istom obujmu, te da se minimalno jedan od ta četiri mjeseca ne može prenositi na drugog roditelja.

Dosad je roditeljski dopust trajao šest mjeseci, od šest do 12 mjeseci djetetova života, od čega je majka imala pravo na tri mjeseca i tri mjeseca otac. Budući da je zakonom bilo omogućeno da otac svoja 3 mjeseca može u potpunosti prenijeti na majku, očevi su to činili u više od 95 % slučajeva.

Sukladno europskoj direktivi, četiri mjeseca roditeljskog dopusta će moći rabiti majka, a četiri mjeseca otac, ali otac će imati pravo prenijeti dva mjeseca svog roditeljskog dopusta, a ostatak očeva dopusta, otac će moći iskoristiti u bilo kojem trenutku do djetetove osme godine života.

Naknada za vrijeme korištenja obveznog rodiljnog dopusta vezana je uz prethodnu plaću zaposlene majke, dok su naknade za dodatna rodiljna prava vezane uz raspoloživa sredstva državnog proračuna i u pravilu su bile odnosno jesu dosta niske.

Za prvih šest mjeseci dopusta naknada iznosi 100 % prethodne plaće zaposlene majke, za drugih šest mjeseci najviše 2.660 kn, a za posljednja dva mjeseca roditeljskog dopusta naknada je 1.663 kn.

U svibnju 2017. izmijenjen je i dopunjen *Zakon o rodiljnim i roditeljskim potporama*. Izmjene se odnose na povećanje maksimalnog iznosa naknade plaće koja se isplaćuje za vrijeme korištenja roditeljskog dopusta za zaposlene roditelje drugih šest mjeseci s dosadašnjih 2.660,80 kuna na 3.991,20 kunu. Drugo povećanje visine novčane naknade za nezaposlene roditelje te zaposlene roditelje koji ne ispunjavaju stavku o propisanom uvjetu staža osiguranja 12 mjeseci neprekidno ili 18 mjeseci s prekidima, sa 1.663 kune, na iznos od 2.328 kuna. Odnosi se i na povećanje naknade roditeljima koji se mogu koristiti pravom na roditeljski dopust za rođene blizance, treće i svako sljedeće dijete do treće godine života djeteta, povećanje s 1.663 kune na 2.328 kuna. Povećava se novčana potpora za zaposlene i

samozaposlene roditelje koji se koriste dopustom radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju s 2.161 kunu na 2.328 kuna.

Pravo na plaćeni rodiljni dopust, uvelike je uvjetovano iznosima rodiljnih i roditeljskih naknada, pogotovo kod zaposlenih žena koje imaju prosječnu neto plaću oko 5.693,00 kn.¹⁰⁴ Kada je naknada za roditeljski dopust iznosila 2.660 kn, tada su se majke uglavnom odlučivale vratiti na posao. Prema provedenom istraživanju u radu „A Flying Start? Long Term Consequences of Maternal Time Investments in Children During Their First Year of Life“, autora Kjell G. Salvanes, o utjecaju koji na djecu ima produženo vrijeme koje majka provodi s djetetom u prvoj godini života, došlo se do zaključka da ostanak majke kod kuće, u usporedbi s drugim oblicima skrbi za djecu, ima znatan pozitivan utjecaj. Promoviranje politike kojom se povećava vrijeme koje roditelji provode s djecom u prvoj godini nakon djetetova rođenja može imati utjecaj na njegove sposobnosti kasnije u životu.¹⁰⁵ Od velike je važnosti, kako za majku, tako i za dijete da provedu zajedno vrijeme od rođenja do prve godine. U Puli se ponovno uvodi pilot-projekt jaslica za bebe od navršениh šest mjeseci, što smatram da je zaista prerano da dijete bude razdvojeno od roditelja, čak i djeca od godinu dana još nisu dovoljno samostalna, ne mogu se još sama odjenuti, neka još ni ne prohodaju, još su u pelenama, obično ne govore još dovoljno razumljivo, samo rijetki se u toj dobi mogu samostalno nahraniti. Naravno da nije lako tako maleno dijete ostaviti nekome drugom na brigu ni kada napuni godinu dana, a pogotovo ne bebū od šest mjeseci.

Unatoč uređenim pravima u *Zakonu* vezanih za prava dojenja, dojenje se koristi u malom postotku u Hrvatskoj, a razlozi tako niske stope dojenja su nedovoljna potpora okoline i netočne informacije za razliku od Švedske gdje je postotak dojenja 97 % zahvaljujući upravo pozitivnom ozračju i potpori okoline. U Vladinu *Programu promicanja dojenja* navode se podatci Hrvatskog zdravstveno-statističkog ljetopisa za 2013. godinu, prema kojima je u prehrani za dob nula do dva mjeseca bilo 71,8 % dojenčadi hranjene isključivo majčinim mlijekom, 14,4 % dojeno je uz nadomjestke za majčino mlijeko, a 13,8 % bilo je na umjetnoj prehrani. U razdoblju od 3 do 5 navršениh mjeseci života udio dojenčadi hranjene isključivo majčinim mlijekom pada na 58,2 %, dojeno ih je uz nadomjestke za majčino mlijeko 20,1 %, a

¹⁰⁴ Podatak za prosjek u 2016. godini;
http://www.rriif.hr/Nova_svota_prosjecne_place_za_ovrhu_na_placi_u_201-1267-vijest.html (pristupljeno 29. 6. 2017.).

¹⁰⁵ <http://ftp.iza.org/dp5362.pdf> (pristupljeno 25. 6. 2017.).

21,7 % bilo je na umjetnoj prehrani. Nakon navršenih šest mjeseci života isključivo dojenih je još 19 % dojenčadi.¹⁰⁶ Velike su razlike u dojenju i u svijetu.

Podatci iz nekoliko zemalja pokazuju koliko majki doji djecu nakon poroda:¹⁰⁷

ZEMLJA	POSTOTAK
Švedska	97
Brazil	93
Novi Zeland	93
Njemačka	90
Kina	77
SAD	70
Nizozemska	69
Francuska	50
Kuba	46
Bangladeš	45
Japan	41
Hrvatska	13
Kambodža	15

Najviše majke doje djecu nakon poroda u Švedskoj – 97 %, a najmanje u Hrvatskoj – 13 %.

Nizak postotak dojlja u Hrvatskoj, samo 13,4 % prema posljednjim UNICEF-ovim podacima najbolje govori o stavu prema dojenju u našoj zemlji. Taj postotak se odnosi na majke koje doje do šest mjeseci djetetova života, a UNICEF-ovi podaci govore da čak 50 % majki od dojenja odustaje tijekom prvog mjeseca, a kao razlog ponajčešće navode "nedostatak mlijeka". Svjetska zdravstvena organizacija i brojne druge medicinske udruge preporučuju dojenje kao isključivu prehranu djece do šest mjeseci, a poželjno do godinu dana.¹⁰⁸

Uzor bi mogle biti skandinavske zemlje gdje je kvota dojenja visoka: 92 % majki doji novorođenčad, a oko 80 % majki doji djecu i u dobi od šest mjeseci. Ovo "čudo dojenja" ima veze s nizom političkih mjera kojima su norveška država i zdravstvo od 70-ih godina stvarali pozitivno ozračje za obitelj i dojenje.¹⁰⁹

¹⁰⁶ http://zena.rtl.hr/clanak/beba/promijenimo_to_hrvatska_je_zemlja_s_niskom_stopom_dojenja/13232 (pristupljeno 25. 6. 2017.).

¹⁰⁷ Dojenje u različitim zemljama svijeta.

<http://www.roditelji.hr/beba/441-dojenje-u-razlicitim-zemljama-svijeta/> (pristupljeno 25. 6. 2017.).

¹⁰⁸ Ibidem (pristupljeno 25. 6. 2017.).

¹⁰⁹ Ibidem (pristupljeno 25. 6. 2017.).

5.3.2. Porezni sustav

Hrvatska u svom poreznom sustavu priznaje određene troškove za uzdržavane članove obitelji koji se realiziraju umanjnjem porezne osnovice, što se primjenjuje od 1994. godine. Do 31. prosinca 2016. svaki porezni obveznik imao je pravo na osnovni osobni porezni odbitak u iznosu 2.600 kn. Za uzdržavane članove uže obitelji i bivši bračni drug za kojeg se plaća alimentacija te za prvo dijete taj je odbitak iznosio 0,5 osnovnog odbitka (1.300 kn), za drugo dijete 0,7 osnovnog odbitka (1.820 kn), za treće dijete 1,0 (2.600 kn), za četvrto dijete 1,4 (3.640 kn), za peto dijete 1,9 (4.940 kn).¹¹⁰

¹¹⁰ https://www.porezna-uprava.hr/baza_znanja/Stranice/OsobniOdbitak.aspx (pristupljeno 25. 6. 2017.).

Tablica br. 17: Osobni odbitak od 1. siječnja 2017. u Republici Hrvatskoj

Osnovica osobnog odbitka iznosi 2.500,00 kn.

OSOBNI ODBITAK	Koeficijent	Mjesečna svota (kn)	Godišnja svota (kn)
Osnovni osobni odbitak ¹	1,5	3.800,00	45.600,00
Uzdržavani članovi uže obitelji i bivši bračni drug za kojeg se plaća alimentacija	0,7	1.750,00	21.000,00
Prvo dijete	0,7	1.750,00	21.000,00
Drugo dijete	1,0	2.500,00	30.000,00
Treće dijete	1,4	3.500,00	42.000,00
Četvrto dijete	1,9	4.750,00	57.000,00
Peto dijete	2,5	6.250,00	75.000,00
Šesto dijete	3,2	8.000,00	96.000,00
Sedmo dijete	4,0	10.000,00	120.000,00
Osmo dijete	4,9	12.250,00	147.000,00
Deveto dijete ²	5,9	14.750,00	177.000,00
Porezni obveznik i svaki uzdržavani član uže obitelji i svako dijete, ako su osobe s invaliditetom	0,4	1.000,00	12.000,00
Porezni obveznik i svaki uzdržavani član uže obitelji i svako dijete ako su osobe kojima je rješenjem, na temelju posebnih propisa, utvrđena invalidnost po jednoj osnovi 100 % i/ili koji radi invalidnosti imaju, na temelju posebnih propisa, pravo na tuđu pomoć i njegu ³	1,5	3.750,00	45.000,00

¹ Mjesečni osnovni osobni odbitak se izračunava kao koeficijent 1,5 osnovice osobnog odbitka (1,5 x 2.500,00 kn = 3.750,00 kn) zaokruženo na stoticu.

² Za svako daljnje uzdržavano dijete koeficijent osnovnoga osobnog odbitka progresivno se uvećava se za 1,1 više u odnosu prema koeficijentu za prethodno dijete.

³ U ovim slučajevima porezni obveznik ne može za sebe rabiti osobni odbitak za invalidnost (faktor 0,4), niti za uzdržavanu osobu.

Izvor: https://www.porezna-uprava.hr/baza_znanja/Stranice/OsobniOdbitak.aspx (pristupljeno 25. 6. 2017.).

U tablici br. 17 prikazani su koeficijenti osobnih odbitaka. Socijalni učinak ovog oblika porezne stimulacije zrcali se u tome da porezni obveznik s rastom dohotka ostvaruje i povoljniji

materijalni učinak te se može reći da ta mjera nije ni u kakvoj korelaciji s ostalim mjerama socijalne i obiteljske politike koje su više usmjerene pomoći siromašnijim obiteljima s djecom. Kod poreznih olakšica u Hrvatskoj, slučaj je upravo obrnut, jer oni koji zarađuju više ostvaruju i daleko veće porezne olakšice.

Svakako bi trebalo promijeniti sustav poreznih olakšica. Trebalo bi uvesti, kao i u Norveškoj, da roditelji djece mlađe od 12 godina imaju pravo na porezni odbitak za troškove brige oko djeteta. To je namjenska porezna olakšica u vezi s predškolskim odgojem djece i roditelji bi morali dokazati da su u tu svrhu platili određeni iznos pa da im porezna olakšica kompenzira troškove. Tek tada bi porezne olakšice imale svrhu kao mjere obiteljske politike.

5.3.3. Dječji doplatci

Dječji doplatci najviše privlače pažnju jednostavno iz tog razloga što se odnose na relativno široku populaciju i što se percipiraju kao najvažnija mjera obiteljske politike.

Prema prethodnom zakonu, dječji doplatci financirali su se doprinosima iz plaća po stopi od 2,20 %¹¹¹, ali pravo na doplatok ostvarivala su samo djeca zaposlenih, što je bilo logično s obzirom na način njihova financiranja.

Novi zakon o dječjem doplatku usvojen je 1998., ali je njegova primjena, zbog nestašice sredstava, počela tek u listopadu 2000. godine. Prema novom zakonu pravo na dječji dodatak ostvarilo je 468.000 djece, a visina doplataka u prosjeku je iznosila 254,00 kune. Dječji doplatci diferencirali su se s obzirom na imovinsko stanje i broj djece i novost je bila u tome da doplatok mogu dobiti sva djeca bez obzira na status roditelja (zaposleni – nezaposleni). Nadalje, zadržava se kriterij imovinskog statusa i broja djece. Dječji doplatci financirat će se iz poreza, a ne iz plaća zaposlenih kako je to dosad bilo.

Uvjeti za ostvarivanje prava na doplatok za djecu su sljedeći:

- korisnik treba imati do dana podnošenja zahtjeva prebivalište u Republici Hrvatskoj najmanje tri godine
- živjeti u zajednici s djecom i uzdržavati ih

¹¹¹ V. Puljiz: Reforme sustava socijalne politike u Hrvatskoj, Sveučilište u Zagrebu. <http://hrcak.srce.hr/file/47398> (pristupljeno 25. 6. 2017.).

- ostvareni prihodi u 2012. ne smiju prelaziti dohodovni cenzus od 1.663 kn mjesečno po članu.

Određivanje svote doplatka za djecu

Svota se doplatka za djecu određuje ovisno o visini ostvarenoga ukupnog dohotka po članu kućanstva mjesečno.

Za djecu s težim oštećenjem zdravlja pravo na doplatu ostvaruje se bez obzira na visinu prihoda koji kućanstvo korisnika ostvaruje, a svota doplatka određuje se u visini od 25 % od proračunske osnovice.

Dohodovni cenzus i svote doplatka za djecu za 2016. (od 1. ožujka 2016.)

Proračunska osnovica za 2016. godinu iznosi 3.326,00 kn (ista je kao i u prethodnoj godini) Dohodovni cenzus (50 % od proračunske osnovice) iznosi 1.663,00 kn.

Cenzusne grupe

- prva – ako prosječni mjesečni dohodak po članu kućanstva ne prelazi 16,33 % proračunske osnovice (543,14 kn)
- druga – ako prosječni mjesečni dohodak po članu kućanstva prelazi 16,33 % (543,14 kn), a ne prelazi 33,66 % (1.119,53 kn) proračunske osnovice i
- treća – ako prosječni mjesečni dohodak po članu kućanstva prelazi 33,66 % (1.119,53 kn), a ne prelazi 50 % (1.663,00 kn) proračunske osnovice.

U skladu s cenzusnim grupama određene su svote doplatka za djecu i to:

- ako ukupni dohodak po članu kućanstva korisnika mjesečno ne prelazi 543,14 kn, doplatak se određuje u svoti od 299,34 kn (40,45 EUR)
- ako ukupni dohodak po članu kućanstva korisnika mjesečno prelazi 543,14 kn, a ne prelazi 1.119,53 kn, doplatak se određuje u svoti od 249,45 kn (33,70 EUR)
- ako ukupni dohodak po članu kućanstva korisnika mjesečno prelazi 1.119,53 kn, a ne prelazi 1.663,00 kn, doplatak se određuje u svoti od 199,56 kn (26,96 EUR)
- za dijete bez oba roditelja ili za dijete čija su oba roditelja nepoznata ili nepoznatog prebivališta ili potpuno nesposobni za samostalan život i rad ili ako im je oduzeta poslovna sposobnost, pripadajuća svota doplatka, određena prema utvrđenom cenzusu, povećava se za 25 % (374,18 kn (50,56 EUR), 311,81 kn (42,13 EUR) ili 249,45 kn (33,71 EUR))
- za dijete s oštećenjem zdravlja, korisniku pripada doplatak za djecu u 25 % većoj svoti od pripadajuće svote doplatka (374,18 kn (50,56 EUR), 311,81 kn (42,13 EUR) ili 249,45 kn (33,71 EUR))

- za dijete bez jednog roditelja ili za dijete čiji je jedan roditelj nepoznat ili nepoznatog prebivališta ili potpuno nesposoban za samostalan život i rad ili ako mu je oduzeta poslovna sposobnost, pripadajuća svota doplatka, određena prema utvrđenom cenzusu, povećava se za 15 % (344,24 kn (46,52 EUR), 286,87 kn (38,77 EUR) ili 229,49 kn (31,01 EUR))
- za korisnike koji pravo ostvaruju prema članku 34. *Zakona o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji*, svota doplatka iznosi 374,18 kn (50,15 EUR)
- za korisnike koji ostvaruju pravo prema članku 22. *Zakona o doplatku za djecu* (za djecu s težim ili teškim invaliditetom) svota doplatka iznosi 831,50 kn (111,45 EUR).

Doplatak za djecu isplaćuje se do navršenih 15 godina života djeteta, odnosno do kraja školske godine u kojoj dijete navršava 15 godina života, a nakon toga samo ako se dijete nalazi na redovitom školovanju u srednjoj školi, najduže do 19. godine života, osim u iznimnim slučajevima kada dijete nije u mogućnosti dovršiti školovanje u redovitom roku, ali najduže do navršene 21. godine života.

Određivanje pronatalitetnog dodatka

Korisniku uz utvrđeni iznos doplatka za djecu pripada i dodatak u iznosu po 500 kn za treće i četvrto dijete. To znači da se, uz određenu ukupnu svotu doplatka određenu rješenjem, korisniku dodaje 500 kn ako rabi doplatak za troje djece, odnosno 1.000 kn mjesečno, ako rabi doplatak za troje i više djece.

Tablica 18: Korisnici doplatka za djecu i broj djece prema godinama u Republici Hrvatskoj

Tablica 25.

Stanje: 31. prosinca

Godina	Broj korisnika	Lančani indeks	Broj djece	Lančani indeks
0	1	2	3	4
2002.	271949	81,7	513369	81,7
2003.	259911	95,6	490884	95,6
2004.	247219	95,1	466545	95,0
2005.	236986	95,9	445954	95,6
2006.	221288	93,4	416177	93,3
2007.	242980	109,8	455761	109,5
2008.	230188	94,7	431960	94,8
2009.	213994	93,0	403233	93,3
2010.	213136	99,6	399477	99,1
2011.	216013	101,3	403064	100,9
2012.	212796	98,5	395771	98,2
2013.	209862	98,6	388844	98,2
2014.*	201655	96,1	374900	96,4
2015.*	192671	95,5	357551	95,4
2016.*	172238	89,4	322870	90,3

Izvor:

http://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/publikacije/statisticke_informacije/2016/4/Statisticke_informacijeHZMOa_4_2016_veljaca2017.pdf (pristupljeno 22. 6. 2017.)

Tablica br. 19: Korisnici doplatka za djecu, broj djece i doplatak u Republici Hrvatskoj

Tablica 25 a.

	Prosjeck				
	2012.	2013.	2014.*	2015.*	I.-XII.2016.*
0	1	2	3	4	5
Broj korisnika	206110	204941	191658	188236	174576
Broj djece	386516	383199	359079	352785	328896
Prosječna svota doplatka za djecu (nisu uključena sredstva isplate za prethodne mjesece) - u kn	352,03	353,46	355,89	358,96	363,60
Prosječna svota doplatka za djecu (uključena su sredstva isplate za prethodne mjesece) - u kn	368,41	367,40	379,84	374,59	374,70

* Uključen je i doplatak za djecu u prvom stupnju primjenom uredbi Europske unije.

Izvor:

http://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/publikacije/statisticke_informacije/2016/4/Statisticke_informacijeHZMOa_4_2016_veljaca2017.pdf (pristupljeno 22. 6. 2017.)

Iz tablica br. 18 i 19 vidimo da se broj djece i broj korisnika dječjeg doplatka od 2007. godine kontinuirano smanjuje. Prosječna visina dječjeg doplatka se ne mijenja.

Norvešku smo uzeli za primjer jer ona od svih nordijskih zemalja najviše izdvaja za naknade obitelji i djeci. Norveška ima slabo naseljene regije pa posebnim novčanim dodacima potiče obiteljsku politiku u tim regijama. I u Republici Hrvatskoj i u Norveškoj financiranje dječjeg doplatka je iz proračuna. Međutim, samo to im je zajedničko.

Kada usporedimo Hrvatsku i Norvešku po visini isplate dječjih doplataka, vidljiva je značajna razlika, s tim da se u Norveškoj ostvaruju još i dodatna prava za djecu kao što je doplatka za čuvanje djece, *cash-for-care* naknada, razne porezne olakšice i dnevne novčane naknade. Visina dječjih doplataka u Hrvatskoj zaista je preniska s obzirom na životni standard. Prosječna četveročlana obitelj u Hrvatskoj mjesečno ostvari u prosjeku 7.830 kn prihoda, dok je za sve životne potrebe i troškove potrebno izdvojiti u prosjeku 11.130 kn, dakle 3.300 kn više od prihoda.¹¹² Dječji doplatka tako ostaje mjera ublažavanja siromaštva, a manje mjera populacijske politike i motivacije. Da bi dječji doplatka imao motivacijski učinak, odnosno efekt populacijske politike, visina bi trebala biti 1.000 kn mjesečno po svakom djetetu neovisno o dohodovnom cenzusu.

Upravo se problem očituje u određivanju dohodovnog cenzusa, jer po tome nemaju sva djeca pravo na dječji doplatka, pa se ponovno postavlja pitanje diskriminacije djece, jer dječji doplatka bi trebao biti osnovno pravo svakog djeteta. U slučaju da se prijeđe prag dohodovnog cenzusa i za 1,00 kn, dijete nema pravo na dječji doplatka.

Postavlja se i pitanje samohranih roditelja, odnosno jednoroditeljskih obitelji, gdje je samo jedno primanje u kućanstvu, koje, u većini slučajeva, premašuje dohodovni cenzus. Osim toga, to su obitelji koje žive u znatno težim materijalnim prilikama, a nepovoljan ekonomski položaj povećava njihov subjektivni osjećaj frustracije koji smanjuje osobnu dobrobit samohranog roditelja. Nadalje, to su obitelji koje imaju povećane višestruke potrebe za pomoći, koje formalni sustavi samo u manjoj mjeri zadovoljavaju. U Norveškoj samohrani roditelji imaju pravo na prošireni dječji doplatka, tj. za jedno dijete primaju dodatnu naknadu dječjeg doplatka u punom iznosu i subvencije za stan, pored ostalih naknada.

¹¹² <http://www.moj-posao.net/Vijest/72487/RH-Prosjecna-obitelj-mjesečno-raspolaze-sa-6300-kuna-a-treba-joj-9000/58/> (pristupljeno 25. 6. 2017.).

U Norveškoj se također uz dječji doplatak isplaćuje i dodatni dječji doplatak za život u slabo naseljenim regijama. To bi također moglo biti jedan od poticaja da se mladi vrate u slabo naseljena područja.

Budući da je država u lošem gospodarskom i ekonomskom stanju i ne može sama snositi teret povećanja naknade za dječji doplatak, koji se smatra jednom od najvažnijih pronatalitetnih mjera, smatram da bi trebali sudjelovati i poslodavci i zaposleni kroz doprinose iz brutoplaće u visini barem 1 %.

Kako se mirovinsko osiguranje izdvojilo u poseban sustav socijalne sigurnosti, tako bi se trebale izdvojiti i naknade za dječji doplatak u poseban fond koji bi bio namijenjen za poticanje nataliteta. S obzirom na vrlo visok koeficijent starosti u Hrvatskoj, u obiteljskoj politici u narednom razdoblju povećat će se razina državnog intervencionizma, pogotovo jer se radi o vitalnom pitanju reprodukcije stanovništva na koji su sve države Europe veoma osjetljive i stoga sklone da djeluju stimulativnim mjerama.

Djeca su najveće blago jedne države pa smatram da bi svi trebali sudjelovati u poboljšanju i jačanju mjera populacijske politike.

5.3.4. Usluge za obitelj i djecu

Sustav predškolske skrbi za djecu još je jedan od ključnih obiteljskih socijalnih servisa, koji, s jedne strane, služi kao instrument prevladavanja napetosti između radnoga i obiteljskog života u obiteljima gdje su najčešće oba roditelja zaposlena, a s druge strane, sustav predškolske skrbi za djecu pruža značajne odgojne i obrazovne sadržaje koji potiču socijalizaciju i razvoj polaznika.

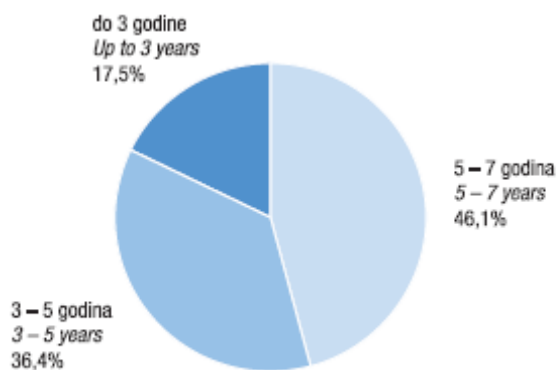
Tablica br. 20: Djeca u dječjim vrtićima i drugim ustanovama prema spolu i godinama starosti u 2015. u Republici Hrvatskoj

	Ukupno Total			Godine života Age							
	svoga All	dječaci Boys	djevojčice Girls	do 1 Less than 1		1 – 2		2 – 3		3 i više 3 and over	
				svoga All	djevojčice Girls	svoga All	djevojčice Girls	svoga All	djevojčice Girls	svoga All	djevojčice Girls
Ukupno Total	23 192	12 197	10 995	123	59	8 410	4 020	12 725	5 986	1 934	930
Državni State	19 190	10 130	9 060	78	43	6 888	3 280	10 610	4 959	1 614	778
Privatni Private	3 457	1 799	1 658	40	12	1 333	637	1 834	895	250	114
Vjerskih zajednica Religious community	545	268	277	5	4	189	103	281	132	70	38

Izvor: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2015/SI-1543.pdf (pristupljeno 25. 6. 2017.)

Iz tablice br. 20 vidimo broj upisane djece u dječje vrtiće i ustanove s pravnom osobnošću prema spolu i godinama starosti u 2015. godini. Najveći je broj djece upisano u državne vrtiće. Također je razvidno da je vrlo mali broj djece upisan u vrtiće do jedne godine, a najviše se djece upisuje od navršene prve godine života, kada zaposlenim majkama završava roditeljski dopust.

Grafikon br. 20: Djeca obuhvaćena programima predškolskog odgoja prema dobi, početak pedagoške godine 2014./2015. u Republici Hrvatskoj

Izvor: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2015/SI-1543.pdf (pristupljeno 25. 6. 2017.)

Iz grafikona br. 20 vidi se da je u pedagoškoj godini 2014./2015. do treće godine broj upisane djece 17,5 %, od treće do pete godine 36,4 %, od pete do sedme godine 46,1 %.

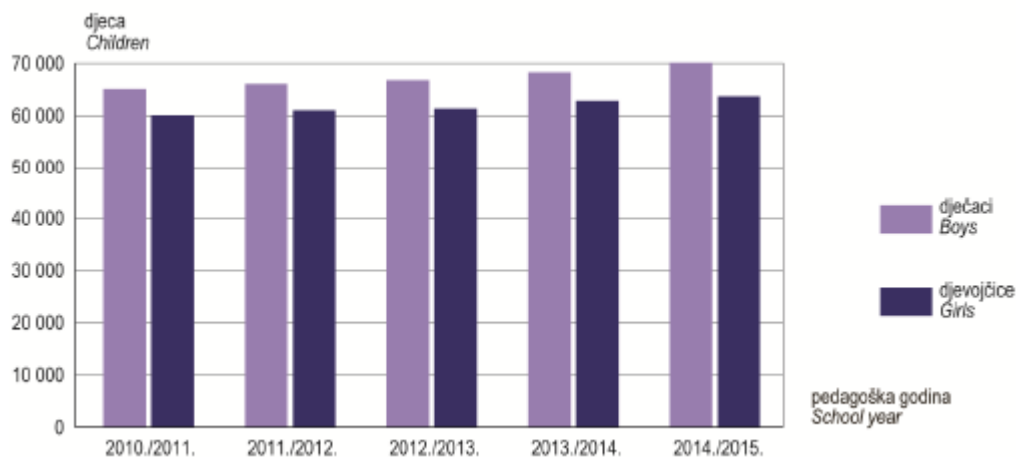
Tablica br. 21: Upisana djeca po godinama i spolu u jaslice i vrtiće u RH od 2010. do 2015.

	Ukupno Total			Godine života Age							
				do 3 Less than 3		3 – 5		5 – 7		7 i više 7 and over	
	svega All	dječaci Boys	djevojčice Girls	svega All	djevojčice Girls	svega All	djevojčice Girls	svega All	djevojčice Girls	svega All	djevojčice Girls
2010./2011.	125 166	65 127	60 039	23 528	11 311	45 507	21 705	55 666	26 780	465	243
2011./2012.	127 028	66 039	60 989	24 171	11 612	46 396	22 407	56 001	26 749	460	221
2012./2013.	128 046	66 698	61 348	23 966	11 412	47 827	23 282	55 665	26 374	588	280
2013./2014.	131 037	68 251	62 786	23 214	11 084	48 812	23 531	58 380	27 889	631	282
2014./2015.	133 764	70 098	63 666	23 801	11 402	48 519	23 318	60 828	28 661	616	285

Izvor: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2015/SI-1543.pdf (pristupljeno 25. 6. 2017.)

Iz tablice br. 21 vidljiv je trend porasta upisane djece u jaslice i vrtiće u razdoblju od 2010./2011. do 2014./2015. Najmanji je udio djece do treće godine u jaslicama – 17,79 %, a najveći je udio djece predškolske dobi od pet do sedam godina – 45,47 %, razlog tomu je što se nastoji da sva djeca budu uključena u predškolske ustanove, barem jednu godinu prije škole.

Grafikon br. 21: Djeca u dječjim vrtićima i drugim pravnim osobama prema spolu od 2010./2011. do 2014./2015. u Republici Hrvatskoj

Izvor: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2015/SI-1543.pdf (pristupljeno 25. 6. 2017.)

Prema grafikonu br. 19 vidljivo je da je u razdoblju od pedagoške godine 2006./2007. do 2010./2011. kontinuirano veći broj dječaka nego djevojčica.

Radno vrijeme

Tablica br. 22.: Boravak djece po satima u dječjim vrtićima i u ustanovama s pravnom osobnošću 2014./2015. u Republici Hrvatskoj

	Djeca <i>Children</i>			Dužina dnevnog boravka <i>Time spent daily in preschool programmes</i>			Postotak djece prema dužini dnevnog boravka <i>Percentage of children by time spent in preschool programmes</i>		
	svega <i>All</i>	dječaci <i>Boys</i>	djevojčice <i>Girls</i>	do 5 sati <i>Less than 5 hours</i>	5 – 8 sati <i>5 – 8 hours</i>	8 sati i duže <i>8 hours and more</i>	do 5 sati <i>Less than 5 hours</i>	5 – 8 sati <i>5 – 8 hours</i>	8 sati i duže <i>8 hours and more</i>
Ukupno <i>Total</i>	133 764	70 098	63 666	18 464	18 480	96 820	13,80	13,82	72,38
Državni <i>State</i>	112 957	59 385	53 572	16 008	15 315	81 634	14,17	13,56	72,27
Privatni <i>Private</i>	17 463	9 021	8 442	2 231	2 445	12 787	12,78	14,00	73,22
Vjerskih zajednica <i>Religious community</i>	3 344	1 692	1 652	225	720	2 399	6,73	21,53	71,74

Izvor: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2015/SI-1543.pdf (pristupljeno 25. 6. 2017.)

Iz tablice br. 22 vidljivo je da većina djece u redovitim vrtićkim programima boravi nešto više od punoga radnog vremena svojih roditelja, više od osam sati. Radno vrijeme vrtića je u pravilu između 6 i 17 sati tijekom radnog dana. S druge strane, kraći programi nemaju izražen aspekt skrbi i ne olakšavaju značajno radni angažman roditelja.

Broj i profil institucija

Većinu predškolskih ustanova osnivaju i financiraju jedinice lokalne samouprave koje nadzire Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Sufinanciranje roditelja u nadležnosti je lokalne samouprave koje autonomno odlučuju o visini sufinanciranja. U Puli je cijena vrtića 1.550 kn. Grad Pula daje subvenciju od 650 kn za desetosatni redoviti program, a na snazi je i dalje mogućnost upisa u trosatni program za djecu čiji su roditelji nezaposleni sa subvencijom od 162 kn.

Prema statističkom izvješću 2011. godine u Istarskoj županiji ukupan je broj vrtića 133, od čega su 102 državna, 30 privatnih i jedan vjerskih zajednica. U Puli je najveći broj vrtića – 51. U njima je ukupan broj djece 2.190, od čega je do tri godine starosti 543 djece, od tri do pet godina 902 djece, a od pet i više godina 745. Ukupno je zaposlenih odgajatelja, učitelja i zdravstvenog osoblja 363, od čega je njih osam zdravstveno osoblje. Usprkos mogućnostima osnivanja privatnih vrtića, oni ne mogu nadoknaditi sve izraženiju potrebu za vrtićima.

Dadilje

Čuvanje djece od početka travnja 2013. godine postalo je djelatnost kojom se mogu baviti samo osobe upisane u obrtni registar. Prema zakonu koji je usklađen sa zakonodavstvom Europske unije, djelatnost dadilje obuhvaća čuvanje, brigu i skrb za djecu u dobi do 14 godina u stambenom ili poslovnom prostoru koji služi za obavljanje djelatnosti dadilje ili u stambenom prostoru roditelja, a da bi osoba obavljala poslove dadilje mora se voditi kao obrtnik, odnosno kao zaposlenik obrta. S obzirom na to da time dadilje ulaze u sustav PDV-a i da će imati troškove vođenja obrta, cijena čuvanja djece mogla bi porasti.¹¹³

Briga dadilja o djeci podrazumijeva održavanje higijene, zdravlja i sigurnosti djeteta, njegovu prehranu, odmor, igru, podržavanje osnovnih socijalnih vještina, pružanje prve pomoći do dolaska roditelja ili liječnika, a obiteljski centri provodili bi nadzor nad radom dadilja. Jedna dadilja može čuvati najviše šestoro djece i unutar te grupe djece, samo jedno smije biti mlađe od jedne godine ili dijete s posebnim potrebama. Dadilja ne može istovremeno čuvati, brinuti i skrbiti o djetetu mlađem od godinu dana i o djetetu s teškoćama u razvoju.

Cjenik "novih" dadilja

Cijena privatne dadilje za osmosatno čuvanje, pet dana u tjednu, za jedno dijete u manjim se mjestima kreće od 2.000 do 2.500 kn. U Zagrebu i nekim većim gradovima prosječna cijena je oko 3.000 kn. Međutim, ovisno o broju sati, broju djece, stručnoj spremi dadilje i zahtjevima roditelja cijena može biti i veća. Ovdje se govori o netoplaći i jasno je da bi plaćanje doprinosa, tj. bruto iznosa plaće, povećalo cijenu skrbi.¹¹⁴

Roditelji će s obrtom koji zastupa dadilja potpisivati pisani ugovor kojim se uređuju međusobni odnosi vezano uz čuvanje, brigu i skrb o djetetu. Dijete će biti upisano u obvezni adresar djece koju dadilja čuva, a među podacima će biti telefonski broj roditelja djeteta te ime, prezime i telefonski broj djetetova liječnika. Dijete će imati i informacijsku karticu za hitne slučajeve, koja sadržava podatke o eventualnim zdravstvenim poteškoćama ili posebnim potrebama, ukoliko ih dijete ima te, po prijedlogu roditelja i ime, prezime, adresu stanovanja i telefonski broj druge punoljetne osobe koju je potrebno kontaktirati u slučaju nužne potrebe. Dadilje ne mogu raditi u dječjem vrtiću, ali mogu osnovati dječji vrtić ako zaposle suradnike koji zadovoljavaju odredbe *Zakona o predškolskom odgoju*. *Zakon* propisuje da je dadilja obvezna primjenjivati znanja i vještine, poštujući prava djeteta, djetetov najbolji interes, te

¹¹³ <http://www.hrvatskaudrugadadilja.hr/index.php?p=2> (pristupljeno 25. 6. 2017.).

¹¹⁴ Ibidem (pristupljeno 25. 6. 2017.).

etička i stručna načela čija je svrha zaštita djeteta. Dadilja tako treba voditi brigu o zdravlju i sigurnosti djeteta, o uravnoteženoj, raznovrsnoj i zdravoj prehrani i o higijeni djeteta kao i pomagati pri kupanju, odijevanju i hranjenju djeteta, zatim brinuti o dnevnom odmoru, igri i zabavi djeteta i o školskim obvezama djeteta kao i o slobodnim aktivnostima djeteta te sve navedeno nadzire.

Ovisno o mogućnosti i načinu obavljanja djelatnosti pratiti dijete u školu, iz škole ili na rekreacijske aktivnosti, treba poučavati dijete životnim i socijalnim vještinama, postupati prema uputama roditelja, redovito komunicirati s roditeljima djeteta o potrebama i stanju djeteta, prema potrebi izvještavati roditelja o zdravstvenom stanju djeteta, voditi zapis o promjenama u zdravstvenom stanju djeteta kao i o propisanoj terapiji lijekovima te posebnoj prehrani djeteta. Prema zakonu koji je usklađen sa zakonodavstvom Europske unije i u Hrvatskoj imamo dadilje. Dadilje bi trebale ipak doprinijeti i olakšati zaposlenim majkama oko usklađivanja poslovnih i obiteljskih obveza. Međutim, postavlja se pitanje subvencija jedinica lokalne i područne samouprave, budući da smisao dadilja bez subvencija neće biti od koristi. S druge pak strane, budući da dadilje moraju prijaviti obrt te ulaze u sustav PDV-a, imat će troškove vođenja obrta pa bi cijena čuvanja djece mogla porasti. Činjenica je da su i dosad roditelji plaćali dadilje na crno u iznosima od 2.000 do 6.000 kn, što je bila privilegija samo dobrostojećih obitelji. Prema sadašnjim zakonima u Hrvatskoj roditelj može legalno zaposliti dadilju kao fizička osoba drugu fizičku osobu te sklopivši s njom ugovor o radu dužan je dadilji plaćati mirovinsko i zdravstveno osiguranje. Trebala bi postojati mogućnost da se dadilje koje su pedagoški obrazovane, ili su završile osposobljavanje za dadilje, upišu u registar obveznika poreza na dohodak za slobodna zanimanja koja spadaju pod odgojnu djelatnost. U tom bi si slučaju one same uplaćivale obvezna davanja. Novi zakon bi trebao omogućiti Obiteljskim centrima vođenje Imenika dadilja. Plaćanje brutoiznosa za dadiljinu plaću većini je roditelja preskupo. Mogućnost pružanja usluga dadilja pod trenutnim uvjetima ipak ne pogoduje samohranim majkama i majkama koje rade u trgovačkim centrima, u smjenama, vikendima i praznicima za plaću do 3.000 kn što je i bio jedan od ciljeva kako pomoći toj skupini majki.

Bez sufinanciranja lokalne samouprave ovog vida skrbi prema dohodovnom cenzusu roditelja teško da će se dadilje moći legalno zaposliti. Ta bi mjera lokalne samouprave smanjila "rad na crno" i u toj djelatnosti, poglavito ako bi roditelji imali mogućnost zaposliti registriranu profesionalnu dadilju. Roditelji ne bi trebali biti diskriminirani u odnosu na one roditelje čija su djeca dobila mjesto u vrtiću te da roditelji imaju pravo birati kojim će se oblikom skrbi koristiti za svoje dijete ovisno o svojim potrebama, a na to ima pravo i prema UN-ovoj *Konvenciji za prava djeteta* čija je potpisnica i Republika Hrvatska.

U ostalim zemljama EU te se subvencije kreću oko 30 % do 40 %. Cilj bi trebao biti pružanje sigurnosti majkama koje se moraju vratiti na posao kad dijete napuni godinu dana, a da nisu uspjele upisati dijete u jaslice, odnosno vrtić. Također bi sustav dadilja imao pozitivan učinak i na one majke koje traže posao, budući da se djeca ne mogu upisati ni u jaslice ni u vrtić u slučaju nezaposlenosti, jer je prednost upisa djece u predškolske ustanove uvjetovana Potvrdom o zaposlenju.

Babysitting

Povremeno čuvanje djece, tzv. "babysitting", obično podliježe sličnim pravilima kojima i "privatno čuvanje", ali se radi o drugačijoj satnici. Skrb o djeci koja je manja od 20 sati tjedno spada u posao "babysitterica". Cijena se sata kreće od 25 do 50 kn ovisno o dobi i broju djece, području u kojem roditelji stanuju te broju sati i zahtjevima roditelja. Time se obično bave umirovljenice ili studentice koje se mogu zapošljavati putem studentskog ugovora.

Zakon o dadiljama osmišljen je u pozitivnom kontekstu, no on će se ostvariti samo ako jedinice lokalne i područne samouprave sudjeluju sa subvencijama i ako usluge čuvanja djece ne budu prelazile iznos od 1.000 kn. Idealno bi bilo da svako dijete ostvaruje pravo na dječji doplatak u iznosu od 1.000 kn kojim bi se mogli pokriti barem troškovi njihova čuvanja. Na taj bi se način napravio pozitivan protok novca, država bi isplatila svakom djetetu 1.000 kn, roditelji bi mogli platiti dadilju, a dadilja opet svoje obveze prema državi; s druge strane bio bi to izrazito pozitivan utjecaj na natalitet.

6.USKLAĐIVANJE POSLOVNOG I OBITELJSKOG ŽIVOTA ZAPOSLENIH ŽENA

Kao što je navedeno u uvodnome dijelu, pod pojmom ravnoteža posla i obitelji termin je koji se koristi kada želimo opisati sklad između poslovnih obaveza i obiteljskog života pojedinca, a pod pojmom posla se smatra plaćeno zaposlenje, dok pojam obitelj najčešće uključuje aktivnosti vezane uz dom, bračnog partnera i brigu o djeci, ali i sve druge aktivnosti koje nisu dio radne uloge a čine osobni život pojedinca. Doživljaj ravnoteže odnosi se na sklad između posla i privatnog života.

Kada pojedinac na ponašajnoj ili doživljajnoj razini nije u mogućnosti odvojiti posao i privatni život, osjeća da njegovo radno ponašanje ometaju obveze proizašle iz aktivnosti izvan posla ili da zbog poslovnih obaveza nije u mogućnosti ostvariti druge životne uloge, tada govorimo o sukobu poslovnog i obiteljskog vremena.

Danas smatramo kako se konflikt obitelji i posla može pojaviti u tri različita oblika:

- *kao konflikt vremena*, kada nam jedna od životnih uloga oduzima vrijeme potrebno za ispunjenje drugih uloga
- *kao konflikt naprezanja*, kada iscrpljenost u ispunjavanju jedne uloge interferira s uspješnim obavljanjem drugih uloga
- *kao konflikt ponašanja*, kada su specifični zahtjevi jedne uloge u interferenciji s ponašanjem koje zahtijevaju druge uloge.¹¹⁵

Žene se na tržištu rada suočavaju s većim poteškoćama od muškaraca, pogotovo u nesigurnim ekonomskim vremenima. Žene imaju veći rizik od nezaposlenosti, teže im je zadržati posao i teže im se vratiti na tržište rada nakon rodiljnog dopusta. Jedan od mogućih načina omogućavanja usklađivanja poslovnog i obiteljskog života ženama te njihova lakšeg povratka na tržište rada nakon rodiljnog dopusta jest mogućnost rada sa skraćenim radnim vremenom – *part-time jobs*.¹¹⁶

Zaposlene žene u Hrvatskoj najviše priječi rađanje djece, nedostatak fleksibilnosti na tržištu rada, a poslovi sa skraćenim radnim vremenom su rijetki pa su žene prisiljene birati između

¹¹⁵ Jelušić J.: Ravnoteža privatnog i poslovnog života zaposlenih majki, Zagreb, 2005. <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/165/1/JelenaJelusic.pdf> (pristupljeno 25. 6. 2017).

¹¹⁶ Akrap, A.; Čipin, I., (2001:85).

posla s punim radnim vremenom ili ostanak kod kuće u ulozi kućanice. Rad sa skraćenim radnim vremenom i veći stupanj fleksibilnosti, vjerojatno bi imali veći utjecaj na fertilitet.

Činjenica je da je u Hrvatskoj posao dosta cijenjen što je potvrđeno Europskim istraživanjem vrednota, gdje preko 95 % ispitanika smatra posao vrlo važnim i važnim u svom životu.¹¹⁷

Prema istraživanju A. Akrapa i njegovih suradnika, udane žene s barem jednim djetetom u Hrvatskoj, u dobi od 20 do 39 godina, najviše preferiraju posao s punim radnim vremenom. Također je ustanovljeno da Hrvatska i u odnosu prema razvijenim zemljama ima visoke stope ekonomske aktivnosti. Iz tog razloga, pozornost treba posvetiti izgradnji široke društvene infrastrukture koja će ženi omogućiti obavljanje dvostruke uloge: kao zaposlene žene i kao majke.

6.1. ISTRAŽIVANJE O USKLAĐIVANJU OBITELJSKOG I POSLOVNOG VREMENA ZAPOSLENIH MAJKI

Anketa o usklađivanju obiteljskoga i poslovnog vremena zaposlenih majki provedena je u dječjem vrtiću OJ Veruda.

CILJ

Cilj provedenog istraživanja bio je utvrditi postoji li sukob privatnoga i poslovnog života zaposlenih majki, otkriti individualne, organizacijske i obiteljske situacije te dva moguća doživljaja sukoba posla i obitelji – ometanje obiteljskog života zbog posla i ometanje na poslu zbog obiteljskog života. Također je cilj bio utvrditi postoje li rodne razlike u obiteljima.

HIPOTEZA

H1: Postoji povezanost obiteljskih obilježja te obilježja posla sa sukobom rad – obitelj, pri čemu se očekuje najveća povezanost obilježja posla (radno vrijeme, vrsta posla, karakteristike radne okoline, zahtjevi na poslu) sa sukobom rad – obitelj.

H2: Postoji povezanost obiteljskih obilježja te obilježja posla sa sukobom obitelj – rad, pri čemu se očekuje najveća povezanost obilježja obitelji (prisutnost djece, obavljanje kućanskih poslova i sudjelovanje u obiteljskim obvezama) sa sukobom obitelj – rad.

¹¹⁷ Ibidem (2001:94).

H3: Očekuje se postojanje rodnih razlika u sukobu obiteljskih i radnih obveza, pri čemu se očekuje veća povezanost obilježja obitelji (prisutnost djece, učestalost skrbi za djecu i obavljanja kućanskih poslova) sa sukobom obiteljskih i radnih obveza.

METODA

Uzorak i način prikupljanja podataka

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku koje je činilo 100 zaposlenih majki, kontaktiranih u dječjem OJ Veruda, a vraćena su 74 ispunjena anketna listića.

Odgojateljice su zamoljene da podijele svakoj zaposlenoj majci poziv za sudjelovanje u istraživanju u kojem je objašnjena svrha istraživanja. Sve zainteresirane majke dobile su od odgojiteljice upitnik, s napomenom da ispunjene upitnike trebaju vratiti u roku od tjedan dana u vrtić.

Sudjelovanje u istraživanju bilo je anonimno i dobrovoljno.

Sudionice koje su se odazvale istraživanju imale su u prosjeku 31 godinu, bile su majke jednog djeteta (57 %), dvoje djece (42 %) ili troje i više djece (1,35 %).

Prosječna dob najmlađeg djeteta iznosila je 1 godinu i 6 mjeseci. Većina sudionica istraživanja (39,19 %) ima završen fakultet i višu školu, njih 28,38 % ima srednju stručnu školu, 24,32 % srednju školu i 8,11 % poslijediplomsko usavršavanje. Zaposleno je bilo 97,3 % sudionica, a 2,7 % nezaposleno. U braku je bilo 55,4 % sudionica, u izvanbračnoj zajednici 16,22 %, rastavljene 16,22 %, neudate 9,46 % i udovice 4,05 %.

Od njih je 41,72 % sudionica imalo plaću između 2.200 i 4.000 kn, a 54,2 % je imalo prosječnu netoplaću između 4.001 i 8.000 kn, a 4,1 % plaću između 8.001 i 21.000 kn. Zanimljivo je i to da je njih 69 % imalo podjednaku zaradu kao partner.

Instrumenti i mjere

Obiteljski život negativno utječe na posao, a ponuđeni odgovori su bili gotovo nikad, odnosno gotovo svaki dan pri čemu je 90,3 % odgovora bilo gotovo nikad, a samo njih 9,7 % imalo je odgovor gotovo svaki dan.

Posao negativno utječe na obiteljski život, također su ponuđeni odgovori bili gotovo nikad, odnosno gotovo svaki dan, pri čemu je 88,9 % ispitanica odgovorilo s gotovo nikad, a njih 11,1 % odgovorilo je s gotovo svaki dan.

6.2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Tablica br. 23: Dob ispitanica

DOB ISPITANICA	UKUPNO	%
18-20	3	4,16
21-24	7	9,72
25-28	12	16,66
29-31	19	26,38
32-34	14	19,44
35-38	9	12,5
39-52	8	11,11

Tablica br. 24: Stupanj obrazovanja

STUPANJ OBRAZOVANJA	N	%
Osnovna škola	0	-
Srednja stručna škola	21	28,38
Srednja škola	18	24,32
Fakultet	29	39,19
Poslijediplomsko usavršavanje	6	8,11

Tablica br. 25: Bračni status

BRAČNI STATUS	N	%
Neudata	7	9,46
Izvanbračna zajednica	12	16,22
Udata	41	55,40
Rastavljena	11	14,86
Udovica	3	4,05

Najveći broj ispitanica su zaposlenice 77,78 %, rukovoditeljice 13,89 %, poduzetnice 4,17 %, u samostalnoj profesiji je njih 2,78 %, drugo 1,38 % , nema obrtnica, dvije su nezaposlene.

Tablica br. 26: Opis kategorije posla

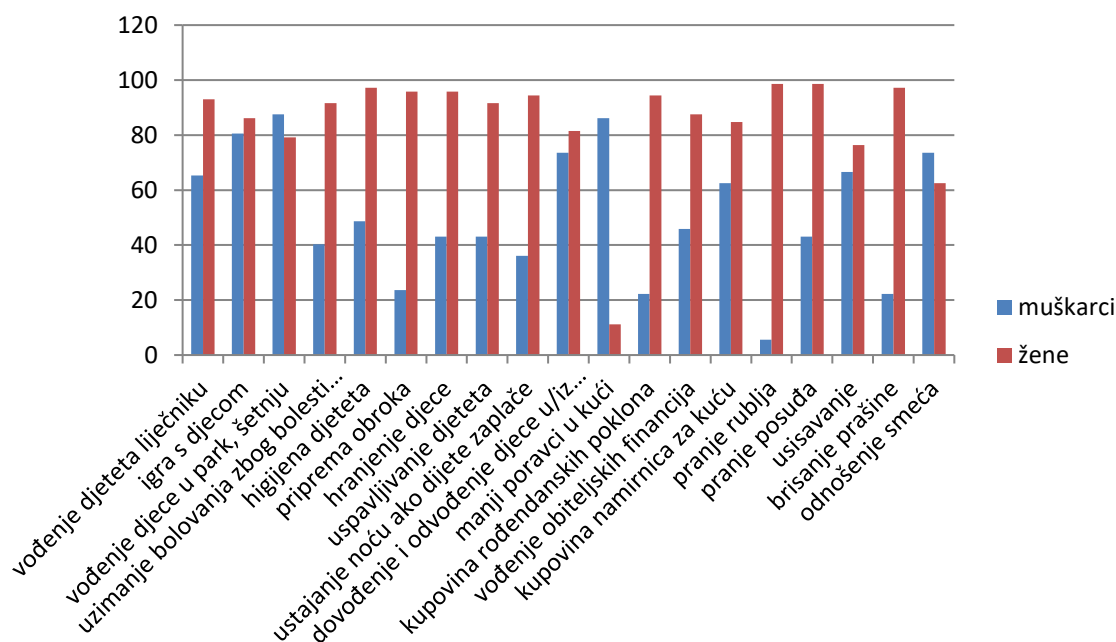
OPIS KATEGORIJE POSLA	N	%
Rukovoditelj/ca	10	13,89
Zaposlenik/ca	56	77,78
Poduzetnik/ca	3	4,17
Samostalna profesija	2	2,78
Obrtnik/ca	-	-
Drugo	1	1,38

U sljedećoj tablici prikazujemo karakteristike posla i zahtjeve na poslu. Rezultati su iznenađujući, s obzirom na to da se radi o majkama djece koja pohađaju jaslice (1 – 3 godine).

Tablica br. 27: Karakteristike radne okoline – fleksibilnost i zahtjevi radne okoline

KARAKTERISTIKE RADNE OKOLINE – FLEKSIBILNOST I ZAHTJEVI RADNE OKOLINE	DA		NE	
	N	%	N	%
<i>FLEKSIBILNOST</i>				
-klizno radno vrijeme	36	50	36	50
-mogućnost prelaska s punog radnog vremena na skraćeno radno vrijeme	33	45,83	39	54,16
-mogućnost da određene poslove obavite iz vlastita doma	32	44,44	40	55,55
-plaćen dopust za brigu o djeci	35	48,16	37	51,39
-porodiljni dopust	59	81,94	13	18,06
-mogućnost izostajanja s posla zbog bolesti djeteta	65	90,28	7	9,72
<i>ZAHTJEVI POSLA</i>				
-redovan rad	59	81,94	13	18,05
-rad u smjenama	36	50	36	50
-rad vikendom	35	48,16	37	51,39
-rad uvečer	9	12,5	63	87,5
-česta poslovna putovanja	16	22,22	56	77,78
-donošenje posla kući	17	23,61	55	76,32

Grafikon br.22: RASPODJELA OBITELJSKIH OBVEZA U %

Izvor: Vlastiti izračun na osnovi prikupljenih podataka iz ankete

Za izradu ovoga grafikona uzet je u obzir cjelokupan broj anketiranih, s obzirom na to da su uključene i samohrane majke, neudate i udovice, podrazumijeva se da im netko drugi pomaže u obiteljskim obvezama, što se vidjelo i po odgovorima iz ankete. Rezultati su bili iznenađujući, s obzirom na to da prevladava mišljenje da su u Hrvatskoj još uvijek obitelji s tradicionalnim stavovima gdje se samo žena brine o djeci i o kućanskim poslovima te da su prisutne velike rodne razlike.

RASPRAVA

Na osnovi rezultata anketiranih majki, njih 53 % je kao najveći problem navelo da imaju manje vremena za provođenje vremena s obitelji, odnosno da je posao taj koji ponekad utječe na obavljanje kućanskih poslova, skrbi o djeci i drugim članovima obitelji, kupovinu te jednako tako ponekad posao utječe na nedostatak slobodnog vremena za obitelj i prijatelje. To nam u jednoj mjeri potvrđuje postavljenu prvu hipotezu kako ipak postoji utjecaj posla na obitelj i obitelji na posao bez obzira što je većina odgovora na direktno pitanje utjecaja rad – obitelj i obitelj – rad, bila negativna. Iz tablice br. 27 o karakteristikama radne okoline – fleksibilnost posla i zahtjevi radne okoline, rezultati su bili neočekivani, s obzirom na to da se radi o majkama djece koja pohađaju jaslice (1 – 3 godine). Pogotovo s obzirom na to da je visok udio pozitivnih odgovora za fleksibilnost posla koji je, između ostalog, također veliki problem u zapošljavanju majki i koji je u ranijim istraživanjima bio izrazito negativna stavka. Još uvijek je tu problem

plaćenog dopusta za brigu o djeci i mogućnost prelaska s punog radnog vremena na skraćeno radno vrijeme što nam je također potvrdilo hipotezu da ipak posao utječe na obitelj. S obzirom na opis zahtjeva posla, rezultati su bili očekivani jer se radi pretežno puno radno vrijeme, u smjenama i vikendom.

Anketirane majke izjavile su da muškarci sudjeluju *često* u obiteljskim obvezama s 24 %, a postotak žena koje *uvijek* sudjeluju u obiteljskim obvezama je 47 %. U prijašnjim istraživanjima odgovori su bili da muškarci sudjeluju povremeno, a žene često što znači da se situacija ipak promijenila. I po grafikonu br. 22 vidljivo je da se rodne razlike s vremenom sve više smanjuju te da sve više muškaraca sudjeluje u obiteljskim obvezama. Ovi su rezultati pokazali da su se obiteljska obilježja i rodne razlike znatno smanjile čime se postavljene hipoteze o sukobima obilježja obitelji i rodnih razlika ipak pobijaju te da tradicionalne stavove napušta sve više hrvatskih obitelji i da postaju modeli dvohraniteljskih obitelji.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA – PRIJEDLOZI I PREPORUKE

Kada se sagleda slika mjera obiteljske politike u Republici Hrvatskoj, možemo zaključiti da su najveći nedostaci vezani uz dječji doplatak, porezne olakšice, nedostatak usluga za obitelji i djecu. Sve su to problemi u mjerama obiteljske politike koje imaju utjecaja na natalitet.

Prijedlozi mjera:

Dječji doplatak ne smije biti socijalna pomoć, niti se treba vezati uz imovinski cenzus.

Da bi se bolje usmjerila sredstva za dječje doplatke, uvesti u sustav dječjih doplataka veći broj dohodovnih razreda.

Primjenu provjere dohodovnog stanja proširiti i na djecu s težim invaliditetom s time da bi ta djeca mogla ostvariti pravo na prošireni dječji doplatak.

Stvoriti pozitivno ozračje da bi se potaknuli i poslodavci i zaposleni u sudjelovanju mjera za povećanje naknade dječjih doplataka.

Jednoroditeljskim obiteljima omogućiti pravo na prošireni dječji doplatak.

Obiteljima s djecom u slabo naseljenim regijama također omogućiti prošireni dječji doplatak.

Promijeniti sustav poreznih olakšica na način da roditelji djece mlađe od sedam godina kroz pravo na redovan porezni odbitak ostvare olakšicu u vezi s predškolskim odgojem djece te da roditelji moraju dokazati da su u tu svrhu platili određeni iznos pa da im porezna olakšica kompenzira troškove.

Može se uvesti i potpora za dvojno uposlene koja bi bila prihodovno povezana, ali i individualna, što bi značilo da zajedno s individualnim oporezivanjem pruža poticaje za obitelj da imaju dva dohotka umjesto jednog.

Izdvojiti mjeru obiteljske politike dječjih doplataka u zaseban Fond za dječje doplatke, koji bi se najvećim dijelom trebao puniti iz poreza na dohodak, i to tako što zaposleni roditelji više ne bi ostvarivali poreznu olakšicu za djecu, već bi plaćali porez kao i samci, no taj gubitak bi im se nadoknadio isplatom dječjeg doplatka.

Jedan od prioriteta u razvoju obiteljske politike svakako je proširenje kapaciteta i programa institucionalnih usluga za djecu predškolske dobi. Te su usluge preduvjet razvoja dvohraniteljskih obitelji i usklađivanja poslovnoga i obiteljskog vremena.

Lokalne samouprave i gradovi trebali bi izgraditi veći broj institucija za djecu, što bi povećalo kvotu potrebnih odgajatelja, a time bi se ujedno pokrenulo i zapošljavanje.

Također je nužno da se lokalne samouprave i gradovi uključe u problematiku mladih koji su nerijetko prepušteni “sami sebi”, ostvarivanjem raznih zanimljivih programa za djecu i mlade, te povećati broj institucija gdje bi djeca i mladi kvalitetno provodili slobodno vrijeme.

Uključiti lokalne samouprave u sufinanciranje za dadilje i to za iznos doprinosa koje bi roditelji trebali platiti pri zapošljavanju dadilje.

Razvijati i poticati poslodavce na uvođenje fleksibilnijeg radnog vremena, budući da su velike razlike po regijama, i mogućnost zaposlenim majkama rad na pola radnog vremena – *par-time*. Potaknuti poslodavce da u sklopu poduzeća organiziraju jaslice.

Uvesti efikasnije mjere pravne prisile u svrhu naplate alimentacija, što je važno s aspekta poboljšanja materijalnog položaja dijela jednoroditeljskih obitelji.

Naravno da to nisu i jedini problemi. Hrvatsko je tržište rada trenutno suočeno s izrazito visokom stopom nezaposlenosti, što je, usudim se reći, ključni problem koji utječe na natalitet. Sigurnost stalnog zaposlenja prioritet je svakog pojedinca koji služi kao odskočna daska za daljnje životne planove kao što su brak, djeca i rješavanje stambenog pitanja. Za sve obitelji, s djecom pogotovo, najbolja socijalna politika je politika zapošljavanja. Jedino dugoročno rješenje za socijalnu i materijalnu sigurnost i olakšanje za državni proračun je zapošljavanje. Veća zaposlenost omogućuje i priliv više novca u državnu blagajnu iz doprinosa, povećava se opća potrošnja i smanjuje se broj socijalnih slučajeva koji su na teret države.

Nadalje, tu je i problem stambene politike, koji se rješava državnim subvencijom za kupnju prve nekretnine direktno od investitora i još uvijek oslobođenjem poreza na promet nekretnina od 4 % za građane koji kupuju prvu nekretninu. Od srpnja 2017. godine donesen je *Zakon o subvencioniranju stambenih kredita* prema kojem će država prve četiri godine plaćati pola rate kredita. S bankama je dogovoreno da za vrijeme državne subvencije kamata ne bude veća od 3,75 %, a stan ne smije biti skuplji od 100.000 eura. Uz plaćanje polovice mjesečne rate prve četiri godine, država nudi mladima od 45 godina i produljenje subvencije od dvije godine za svako rođeno dijete u tom razdoblju, a godinu dana duže sufinancirat će se i one obitelji čiji članovi imaju invaliditet veći od 50 %.

Promjene su započele izmjenama *Zakona o radu*, izmjenama roditeljskog dopusta za majke i očeve te je uveden sustav dadilja koji bi mogao biti od velike pomoći zaposlenim roditeljima, ali pod uvjetom da se uključe i lokalne uprave i područne samouprave sa subvencijama da potaknu sustav dadilja u pozitivnom smjeru. Ako se to ne učini, tada ta mjera

neće biti od velike koristi, odnosno pozitivnog utjecaja. Rodne razlike su sve manje što nam ukazuje da hrvatske obitelji postaju dvohraniteljski tip obitelji. Usklađivanje obiteljskoga i poslovnog vremena također se kreće u pozitivnom smjeru.

Visoka stopa nezaposlenosti, loša egzistencijalna situacija, niske plaće, loši uvjeti rada, nezdrava poslovna kultura, neriješeno stambeno pitanje itd., potiču tisuće hrvatskih građana na iseljavanje koje je još više intenzivirano našim ulaskom u EU te otvaranjem tržišta rada. U prosjeku trostruko veća zarada u zapadnoeuropskim državama i dalje će masovno privlačiti ponajprije mlade, a dok se ne pokrene gospodarstvo, a time i veća zaposlenost mladih te porast njihova životnog standarda, neće se nikako moći spriječiti iseljavanje. Time će se još dodatno ubrzavati depopulacija i starenje hrvatskog stanovništva.

Mada demografska kretanja ovise u pretežitoj mjeri o ukupnoj socijalnoj i ekonomskoj situaciji u kojoj se zemlja nalazi nadajmo se da će se malim koracima i malim pomacima uspjeti napraviti pozitivnije ozračje za povećanje nataliteta.

7.1. Teorijske implikacije provedenog istraživanja

U teorijskom smislu očekivani doprinos ekonomskim znanostima mogao bi se izraziti kroz sljedeće:

Saznanja o rodnoj strukturi radne snage, zaposlenika, ljudskih resursa i podizanju "iskoristivosti" ljudskih kapaciteta u stvaranju BDP-a poticanjem udjela i učinkovitosti ženske radne snage u cjelokupnim ljudskim resursima konkretnog gospodarstva.

Usklađivanje poslovnoga i obiteljskog vremena vrlo je bitna komponenta, s obzirom na to da su žene sve prisutnije na tržištu rada.

Razvoj svijesti o problemima obiteljske politike i uske povezanosti s populacijskom politikom te usmjeravanje mjera obiteljske politike da one zaista budu u svrsi poticanja nataliteta i to na primjerima skandinavskih zemalja.

7.2. Praktične implikacije provedenog istraživanja

U aplikativnom smislu očekivani doprinos zrcali se u ekonomskim učincima primjena predloženih poboljšanja mjera obiteljske politike, i to prvenstveno glede pomoći državi u prikupljanju dodatnih financijskih sredstava za provođenje mjera obiteljske politike, poticanje nataliteta i omogućavanje davanja pomoći roditeljima kroz naknade.

Poticanje poboljšanja infrastrukture za pružanje usluga čuvanja djece, koje olakšavaju usklađivanje poslovnoga i obiteljskog vremena zaposlenih žena.

7.3. Ograničenja provedenog istraživanja

Ovim se istraživanjem dobio samo uvid u dio problema socijalne i obiteljske politike, nataliteta te ostalih čimbenika koji utječu na usklađivanje poslovnoga i slobodnog vremena zaposlenih majki, ali ono može biti poticaj nekim budućim znanstvenim, stručnim i razvojnim istraživanjima.

Specijalistički rad ima i određena ograničenja koja se prije svega zrcale u:

- Ograničenju prikupljanja podataka – u radu je istraživanje ograničeno na anketu o usklađivanju poslovnoga i obiteljskog vremena majki u dječjem vrtiću OJ Veruda pa bi u budućnosti bilo poželjno provesti anketu i u ostalim vrtićima u gradu Pula, kao i u drugim županijama.
- Dostupnosti podataka – u radu su korišteni podatci Državnog zavoda za statistiku, ali je primijećen nedostatak podataka o sudjelovanju u obiteljskim obvezama, raspodjeli obiteljskih obveza, utjecaju poslovnih obveza na obiteljski život i obratno.

Smatram da se premalo raspravlja o ovim problemima i da se ne daju neka optimalna rješenja za promjene u mjerama za poticanje nataliteta. Trebalo bi osvijestiti cijelu zajednicu glede tih problema te stvoriti pozitivno ozračje kako bi mogli sudjelovati, osim države, i poslodavci i zaposlenici, jer su ipak najveće i najvrjednije blago svake zemlje djeca.

SAŽETAK

Usklađivanje poslovnoga i obiteljskog vremena jedan je od značajnijih čimbenika za sretnu obitelj. U Hrvatskoj je preduvjet za život da su oba roditelja zaposlena. Ne možemo govoriti o jedinstvenom problemu odnosa poslovnoga i obiteljskog vremena iz razloga što ipak usklađivanje ovisi i o samoj djelatnosti u kojoj su žene zaposlene, npr. medicinske sestre, liječnice, žene koje rade u smjenama i noćni rad. U tom preduvjetu je ključ mijenjanja strukture obitelji, jer zaposlena žena ne može više bez pomoći partnera sudjelovati u kućanskim poslovima, skrbi o djeci i drugim članovima obitelji, kupovini i slično. Obiteljska i populacijska politika međusobno su usko povezane i velikim se dijelom podudaraju. Obiteljska politika tretira se kao dio socijalne politike, iako se ponekad izdvaja kao posebna politika. Ona je javna politika jer je država ta koja je odgovorna za provođenje obiteljske politike, kao što je odgovorna i za provođenje svih drugih politika kao što su ekonomska, porezna, stambena, itd. Zato se ona definira kao javna politika kojom se djeluje na obiteljske resurse radi poboljšanja položaja, pogotovo ugroženih obitelji. U Republici Hrvatskoj je niz problema koji su vezani uz nepopularno provođenje mjera obiteljske politike. Preporuke HZZ-a o smanjenju upisnih kvota pri obiteljskim studijskim usmjerenjima još više će produbiti problem obiteljske politike, jer je nužno povećanje broja odgajatelja na grupu od 20 do 25-oro djece. Mali udio uključenosti djece u institucije predškolskog odgoja u Republici Hrvatskoj u odnosu na zemlje članice Europske unije jest iz razloga što je sam broj predškolskih institucija nedostatan za svu djecu, a kao drugi razlog je uvjet da su oba roditelja zaposlena. Svako dijete bi trebalo imati pravo na usluge dječjih jaslica i vrtića. Dadilje, po mojem mišljenju, nisu poželjan oblik brige o djeci, iz razloga što je socijalni učinak i psihofizički razvoj djeteta kvalitetniji u institucijama, ali u slučaju nužde i potrebe svakako su poželjne. Kada se sagleda slika mjera obiteljske politike u Republici Hrvatskoj, može se zaključiti da su najveći nedostaci vezani uz dječji doplat, porezne olakšice, nedostatak usluga za obitelji i djecu. Sve su to problemi u mjerama obiteljske politike koje imaju utjecaja na natalitet.

Novim mjerama obiteljske politike i dalje se ne ide u korist zaposlenim visokoobrazovanim ženama koje su primorane vratiti se na posao nakon iskorištenih prvih šest mjeseci roditeljskog dopusta. Pozitivan utjecaj imat će povećanje naknada, i to samo ženama koje primaju prosječnu plaću, koja je za razdoblje od siječnja do srpnja 2017. u pravnim osobama Republike Hrvatske iznosila 5.952 kune. Ostale mjere, kao koeficijent osobnih odbitaka, ne ostvaruju svoj povoljniji materijalni učinak jer oni koji zarađuju više imaju i veće porezne olakšice, visina

dječjeg doplatka i dalje je niska, vezan je uz dohodovni cenzus i dalje sva djeca nemaju pravo na dječji doplatak.

Stoga se kao primjer navode nordijske zemlje. Nordijska socijalna država bitno je različita od ostalih europskih socijalnih država, jer su te zemlje razvile veoma specifičan i kvalitetan model i sustav socijalne zaštite i socijalne politike koji se odlikuje visokim izdvajanjima za socijalnu sigurnost, pretežno financirana iz poreza. One su razvile poseban tip socijalne države i socijalne politike koji je poznat i pod nazivom skandinavski, nordijski ili socijaldemokratski model države blagostanja. On ima dugu ukorijenjenost u njihovom povijesnom razvitku, tradiciji i kulturi. Sustavi socijalne zaštite u nordijskim zemljama obuhvaćaju mnogobrojne programe pomoći i usluge obiteljima i djeci, nezaposlenima, usluge zdravstvene zaštite, usluge bolesnima, starima i invalidnima, obiteljske i ostale mirovine, kvalitetne programe stambene politike i ostale socijalne potpore. Pružanje skrbi o djeci, također pomaže ljudima da se vrate na radna mjesta. Dobro razvijeni sustav skrbi za djecu ima izravnu korist obiteljima, pomaže socijalizaciji djece i promovira ravnopravnost spolova na tržištu rada.

Ključne riječi: usklađenost poslovnoga i obiteljskog vremena, obiteljska politika, mjere obiteljske politike, obiteljska politika u odabranim europskim zemljama, nordijski model države blagostanja

SUMMARY

Balancing work and family life is one of the more important factors for a happy family. One of the prerequisites in Croatia is for both parents to be employed. Relationship between work and family life and balance between the two depends on the profession, e.g. nurses, doctors, shift workers or night workers. In this prerequisite lies the key to changing the family structure, because an employed women can no longer participate in housework, childcare, care for other family members, shopping etc. without help from her partner. Family and population policy are closely linked and coincide to a large extent. Family policy is considered a part of a social policy, although it is sometimes separated as a specific policy. It is a public policy because the state is the one that is responsible for its enforcement, as it is responsible for enforcement of all other policies like economic, tax, housing etc. This is why it is defined as a public policy that acts upon family resources in order to improve the position of families, especially those that are endangered. There are several problems related to the enforcement of unpopular measures of family policy measures in the Republic of Croatia. The recommendations of Croatian employment bureau to reduce employment quotas in family college degrees will further the problem of family policy, because it is necessary to increase the number of educators for every group of 20 – 25 children. There is a low participation rate of children in preschool in the Republic of Croatia compared to other member states of European Union because there are not enough preschool facilities for all children and because both parents need to be employed. Every child should have a right to go to nursery and kindergarten. Nursemaids are, in my opinion, not a desirable form of childcare, because social and psychophysical development of a child is better in an institution. However, in cases of necessity nursemaids are needed. When looking at a bigger picture of family policy measures in the Republic of Croatia, the conclusion is that the biggest flaws are related to the child allowance, tax reliefs, lack of services for family and children. These are all problems of the measures of family policy that have an impact on birthrate.

New measures of family policy still do not work in favour of employed highly educated women that are forced to return to work after 6 months of maternity leave. Increase of benefits will have a positive impact, but only for women that receive average salaries, which amounts to 5 952 kn in the period between January and July of 2017 in the Republic of Croatia. Other measures, such as coefficient of personal deductions, do not achieve positive effects because

those that earn more have larger tax reliefs, levels of child allowance are still low and not all children have a right to receive child allowance.

Therefore Nordic countries are cited as an example. Nordic welfare state is significantly different from other European welfare states, in that those countries have developed a unique and high quality model and system of social protection and social policy, in which there are high budgetary allocations for social security, mainly funded by taxation. They developed a special type of welfare state and social policy known as Scandinavian, Nordic or social-democratic model of welfare state. This model is deeply rooted in their history, tradition and culture. Social protection systems in Nordic countries encompass a multitude of programmes of aid and services for families and children, unemployed, healthcare services, aid for the sick, old and disabled, family and other pensions, high quality programmes of housing policy and other forms of social support. Childcare services are another element that help people in their return to jobs. Highly developed system of childcare has a direct benefit for the families, helps the socialization of children and promotes equality between the sexes on the labour market.

Keywords: balance between work and family, family policy, measures of family policy, family policy in select European countries, Nordic model of welfare state

POPIS TABLICA:

Tablica br. 1: Socijalne naknade prema namjeni u 2013. godini kao % ukupnih socijalnih naknada (TSB) i kao % BDP-a u 2013. godini.....	str. 32
Tablica br. 2: Izdatci za socijalnu zaštitu u nordijskim zemljama 2004. – 2013. godine (% BDP).....	str. 33
Tablica br. 3: Stopa zaposlenosti žena u % ženske populacije u dobi od 15 do 64 godina u odabranim zemljama od 2012. do 2015.	str. 65
Tablica br. 4: Ukupna stopa fertiliteta u odabranim zemljama, od 2007. do 2015. godine.....	str. 66
Tablica br. 5: Prosječna stopa upisa djece u predškolske programe obrazovanja (2014.) u %.....	str. 68
Tablica br. 6: Upisne stope djece ispod 6 godina u vrtiće za 2014. godinu u odabranim zemljama.....	str. 69
Tablica br. 7: Tablični prikaz žena i muškaraca na roditeljskom dopustu u 2013. godini u %	str. 71
Tablica br. 8: Prirodno kretanje stanovništva od 1991. do 2015. u Republici Hrvatskoj...str.	84
Tablica br. 9: Natalitet, mortalitet, prirodno kretanje te opća stopa fertiliteta od 1991. do 2015. godine u Republici Hrvatskoj	str. 87
Tablica br. 10: Živorodeni, mrtvorodeni, umrli, prirodno kretanje i vitalni indeks po županijama u 2015. godini u Republici Hrvatskoj.....	str. 88
Tablica br. 11: Stanovništvo prema starosti i spolu, procjena sredinom 2013. godine u Republici Hrvatskoj.....	str.89
Tablica br. 12: Koeficijent starosti i indeks starenja od 1953. do 2011. godine u Republici Hrvatskoj.....	str. 91
Tablica br. 13: Prikaz BDP po stanovniku u EUR u razdoblju od 1995. do 2014. u Republici Hrvatskoj.....	str. 92
Tablica br. 14: Kućanstva prema broju članova u postotcima od 1953. do 2011. u Republici Hrvatskoj.....	str. 99
Tablica br. 15: Stanovništvo staro 15 i više godina prema razini obrazovanja u Republici Hrvatskoj, popis 2011.	str. 102
Tablica br. 16: Prosječan broj nezaposlenih osoba prema razini obrazovanja i spolu od 2011. do 2015. za Republiku Hrvatsku.....	str. 108

Tablica br. 17: Osobni odbitak od 1. siječnja 2017. u Republici Hrvatskoj.....	str. 115
Tablica br. 18: Korisnici doplatka za djecu i broj djece prema godinama u Republici Hrvatskoj.....	str. 119
Tablica br. 19: Korisnici doplatka za djecu, broj djece i doplatak u Republici Hrvatskoj.....	str. 119
Tablica br. 20: Djeca u dječjim vrtićima i drugim ustanovama prema spolu i godinama starosti u 2015. u Republici Hrvatskoj.....	str. 122
Tablica br. 21: Upisana djeca po godinama i spolu u jaslice i vrtiće u Republici Hrvatskoj od 2010. do 2015.godine.....	str. 123
Tablica br. 22: Djeca koja dnevno borave po satima u dječjim vrtićima i ustanovama s pravnom osobnošću 2014./2015. u Republici Hrvatskoj.....	str. 124
Tablica br. 23: Dob ispitanica.....	str. 131
Tablica br. 24: Stupanj obrazovanja.....	str. 131
Tablica br. 25: Bračni status.....	str. 131
Tablica br. 26: Opis kategorije posla.....	str. 132
Tablica br. 27: Karakteristike radne okoline – fleksibilnost i zahtjevi radne okoline.....	str. 133

POPIS GRAFIKONA:

Grafikon br. 1: Djeca u dobi od 1 do 5 godina, prema primarnoj usluzi dječje skrbi u postotcima u Norveškoj.....	str. 61
Grafikon br. 2: Prosječna stopa upisa djece u dobi od nula do dvije godine starosti u formalnoj skrbi o djeci i predškolskim ustanovama u 2006. i 2014. godini	str. 67
Grafikon br. 3: Prosječna stopa upisa djece u dobi od tri do pet godina starosti u predškolske programe obrazovanja (2014.).....	str. 67
Grafikon br. 4: Omjer žena i muškaraca na rođiljnom ili roditeljskom dopustu s djetetom do jedne godine u 2013. godini.....	str. 70
Grafikon br. 5: Prirodno kretanje stanovništva od 1991. do 2015. u Republici Hrvatskoj.....	str. 85
Grafikon br. 6: Kretanje stope totalnog fertiliteta od 1950. do 2013. u Republici Hrvatskoj.....	str. 86
Grafikon br. 7: Stanovništvo prema starosti i spolu 1900., 1953., 2011., 2051. U Republici Hrvatskoj.....	str. 90
Grafikon br. 8: BDP po stanovniku u Hrvatskoj u EUR za razdoblje od 1995. do 2014. godine	

.....	str. 93
Grafikon br. 9: Usporedba strukture stanovništva s obzirom na veličinu kućanstva 1991. i 2011. godine u Republici Hrvatskoj.....	str. 100
Grafikon br. 10: Sklopljeni i razvedeni brakovi u razdoblju od 1976. do 2010. u Republici Hrvatskoj.....	str. 101
Grafikon br. 11: Udio nepismenih osoba prema popisima od 1953. do 2011. u Republici Hrvatskoj.....	str. 102
Grafikon br. 12: Upisana djeca, učenici, studenti prema razinama obrazovanja od 2006./2007. do 2011./2015. u Republici Hrvatskoj.....	str. 103
Grafikon br. 13: Upisani studenti na visokim učilištima u akademskoj godini 2014./2015. u Republici Hrvatskoj.....	str. 103
Grafikon br. 14: Studenti koji su diplomirali na visokim učilištima prema vrstama visokih učilišta u 2015. u Republici Hrvatskoj.....	str. 104
Grafikon br. 15: Magistri znanosti, magistri i sveučilišni specijalisti te doktori znanosti od 2007. do 2011. u Republici Hrvatskoj.....	str. 104
Grafikon br. 16: Prosječan broj nezaposlenih u razdoblju od 2006. do 2015. godine u Republici Hrvatskoj.....	str. 105
Grafikon br. 17: Nezaposlene osobe prema spolu, stanje 31. prosinca 2015. godine u Republici Hrvatskoj.....	str. 105
Grafikon br. 18: Nezaposlene osobe prema starosti, stanje 31. prosinca 2015. godine u Republici Hrvatskoj.....	str. 106
Grafikon br. 19: Nezaposlene osobe prema razini obrazovanja, stanje 31. prosinca 2015. godine u Republici Hrvatskoj.....	str. 106
Grafikon br. 20: Djeca obuhvaćena programima predškolskog odgoja prema dobi, početak pedagoške godine 2014./2015. u Republici Hrvatskoj.....	str. 122
Grafikon br. 21: Djeca u dječjim vrtićima i drugim pravnim osobama prema spolu od 2010./2011. do 2014./2015. u Republici Hrvatskoj.....	str. 123
Grafikon br. 22: Raspodjela obiteljskih obveza u %.....	str. 134

ANKETA O USKLAĐIVANJU OBITELJSKOGA I POSLOVNOG VREMENA ZAPOSLENIH MAJKI

1. DOB _____
2. STUPANJ OBRAZOVANJA
Osnovna škola	☐
Srednja stručna škola	☐
Srednja škola	☐
Fakultet i viša škola	☐
Poslijediplomsko usavršavanje	☐
3. BRAČNI STATUS
Neudata	☐
Izvanbračna zajednica	☐
Udata	☐
Rastavljena	☐
Udovica	☐
4. ZAPOSLENJE
	M	Ž
Zaposlen/-a	☐	☐
Nezaposlen/-a	☐	☐
5. OPIS KATEGORIJE POSLA
	M	Ž
Rukovoditelj/-ica	☐	☐
Zaposlenik/-ca	☐	☐
Poduzetnik/-ca	☐	☐
Samostalna profesija	☐	☐
Obrtnik/-ca	☐	☐
Drugo	☐	☐
6. RADNO VRIJEME
	M ¹¹⁸	Ž
Puno radno vrijeme	☐	☐
Polu radnog vremena	☐	☐
Povremeno	☐	☐

¹¹⁸ Samohrane majke ne ispunjavaju dio koji se odnosi na aktivnost partnera.

7. NETO MJESEČNA PLAĆA	M ¹¹⁹	Ž		
2200 – 4000	☐	☐		
4001 – 8000	☐	☐		
8001 – 21000	☐	☐		
21000 i više	☐	☐		
8. RELATIVNA ZARADA U ODNOSU NA PARTNERA ¹²⁰				
Više od partnera	☐			
Podjednako kao partner	☐			
Manje od partnera	☐			
9. KARAKTERISTIKE RADNE OKOLINE			DA	NE
Klizno radno vrijeme			☐	☐
Mogućnost prelaska s punoga radnog vremena na skraćeno radno vrijeme i obratno			☐	☐
Mogućnost da određene poslove obavite iz vlastita doma			☐	☐
Plaćen dopust za brigu o djeci			☐	☐
Porodiljni dopust			☐	☐
Mogućnost izostajanja s posla zbog bolesti djeteta			☐	☐
10. ZAHTJEVI NA POSLU			DA	NE
Redovan rad			☐	☐
Rad u smjenama			☐	☐
Rad vikendom			☐	☐
Rad uvečer			☐	☐
Česta poslovna putovanja			☐	☐
Donošenje posla kući			☐	☐
11. MOJ POSAO OMETA MOJE OBEVEZE KOD KUĆE, KAO ŠTO SU KUĆANSKI POSLOVI, SKRIB O DJECI I DRUGIM ČLANOVIMA OBITELJI, KUPOVINA.				
Nikad			☐	
Ponekad			☐	
Često			☐	
Gotovo uvijek			☐	

¹¹⁹ Samohrane majke ne ispunjavaju dio koji se odnosi na aktivnost partnera.

¹²⁰ Ibidem.

12. NEDOSTAJE MI SLOBODNOG VREMENA ZA OBITELJ I PRIJATELJE ZBOG BROJNIH OBVEZA NA POSLU.

Nikad	☐
Ponekad	☐
Često	☐
Gotovo uvijek	☐

13. OSJEĆAM UMOR NA POSLU ZBOG SVEGA ONOGA ŠTO SAM MORALA OBAVITI KOD KUĆE.

Nikad	☐
Ponekad	☐
Često	☐
Gotovo uvijek	☐

14. SMANJEN MI JE UČINAK NA POSLU ZBOG OBVEZA U PRIVATNOM ŽIVOTU.

Da	☐
Ne	☐

15. POSAO NEGATIVNO UTJEČE NA OBITELJSKI ŽIVOT.

Gotovo nikad	☐
Gotovo svaki dan	☐

16. OBTELJSKI ŽIVOT NEGATIVNO UTJEČE NA POSAO.

Gotovo nikad	☐
Gotovo svaki dan	☐

17. BROJ DJECE KOJA ŽIVE U ZAJEDNIČKOM KUĆANSTVU? _____

18. DOB NAJMLAĐEG DJETETA? _____

19. POMAŽE LI VAM NETKO DRUGI, OSIM PARTNERA, U KUĆANSTVU I BRIZI OKO DJECE I
TKO? _____

Da	☐
Ne	☐

20. SUDJELOVANJE U OBITELJSKIM OBVEZAMA.

	M	Ž
1. Nikada	☐	☐
2. Povremeno	☐	☐
3. Često	☐	☐
4. Uvijek	☐	☐

21. RASPODJELA OBITELJSKIH OBVEZA.

	M ¹²¹	Ž
Vođenje djeteta liječniku	☐	☐
Igra s djecom	☐	☐
Vođenje djece u park, šetnju	☐	☐
Uzimanje bolovanja zbog bolesti djece	☐	☐
Higijena djeteta	☐	☐
Priprema obroka	☐	☐
Hranjenje djece	☐	☐
Uspavljivanje djeteta	☐	☐
Ustajanje noću ako dijete zaplače	☐	☐
Dovođenje i odvođenje djece u/iz vrtića/jaslica	☐	☐
Manji popravci u kući	☐	☐
Kupovina rođendanskih poklona	☐	☐
Vođenje obiteljskih financija	☐	☐
Kupovina namirnica za kuću	☐	☐
Pranje rublja	☐	☐
Pranje posuđa	☐	☐
Usisavanje	☐	☐
Brisanje prašine	☐	☐
Odošenje smeća	☐	☐

¹²¹ Samohrane majke dio skale koji se odnosi na aktivnosti partnera rješavaju za osobu koja joj u životu pomaže, npr. rodbina, prijatelji.

LITERATURA

Knjige

1. AKRAP, Anđelko; ČIPIN, Ivan 2011. *Zaposlenost žena i fertilitet u Hrvatskoj*. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Zagreb.
2. AKRAP, Anđelko.; ČIPIN, Ivan 2006. *Socijalni sterilitet u Hrvatskoj – zašto smo neoženjeni i neudane*. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Zagreb.
3. AKRAP, Anđelko; ČIPIN, Ivan; POKOS, Nenad.; RIDŽAK, Tomislav; ŽIVIĆ, Dražen 2003. *Činitelji demografskog kretanja u Republici Hrvatskoj*. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Zagreb.
4. BALOBAN, Stjepan 2001. *Hrvatska obitelj na prekretnici*. Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve. Glas Koncila. Zagreb.
5. BOUILLET, Dejana; BRAČIĆ – RUŽIĆ, Gordana; ZRINŠČAK, Siniša 2002. *Neki aspekti zaštite obitelji u Republici Hrvatskoj s obzirom na europski kontekst*. Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži. Zagreb.
6. GELO, Jakov; AKRAP, Anđelko; ČIPIN, Ivan 2005. *Temeljne značajke demografskog razvoja Hrvatske*. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Zagreb.
7. MESSENGER Jon C. 2009. *Radno vrijeme i preferencije radnika u razvijenim zemljama – Pronalaženje ravnoteže*. TIM press d.o.o.. Zagreb.
8. PULJIZ, Vlado; BEŽOVAN, Gojko; MATKOVIĆ, Teo; ŠUĆUR, Zoran; ZRINŠČAK, Siniša 2008. *Socijalna politika Hrvatske*. Sveučilišna tiskara d.o.o.. Zagreb.
9. PULJIZ, Vlado; BEŽOVAN, Gojko; ŠUĆUR, Zoran; ZRINŠČAK, Siniša 2005. *Socijalna politika, Povijest, Sustavi, Pojmovnik*. Sveučilišna tiskara d.o.o.. Zagreb.
10. SCHMID, Günther.; O' REILLY, Jacqueline; SCHOMANN, Klaus 1996. *International Handbook of labour market policy and evaluation*. UK.

Znanstveni članci.

1. ABRAHAMSON, Peter 2000. Proizvodnja modela socijalne politike. *Revija za socijalnu politiku*, 7/1. 79–93.
2. AKRAP, Anđelko 2011. Sektor zaposlenosti žena i fertilitet u hrvatskoj. *Društvena istraživanja*, 20/1(111). 3–23.
3. AKRAP, Anđelko; ČIPIN, Ivan 2011. Usklađivanje poslovnoga i obiteljskoga života u Hrvatskoj; utjecaj na fertilitet. *Društvena istraživanja*, 20/1(111). 47–68.
4. AKRAP, Anđelko; ČIPIN, Ivan 2008. Stambeni problemi, produženi život s roditeljima i odgoda ulaska u brak u Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 15/3. 415–434.
5. BEŽOVAN, Gojko; MILIČIĆ, Ana 1997. Pokazatelji o sustavu socijalne sigurnosti u nordijskim zemljama. *Revija za socijalnu politiku*, 4/2. 149–160.
6. BEŽOVAN, Gojko 2004. Stambena prava u Hrvatskoj i problemi njihova ostvarenja. *Revija za socijalnu politiku*, 11/1. 89–106.
7. ČIPIN, Ivan 2011. Obrazovanje i fertilitet zaposlenih žena u Hrvatskoj. *Društvena istraživanja*, 20/1(111). 25–46.
8. ČONDIĆ, Alojzije 2010. Jesu li brak i obitelj zastarjele ustanove u hrvatskom društvu, *Služba Božja*, 50/3. 249.
9. DOBROTIĆ, Ivana 2008. Zakon o roditeljskim potporama. *Revija za socijalnu politiku*, 15/3. 503–507.
10. DOBROTIĆ, Ivana, LAKLIJA, Maja 2009. Korelati sukoba obiteljskih i radnih obveza u Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 16/1. 45–63.
11. DOBROTIĆ, Ivana; MATKOVIĆ, Teo; BARAN, Jelena 2010. Zaposlenost žena i pristup sustavu predškolske skrbi za djecu u Hrvatskoj, postoji li veza?. *Revija za socijalnu politiku*, 17/3. 363–385.
12. ESPING-ANDERSEN, Gøsta 2001. Kakva socijalna država za XXI. stoljeće?. *Revija za socijalnu politiku*, 8/3. 309–324.
13. GELO, Jakov; SMOLIĆ, Šime; STRMOTA, Marin 2011. Sociodemografske odrednice zaposlenosti žena u hrvatskoj. *Društvena istraživanja*, 20/1(111). 69–88.
14. KRTALIĆ, Sandra 2004. Kakva će biti nordijska socijalna država u 21. stoljeću. *Ekonomski pregled*, 55/1–2. 44–65.
15. MAJSTOROVIĆ, Irena 2008. O novim izmjenama Obiteljskog zakona. *Revija za socijalnu politiku*, 15/1. 97–99.

16. MATKOVIĆ, Teo 2007. Obuhvat sustavom predškolske skrbi u Hrvatskoj, 1989. – 2005. *Revija za socijalnu politiku*, 14/1.123–135.
17. PULJIZ, Vlado 1998. Socijalne reforme zapada – od milosrđa do socijalne države, Studijski centar socijalnog rada Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1997., 143 str. *Društvena istraživanja*, 7/4–5. 36–37; 749–761.
18. PULJIZ, Vlado 2001. Reforme sustava socijalne politike u Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 8/2. 159–180.
19. PULJIZ, Vlado; ZRINŠČAK, Siniša 2002. Hrvatska obiteljska politika u europskom kontekstu. *Revija za socijalnu politiku*, 9/2. 117–137.
20. SOČO, Mateja; KERESTEŠ, Gordana 2011. Roditeljsko ponašanje zaposlenih roditelja; povezanost s objektivnim obilježjima posla i subjektivnim doživljajem odnosa roditeljske i radne uloge. *Društvena istraživanja*, 20/3(113). 647–669.
21. STROPNIK, Nada 1996. Obiteljske politike u Europi. *Revija za socijalnu politiku*, 3/2. 105–115.
22. ŠTEFANEC PETROVIĆ, Dubravka 2012. Socijalno-etički okvir problema nezaposlenosti. *Crkva u svijetu*, 47/3. 299–321.
23. ŠTERC, Stjepan; KOMUŠANAC, Monika 2012. Neizvjesna demografska budućnost Hrvatske – izumiranje i supstitucija stanovništva ili populacijska revitalizacija...?, *Društvena istraživanja*, 21/3(117). 693–713.
24. VLADA REPUBLIKE HRVATSKE. 2007. Zajednički memorandum o socijalnom uključivanju Republike Hrvatske: ključni izazovi, prijedlozi mjera i zaključci. *Revija za socijalnu politiku*, 14/2. 221–260.
25. ŽIVIĆ, Dražen 2007. Nacionalna populacijska politika. *Revija za socijalnu politiku*, 14/2. 261–264.

Internetski izvori

1. JELUŠIĆ, J. 2005. *Ravnoteža privatnog i poslovnog života zaposlenih majki*. Diplomski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/165/1/JelenaJelusic.pdf> (pristupljeno 6. 6. 2017).
2. <http://www.entereurope.hr/cpage.aspx?page=clanci.aspx&pageID=171&clanakID=864>; <http://www.entereurope.hr> (pristupljeno 8. 6. 2017.).

3. <http://www.euraxess.no/prognett-auraxess/Taxation/12296979922705>;
<http://www.euraxess.no> pristupljeno (7.6.2017.).
4. www.eurofound.europa.eu › Publications; www.eurofound.europa.eu pristupljeno (7.6.2017.).
5. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File.Total_fertility_rate,_1960%E2%80%932015_live_births_per_woman_YB17.png pristupljeno (28.6.2017.).
6. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File.Social_protection_benefits_by_function_group,_by_country,_2013.png pristupljeno (7.6.2017.).
7. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File.Total_expenditure_on_social_protection,_2006%E2%80%932013_%25_of_GDP_final.png pristupljeno (7.6.2017.).
8. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File.Social_protection_benefits_by_function_group,_by_country,_2013.png pristupljeno (7.6.2017.).
9. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File.Expenditure_on_social_protection,_2003%E2%80%932013_%25_of_GDP_YB16.png pristupljeno (15.6.2017.).
10. <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdde220&plugin=1> pristupljeno (15.6.2017.).
11. http://www.government.se/495457/globalassets/government/dokument/socialdepartementet/socialinsuranceinsweden_august-2016.pdf pristupljeno (15.6.2017.).
12. <https://gov.hr/moja-uprava/obitelj-i-zivot/roditeljstvo/rodiljne-i-roditeljske-potpore/495> pristupljeno (22.6.2017.).
13. <http://www.hkv.hr/razgovori/18571-demograf-prof-dr-sc-andelko-akrap-hrvatska-izumire.html> pristupljeno (7.6.2017.).
14. <http://www.hzz.hr/default.aspx?id=3965> pristupljeno (22.6.2017.).
15. http://www.hzz.hr/UserDocsImages/HZZ_Godisnjak_2013.pdf pristupljeno (22.6.2017.).
16. https://www.hzjz.hr/wpcontent/uploads/2016/11/Prirodno_kretanje_2015.pdf pristupljeno (22.6.2017.).
17. http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/menandwomen/men_and_women_2015.pdf pristupljeno (21.6.2017.).

18. http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1468.pdf pristupljeno (25.6.2017.).
19. http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/menandwomen/men_and_women_2016 pristupljeno (21.6.2017.).
20. www.dzs.hr/Hrv_Eng/Pokazatelji/Bruto%20domaci%20proizvod.xls pristupljeno (21.6.2017.).
21. http://www.dzs.hr/Hrv/Publication/2009/12-1-3_1h2009.htm pristupljeno (29.6.2017.).
22. www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2015/12-01-03_01_2015h_met.doc pristupljeno (29.6.2017.).
23. https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2016/sljh2016.pdf pristupljeno (29.6.2017.).
24. http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2015/SI-1543.pdf pristupljeno (29.6.2017.).
25. <http://www.hrvatskaudrugadadilja.hr/index.php?p=2> pristupljeno (29.6.2017.).
26. <http://www.ijf.hr/hr/korisne-informacije/pojmovnik-javnih-financija/15/nezaposlenost/312/nezaposlenost/313/> pristupljeno (21.6.2017.).
27. http://www.ipss.go.jp/webj-ad/webjournal.files/population/2003_6/6.hara.pdf pristupljeno (21.6.2017.).
28. <http://www.mfin.hr> pristupljeno (25.6.2017.).
29. <http://www.mspm.hr/> pristupljeno (25.6.2017.).
30. <http://www.mspm.hr/istaknute-teme/djeca-i-obitelj/1682> pristupljeno (25.6.2017.).
31. <http://www.mspm.hr/istaknute-teme/djeca-i-obitelj/dadilje/1870> pristupljeno (25.6.2017.).
32. http://www.mspm.hr/UserDocsImages/avuga/Medunarodna_suradnja_i_EU/NACIONALNO%20SOCIJALNO%20IZVJE%C5%A0%C4%86E_2015.pdf pristupljeno (25.6.2017.).
33. <http://www.porezna-uprava.hr> pristupljeno (25.6.2017.).
34. http://www.porezna-uprava.hr/baza_znanja/Stranice/OsobniOdbitak.aspx pristupljeno (25.6.2017.).
35. <http://www.poslovnih.hr/hrvatska/ovo-trebate-znati-o-egzistenacijalnom-minimumu-231476> pristupljeno (25.6.2017.).
36. http://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/publikacije/statisticke_informacije/2016/4/Statisticke_informacijeHZMOa_4_2016_veljaca2017.pdf pristupljeno (22.6.2017.).
37. <http://www.nav.no/English/Stay+in+Norway/805368912.cms>
The Norwegian Labour and Welfare Organisation NAV has published booklets pristupljeno (15.6.2017.).

38. <http://www.norden.org/en/publications/publikationer/2011-001> pristupljeno (7.6.2017.).
39. <http://nososco-eng.nom-nos.dk/default.asp?side=88> pristupljeno (8.6.2017.).
40. www.oecd.org/els/emp/4343133.pdf pristupljeno (15.6.2017.).
41. www.oecd.org/els/soc/41927348.pdf pristupljeno (15.6.2017.).
42. www.oecd.org/els/family/46804683.pdf pristupljeno (15.6.2017.).
43. www.oecd.org/about/publishing/39745449.pdf pristupljeno (15.6.2017.).
44. www.oecd.org/els/soc/37864698.pdf pristupljeno (15.6.2017.).
45. http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/5ksmdtd6bw7j.pdf?expires=1373197024&id=id&ac_cname=guest&checksum=1460E5884C5787EDD612F4310331C1E5 pristupljeno (15.6.2017.).
46. <http://www.oecd.org/newsroom/37425999.pdf> pristupljeno (15.6.2017.).
47. <http://www.oecd.org/edu/school/37423694.pdf> pristupljeno (15.6.2017.).
48. http://www.oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/3898/Women_in_work._The_Norwegian_experience.html pristupljeno (27.6.2017.).
49. <http://www.oecd.org/newsroom/37425999.pdf> pristupljeno (27.6.2017.).
50. http://www.oecd.org/els/soc/PF2.1_Parental_leave_systems%20-%20updated%20%2018_July_2012.pdf pristupljeno (27.6.2017.).
51. <http://www.oecd.org/social/family/database.htm>
52. https://www.oecd.org/els/soc/PF3_2_Enrolment_childcare_preschool.pdf
53. Data extracted on 27 Jun 2017 10.41 UTC
http://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=EAG_ENRL_RATE_AGE# GMT
from OECD.Stat pristupljeno (27.6.2017.).
54. <http://www.oecd.org/gender/searchresults/?q=https%3A%2F%2Fwww.oecd.org%2Fedu%2Fschool%2F44975811.xls> pristupljeno (27.6.2017.).
55. <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=2640> Francuski ekvivalent. Système de comptabilité nationale SCN pristupljeno (8.6.2017.).
56. <http://www.perfar.eu/policy/family-children/france> pristupljeno (8.6.2017.).
57. <http://www.perfar.eu/policy/family-children/germany> pristupljeno (8.6.2017.).
58. <http://www.perfar.eu/policy/family-children/sweden> pristupljeno (8.6.2017.).
59. <http://www.perfar.eu/policy/family-children/austria#> pristupljeno (8.6.2017.).
60. <http://www.perfar.eu/policy/family-children/poland> pristupljeno (8.6.2017.).
61. <http://www.perfar.eu/policy/family-children/uk> pristupljeno (8.6.2017.).

62. https://www.researchgate.net/publication/277172217_Wellbeing_of_Families_in_Future_Europe pristupljeno (8.6.2017.).
63. <http://www.roditelji.hr/beba/441-Dojenje-razliitim-zemljama-svijeta.html> pristupljeno (25.6.2017.).
64. http://siteresources.worldbank.org/CROATIAEXTN/Resources/301244-1277748624120/report_full_croatian.pdf pristupljeno (25.6.2017.).
65. <http://www.ssb.no/en/utdanning/statistikker/kontantstotte> pristupljeno (15.6.2017.).
66. <http://www.ssb.no/en/befolkning/statistikker/fodte/aar/2013-04-18?fane=tabell&sort=nummer&tabell=106594> pristupljeno (15.6.2017.).
67. <http://www.ssb.no/en/befolkning/statistikker/fodte/aar/2013-04-18?fane=tabell&sort=nummer&tabell=106592> pristupljeno (15.6.2017.).
68. <http://www.ssb.no/en/befolkning/statistikker/fodte> pristupljeno (15.6.2017.).
69. http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_200103/rapp_200103.pdf pristupljeno (15.6.2017.).
70. http://www.ssb.no/en/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/91796?_ts=13c6ca485b8 pristupljeno (15.6.2017.).
71. <https://www.ssb.no/en/befolkning/nokkeltall/population> pristupljeno (15.6.2017.).
72. <https://www.ssb.no/en/befolkning/nokkeltall/population> pristupljeno (15.6.2017.).
73. <https://www.ssb.no/en/utdanning/statistikker/kontantstotte/hvert-2-aar>
74. <https://data.oecd.org/pop/fertility-rates.htm> pristupljeno (15.6.2017.).
75. <https://data.oecd.org/migration/native-born-employment.htm> pristupljeno (15.6.2017.).
76. <http://www.zakon.hr/z/573/Zakon-o-dadiljama> pristupljeno (25.6.2017.).
77. www.vlada.hr/hr/content/download/5221/43421/file/186-01.pdf pristupljeno (25.6.2017.).
78. <https://vlada.gov.hr/print.aspx?id=20227&url=print> pristupljeno (25.6.2017.).
79. <http://www.hzzo.hr/rodiljne-i-roditeljske-potpore/> pristupljeno (29.6.-2017.).
80. http://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/Upravnovijece/sjednice/06_05052017/Izvjesciofinancijskomposlovanjusredstvimadoplatakazadjecuza2016.pdf pristupljeno (22.6.2017.).
81. <http://www.mirovinsko.hr/default.aspx?id=5> pristupljeno (22.6.2017.).
82. http://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/Analiza_stanja_prava_djece_i_zena.pdf pristupljeno (22.6.2017.).
83. <http://statistika.hzz.hr/Statistika.aspx?tipIzvjestaja=1> pristupljeno (25.6.2017.).

84. http://www.hzz.hr/UserDocsImages/HZZ_Godisnjak_2013.pdf; pristupljeno (29.6.2017.).
85. http://www.hzz.hr/UserDocsImages/HZZ_Godisnjak_2015.pdf pristupljeno (29.6.2017.).
86. http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1468.pdf pristupljeno (25.6.2017.).
87. <http://www.norden.org/en/fakta-om-norden-1/social-policy-and-welfare> pristupljeno (7.6.2017.).
88. <http://regijadalmacija.blogspot.hr/2016/09/nordijski-model-ka0-model-buducnosti.html> Karlo Morosin pristupljeno (7.6.2017.).
89. http://nsfr.dk/uf/90000_99999/92226/f5b12cbca1ad246aa063299513511923.pdf pristupljeno (8.6.2017.).
90. <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2.882555/FULLTEXT01.pdf> pristupljeno (8.6.2017.).
91. https://www.researchgate.net/publication/277172217_Wellbeing_of_Families_in_Future_Europe pristupljeno (8.6.2017.).
92. <https://www.nav.no/en/Home/About+NAV/Publications> pristupljeno (15.6.2017.).
93. <https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Kontakt+NAV/Utbetalinger/Snarveier/satser--380089?kap=380093> pristupljeno (15.6.2017.).
94. <http://ftp.iza.org/dp5362.pdf> pristupljeno (25.6.2017.).
95. Nenad Pokos. NUŽNOST NOVE OBITELJSKE POLITIKE <http://www.pilar.hr/novosti/sve-novosti/20-izdvojeno/753-dr-sc-nenad-pokos-nuznost-nove-obiteljske-politike> pristupljeno (25.6.2017.).
96. <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/sna.asp> pristupljeno (25.6.2017.).
97. <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/SNA2008.pdf> pristupljeno (25.6.2017.).
98. http://www.unizd.hr/portals/4/nastavni_mat/2_godina/makroekonomija/makroekonomija_04.pdf pristupljeno (25.6.2017.).
99. <http://www.nacional.hr/hrvatski-zavod-za-zaposljavanje-krajem-prosle-godine-285-468-nezaposlenih/> pristupljeno (25.6.2017.).
100. http://www.rrif.hr/Nova_svota_prosjecne_place_za_ovrhu_na_placi_u_201-1267-vijest.html pristupljeno (29.6.2017.).
101. http://zena.rtl.hr/clanak/beba/promijenimo_to_hrvatska_je_zemlja_s_niskom_s_topom_dojenja/13232 pristupljeno (25.6.2017.).

102. <http://www.roditelji.hr/beba/441-Dojenje-razliitim-zemljama-svijeta.html>
pristupljeno (25.6.2017.).
103. <http://www.moj-posao.net/Vijest/72487/RH-Prosjecna-obitelj-mjesečno-raspolaze-sa-6300-kuna-a-treba-joj-9000/58/> pristupljeno (25.6.2017.).